

ÍROTT FORRÁSOK, ÍRÁS- TÖRTÉNET (I/10/c.)

Szekeres István (Budaörsi):

Rövid módszertani összefoglaló(k)²⁰

1. Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába. Hun–kínai kapcsolatok

Az írástörténeti forráskutatásnak a történeti összehasonlító jeltörténet olyan vizsgálati, bizonyító módszere, amelynek komplex eszközrendszerével fel tudjuk tárni az egymással egykor történeti kapcsolatban álló írások betűinek történetét, és kizárjuk (kizárhatjuk) az írástörténeti kapcsolatokból mind azokat a jeleket (betűket), amelyek nem felelnek meg a vizsgálat azonosító feltételeinek.

Ábécék származásának hiteles ellenőrzése csak első fokon képzett betűik piktogramma, ideogramma előzményeinek helyreállításával lehetséges oly módon, hogy a betűk rajzával és hangértékével rendre megkeressük piktográfia előzményük hiteles szakirodalmában a betűk rajzával azonos rajzokat és (hozzá tartozó) jelentésüket (jelentéseiket). Hangértéküket a betűképző nyelven kiegészítjük (, ha lehet!!!) piktogramma, ideogramma rajzuk azonos (azonosítható) jelentésének egykori szavára. Amennyiben lehetséges, mert volt történeti azonosságon nyugvó összefüggés köztük.

Az azonosítás (csak) akkor sikeres, ha a betűk rajzával és hangértékével helyreállított piktogramma előzményüket az írástörténeti szakirodalmukban is egybe tudjuk vetni piktogramma, ideogramma előzményükkel. Ami kizár minden téves feltételezést és igazolhatatlan ráfogást!

A steppei írástörténeti kultúrkörben („íráscsaládban”) az első fokon képzett betűk hangértéke (a néhány kivételtől eltekintve), piktogramma, ideogramma előzményű rajzuk jelentésének szókezdő hangja, vagy véghangzója, a betűképző nyelven. A helyreállítás a betűképzéssel ellentétes vizsgálati folyamat.

²⁰ A ZMTE-KJF-CSEMADOK közös komáromi történelemtanár-továbbképzési és felnőttképzési tanfolyamán 2014. december 13-án Révkomáromban tartott előadás írott változata.

Ezért a már romlott (rontott), kicserélt rajzú, vagy a jelentés szavának nem megfelelő hangértékű betűk már nem azonosíthatók írástörténeti forrásadatuk szakirodalmában! A történeti összehasonlító módszer alkalmazása hitelesen azonosító, vagy kizáró eredményeket ad.

A székely betűk forrásazonosító feltételeinek csak a Nikolsburgi jelcsalád betűi, ligatúrái és piktogrammái felelnek meg, ahol még csak néhány olyan változás történt, amelyek a kínai írástörténet sajátágaival kapcsolatosak.

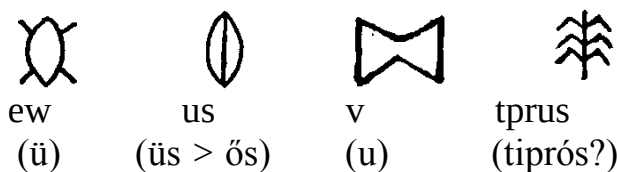
Ezért a betűk forráselőzményeinek azonosítása mellett, a székely és ótörök betűk történetében a közös írástörténeti sajátságok összehasonlító bemutatása is fontos forrásazonosító írástörténeti feladat, ***mert a változások még a kínai írás sajátságainak folyamányaként mentek végbe, s így jól vizsgálhatók.*** Pl.:

- a./ *Betűk piktogram előzményű rajzrészeinek egyszerűsítő elhagyása.*
- b./ *Betűk piktogram előzményű rajzának kettéosztása (felezése).*
- c./ *Tájolt jelentésű rajzrészek kiemelése az ó-kínai tájolt teknős piktogram-jából.*
- d./ *Betűk piktogram előzményű rajzrészeinek összevonása a székely és ótörök írásban.*

Ezen változások történeti összehasonlításával a „**Kínai írástörténeti sajátságok a székely és ótörök betűtörténetben**” c. tanulmányomban foglalkozom.

—
A feltáró vizsgálat első feladata mindig annak az alapvető ténynek a megállapítása,

hogy a vizsgálat alá vont ábécé betűi melyik piktográfiából származtak. Melyik *írástörténeti kultúrkörben* van, vagy lehet keresnivalónk. „Szondázó jeleknek” a nikolsburgi jelcsalád alábbi jellegzetes, sok vonalból álló jeleit (betűit) választottam:

Az „ew” (ü) jelet, miként az „us”-t is azért, mert olyan képjelet (piktogramot) sejtettem forrásául mindkettőnek, amelynek négy lába van. Az „u”-t rovás-technikai ok miatt. Van egy hasonló formájú, de kevesebb vonallal róható betű: — mégis (többször) ragaszkodtak a bonyolultabbhoz.

A „tprus” egyedien különleges képjelnek tűnik és (tⁱprus) „tiprós” -nak olvasandó a korabeli írásmód szerint. Pl. a XIII. században: **ormos** 1275: *Vrmus*; **táltos** 1211: *Tholtus*. (TESz) Ez határozza meg a 'tprus' (tⁱprus = tⁱprós) korabeli latin betűs írásmódját és olvasatát is. —

Ezért közbevetve, röviden válaszolnom kell Máté Zsoltnak „A székely rovásírás latin rejtélye” c. írására. (Nyelvtudományi Közlemények 98. 186-192.)

Máté — Németh Gyula (1934: 23.) Marsigli és Teleki stb. ábécéinek *romlott, rontott betűiből* és Jakubovich Emil következtetéseiből kiindulva az alábbiakat írja:

„Az eredeti, ill. facsimile forrásokat újfent kézbe véve szembetűnik, hogy Németh Gyula a fenti táblázatával ugyan sokat segített, de mivel környezetükből kiszakította a jeleket, elfeledett több összefüggést.

A Nikolsburgi ábécében a *tprus* 𐌲𐌸ꝛ előtti jel az *ent* 𐌺 Vagyis olvasatuk szerint a szerző azt jegyezte meg, hogy az *ent* jelet 'korábban' (temperius) három cikk-cakkos áthúzással jelölt függőleges rovásként írták, később pedig eggyel. Ez logikus, a szerző közölt egy korábbi, nyilván még fellelhető változatot is. (Az áthúzott *tprus* 𐌲 a jobbról balra haladó írásban az *est* jel után van. Feltehetőleg itt is egy korábbi változatra gondolt a szerző, de azután valamiért meggondolta magát, áthúzta ezt a megjegyzést.)

Telegdinél az *amb* 𐌰 jelét követi balra a 𐌲𐌸ꝛ *tpru*, vagyis szintén a korábbi hasonló, de kissé összetettebb jel. A *tpru* itt is megjegyzés, ami az *amb* jel korábbi formájára utal. A másoló már nem értette a temperius középkori írásmódját, ezért elhagyta a felső jelölést és a szóvégi jelet sem jól (*us*-nak), csak *u*-nak értelmezte. Nem tudjuk, hány átírás eredménye. Mindenesetre itt is az írástudomány egyik fogalma a „lectio difficilior” segít. A másoló „tisztáz”, értelmez, így a számára értelmetlen jeleket, írásrészeket elhagyja vagy átértelmezi. Minden esetben a nehezebb olvasat (lectio difficilior) az eredeti.”

Tovább nem idézem Máté Zsolt romlott, rontott székely betűk hasonító párhuzamára épített gondolatmenetét, mert nem szükséges.

Máté Zsolt szerint „az *ent* 𐌺 jelet 'korábban' 𐌲𐌸ꝛ (temperius) három cikk-cakkos áthúzással jelölt függőleges rovásként írták, később pedig eggyel.” S ezt logikusnak gondolja, mert: „Telegdinél az *amb* 𐌰 jelét követi balra a 𐌲𐌸ꝛ *tpru*,” és „A *tpru* itt is megjegyzés, ami az *amb* jel korábbi formájára utal.”

Máté Zsolt a Telegdi-féle rontott-romlott *amb* jelet származtatja a Telegdi-féle rontott-romlott *tpru* jelből, mert az is épp úgy balra van, mint a *tprus* 𐌲𐌸ꝛ jele előtt az *ent* 𐌺. Tehát szerinte a *tprus* 𐌲𐌸ꝛ jeléből egyszerűsödött az *ent*, ami **írástörténeti képtelenség!** Miért? — Több okból is.

A székely és az ótörök írás történetében *minden egyszerűsítés a felismerhetőség határain belül ment végbe*, ezért ez esetben sem változhat a betűk rajzainak (olvasható) felismerhetősége! Ez jól látható a ligatúrák betűinek (olvasható) összevonásánál is. (És különben is: hol van a „korábbi” *tprus* 𐌲𐌸ꝛ rajzának és jelentésének: történeti múltjának adatolt, azonosító bizonyítása? Vagy: miért kellett egyáltalán az ábécé másolójának az *ent* 𐌺 betű előzményeként a *tprus* 𐌲𐌸ꝛ jelét is „megjeleníteni”, ha valójában már nem is létezik, mert van helyette már egy „másik” *ent* 𐌺)

Ilyen egyszerűsítés a székely írás betűtörténetében nem létezik! — mert nem csak a piktoграмма előzmény rajza és jelentése változna meg, hanem a jelentés szavából képzett betű hangértéke is!

A székely ʃ'ent' betű és a vele azonos rajzú (grafémájú) ótörök r² hangértékű betű is a kínai ʃ piktogramma átvételéből származik:

Kyryl Ryjik 1980. No. 25. ⁽²⁴⁰⁾ jelcsoportjában a kínai piktogramma különböző rajzait látjuk:

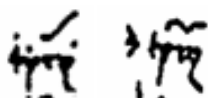
„Jang juh, vagy kecske ábrázolása.” „Juhfélék, kecskefélék: dāmvađ, antilop, stb.” A 'b' -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján ágyékháromszöget: amelyek a női nem jelölései. Nemeket jelző mellékjelentéseiktől egyszerűsített rajzaikat látjuk a székely és ótörök ábécékben. (L.: Szekeres 2008, No. 35)

Máté az ʃ'ent' betű rajzával azonos rajzú (grafémájú) ótörök betűről egy szót sem ír. Mintha nem is létezett volna. Pedig a hím juh ótörök szava: 'kočqar'. Ótörök hangértéke: véghangzó r², mert az ótörök nyelvben szókezdő r hang még nem létezett. A székely betűnek pedig az 'antilop' jelentés szóközi (e)nt mássalhangzó hangkapcsolata adta a hangértékét.

Tehát a tprus ʃ (t'prós) nem „egyszerűsödött” (nem egyszerűsödhetett!) ent ʃ betűvé, mert ez utóbbi 'antilop és kočqar (juh)' jelentésű kínai piktogrammából képzett székely és ótörök betű már létezett. Miként rajzának két változata: ʃ ʃ'juh' jelentéssel az Árpád-kori Vizsolyi templomban és a Somogyvári Apátság romjaiból előkerült márvány mosdótálon is látható. (De erről később a „Kínai piktogram-feliratok Árpád-kori templomainkban” c. fejezetben.)

— Máté Zsolt Németh Gyula és Jakubovics Emil véleményéből indult ki, amikor a már romlott Marsigli ábécé, és a teljesen rontott rajzú és hangértékű Telegdi betűire is hivatkozott forrásként. Pedig sem Németh Gyula, sem Jakubovics Emil nem foglalkozott elmélyültebben írástörténettel. Telegdi „oly világos, ábécéje” pedig tele van az általa tovább rontott és kicserélt rajzú betűkkel, mert ismereteinek hiányát a saját gondolatvilágában alkotott „új betűkkel” pótolta.

Megjegyzem még, hogy az 'us' feletti áthúzott tprus felirat felett három pont is látható, és nem csak az 'i' betű felett. És nem „repülő madár-vonal” van e betűk felett, hanem egy hosszú ferde vonal:

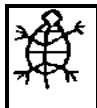
Csak a „másik” tprus felett van „repülő madár-vonal”, előttük pedig egy ismerhetetlen jel. Ezért is, de nem csak ezért: a két tprus „temperius” azonos olvasata bajos. Arról már nem is beszélve, hogy a latin „temperius” jelentése

nem: 'korábban', hanem: 'a maga idejében'; 'az alkalmas időben'. (Finály Henrik)

Ennyi maradt a „székely rovásírás *tprus* jelére ráfogott latin *temperius* „rejtélyéből”, amikor Máté Zsolt Marsigli és a székely írást már kellően nem ismerő Telegdi rontott (romlott) betűi és ligatúrái hangértékeivel párhuzamos összefüggéseket keresett olvasatához. —

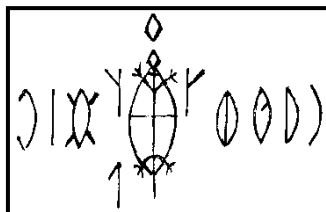
A *tprus* 𐰚 tizenhárom! — igen nehezen róható vonalból áll!

Az írástörténeti szakirodalomban olyan műveket kerestem, amelyekben „írástörténeti kezdeteket”, képjeleket (piktogramokat) találok. Elhatározásom első mozzanataként, így került rögtön kezembe Theodor Wilhelm Danzel „Die Anfänge der Schrift (1912)” (Az írás kezdetei) c. könyve, amelynek szemléltető anyagát végiglapozva megakadt a szemem a XXXV. tábla rajzain, mert megpillantottam a „kínai” teknős piktogramját a 6. sorszám felett:

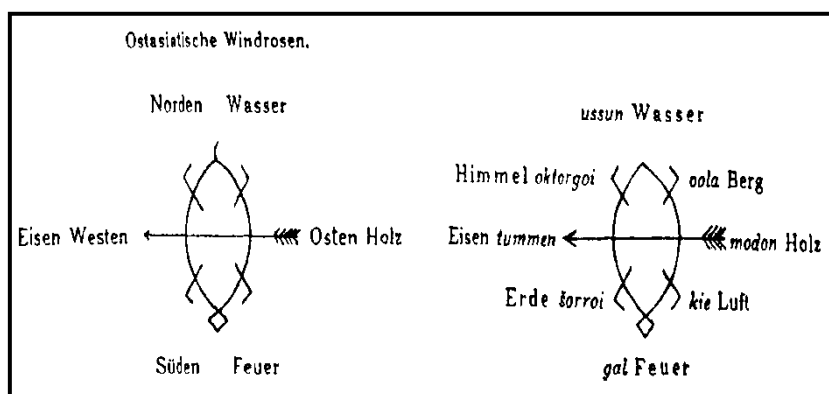
A XXXV. tábla az ó-kínai képirás (KU-WEN) piktogramokból tartalmaz egy válogatást. Nem volt előttem már ismeretlen a kínai írástörténet, — így az sem, hogy a teknős piktogramjából ideogrammákat származtattak. A piktogram rajza a teknős alsó páncéljának természetes rajzolatait láttatja velünk, amelyek minden teknős alsó páncélján megtalálhatók.

A kínai írástörténeti kultúrkörbe tartozók egyazon módon alkothattak ideogrammákat. Látjuk, hogy a teknő körvonala és a teknőn kívül eső lábak alkotják a nikolsburgi 𐰚 ew (ü) hangértékű jelet, — de a teknő körvonalával és a középső (függőleges) fővonallal ki lehet „vonni” (emelni) belőle az 𐰚 us jelet is. Majd további jeleket tudunk „kínai módra” a piktogram vonalaiból, részegységeiből származtatni:

Az első „írástörténeti nyomok” (tehát) rögvest a kínai írástörténeti kultúrkörbe vezettek, a százszor meg és letagadott hunok szomszédságába. Ezek után (logikusan) a kínai írástörténetben kezdtem keresni a többi „szondázó” jelet is, majd megtalálásuk után visszatértem a teknőshöz. Igyekeztem mindent meg tudni róla.

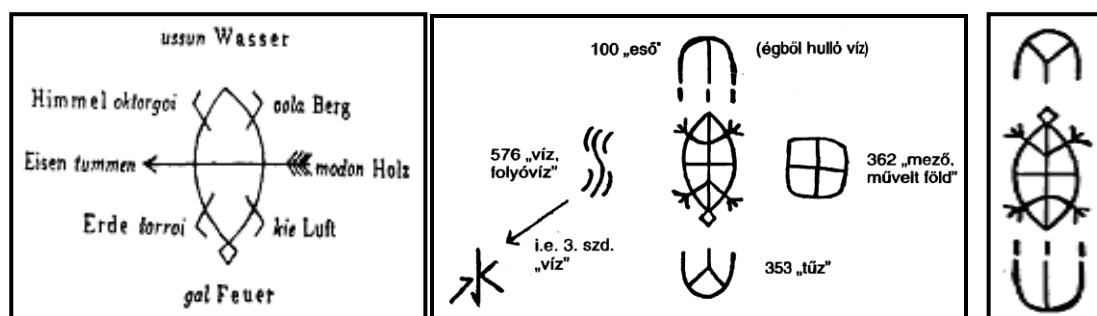
Karl Faulman: „*Illustrierte Geschichte der Schrift*” (1923) könyvében a Kelet-ázsiai és Mongol szélrózsák adataival az alábbi, a tájolt teknős rajzában szemléltetett fogalmakhoz jutottam:

A kelet-ázsiai szélrózsák és a Mongol szélrózsák

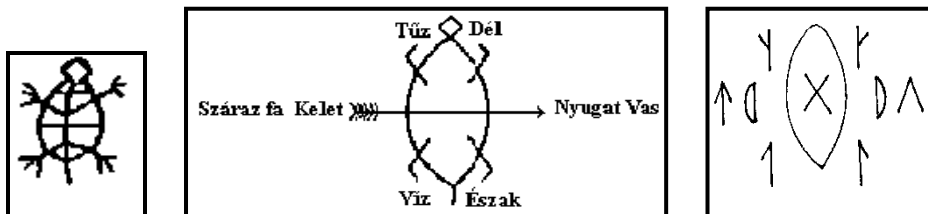
Faulmann is azért rajzolta (rajzolhatta) fejükre állítva a teknősök piktogram-jait, mert rájött, hogy a kínai ’tűz’ (Karlgrén No. 353.) és az ’eső’ (Karlgrén No. 100.) piktogramokat csak a fején álló teknősből lehet (lehetett) kivonni (származtatni). A Jin-kori ’tűz’ és ’eső’ piktogram (egyaránt) a fején álló teknősből lett „kivonva”, mivel a hosszanti (déli) fővonal rész és a két (déli) első láb felé menő „tájoló” vonalak alkotják a ’tűz’ piktogram belső (azonosító) vonalait. (Vö. a baloldali képen a „mongol” szélrózsával: „gal Feuer” (tűz), és a középső képen a ’tűz’ piktogram származtatásával.)

A normál helyzetű piktogramból nem lehet „kivonni”. L. a jobb szélső képen. (Részletesen a ’tűz’ (No. 1.) ideogrammánál). Az északi ’ég’ boltozata alá rajzolt ’víz’ piktogram vonásai alkotják az ’eső’ piktogramját:

A Pa-kua szélrózsában a ’tűz’ (még) keleten volt, így egyértelműen megállapítható, hogy iránya még a teknősből történt származtatás előtt — keletről átkerült délre, „helyet cserélt” a földdel. Tájolása azonos lett a *Kelet-ázsiai* és *Mongol szélrózsában* látható ’tűz’ déli irányával. (Szemléltető rajzunkon nem cseréltük fel a jobb és bal oldalt, így a kínai víz (nyugat) és a föld (kelet) piktogramjai a tényleges égtájak szerint helyezkednek el. A rajzok mellett lévő számok B. Karlgrén 1957, listaszámai.)

A szélrózsa tíz fogalmából négynek az ideogrammája az ordoszi hun fejdíszben (aranykoronán), hét pedig betűjelként is jelen van a nikolsburgi ábécében (jelcsaládban). E hét betű (de nyolc jel!) kiemeli a szélrózsa (fogalmainak) fontosságát a nikolsburgi ábécé „rendszerbe foglalóinak” gondolatvilágában:

A *Kelet-ázsiai* szélrózsa nem más, mint a Hung fan, a „**Nagy szabály**”, az öt elem filozófiájának a hun alkotású tájolt ideogrammákban megjelenítése. A (Hung fan) szélrózsa négy égtájához rendelt fogalmai: *tűz*, *víz*, *vas* (nyílhegy), *száraz fa*. Középen van a *föld*, a két fővonal metszeteként a 'közép' jelölésével:

⊗

„A benne kifejtett elmélet Nagy Jü oltalma alá van helyezve, ugyanis „A kilences felosztású nagy terv”-ből származik, amelyet az ég adott a szent császárnak, amikor az levezette a kiáradt vizeket; Jü azután továbbadta azt leszármazotainak, a Hiáknak. Azok a Jineknek, ez utóbbi utolsó királyának fivére, Ki ura pedig elmondotta Wu királynak, a Csou uralkodóház alapítójának. Az elmélet alapja egyrészt a világmindenség és az ember szembeállítása, másrészt pedig egymásnak való pontos megfelelésük. A világmindenség, az érzékelhető világ az öt elemnek (wu hing), a víznek, tűznek, fának, fémnek, földnek köszönhető. Ezek nem metafizikai entitások, sem nem erők vagy potenciák, hanem egyszerűen az öt valóságos anyag, amelyek e neveket viselik, s amelyeknek fizikai tulajdonságaik vannak: „A víz folyik és lefelé halad, a tűz ég és felszáll, a fa görbe és egyenes, a fém nyújtható, a föld lehetővé teszi a vetést és aratást”, s e tulajdonságok hozzák létre az ízeket: „*ami folyik és lefelé halad, hozza létre a sósat, ami ég és felszáll, hozza létre a keserűt*” stb. Az öt elem működése nincs megmagyarázva; erre vonatkozóan e kortól kezdve többféle elmélet is létezhetett. Egy egykorú szöveg, úgy tűnik, arra utal, hogy működésükben egymásra következnek, miközben egyik legyőzi a másikat. A Hung fan *más sorrendet ad, kettesével állítva szembe egymással a nekik megfelelő égtájakat: Észak (víz), Dél (tűz), Kelet (fa), Nyugat (fém), s a Középpel (föld) végzi*. Működésüket tehát úgy képzeltek, hogy végtelen mozgásban következtek váltakozva egymásra. Egyik elméletben sem hatolnak azonban egymásba, s nem is keverednek.” (Henri Maspero: „Az ókori Kína” (1978.)

Az öt elem egyike a 'víz': a folyóvíz.

Jelen vannak a Tisza három Sajó (*só-folyó*) mellékvize nevében: „*ami folyik és lefelé halad, hozza létre a sósat*”. A három Sajó (só-folyó) nevükből kettő Er-

délyben, egy pedig a Felvidéken van. Vizük csak a Hung-fan filozófiája szerint „sós”, mert vizük nem sós, és nem sóvidékről folynak.

Népünk folyó és pataknevekkel lefedett, ősi településterületét a Dunától (és ’Táp-jó’ -tól) keletre, valamint Erdélyben — ’jó’ folyóneveink „jelölik”, amelyek a Dunától nyugatra hiányoznak. (Szlovák nevük: Slaná = sós (folyó). (Kiss Lajos hivatkozása arra, hogy a folyó a nevét az eperjesi Sóvárról történő só szállításáról kapta: teljesen hibás! Eperjes a Sajótól „oly messze van, mint Makó...”

A többi elem is jelen van közmondásainkban:

„Tűz és víz.” „Tűz, víz nem ellenkezik úgy egymással, mint...” „Mintha vizet égetnének.” „Elöl tűz, hátul víz.” „Fából vaskarika.”

„Egyik legyőzi a másikat” „Egyik elméletben sem hatolnak azonban egymásba, s nem is keverednek.”

Ennyit röviden a „Hung fan”-ról, a „Nagy szabály”-ról, mert nem tárgya előadásomnak.

— A (Hung fan) szélrózsa négy égtájához rendelt fogalmai: *tűz, víz, vas* (nyílhegy), *száraz fa*. Középen van a *föld*, a két fővonal metszeteként a ’közép’ jelölésével: ☉

A nyelvünk szavaival megnevezett Hung fan ideogrammak akrofoniai (szókezdő hangjai) írásmódjukban is rendre egyeznek (egy időszakban) a belőlük képzett betűk hangértékének írásmódjaival a Nikolsburgi ábécében:

No. 1. 𐰇 **Tűz** 1508 „*Thewzet* paplan” Hangérték jelölése: **eth**

No. 2. 𐰃 > 𐰄 > 𐰅 **Dél** 1237-40: ? „*Dele*”; 1344: „*Dellew*” Hangérték jelölése: **ed**

No. 3. 𐰇 **Jó** 1150 k. /13-14. szd.: „*Souyou*” (Sajó); 1213/1550: Beruchyo (Berettyó) Hangértéke: **eÿ**

No. 4. 𐰇 Észak (csak az ótörök ábécékben) ’*ir*, *yir*’ (észak) és ’*ej*’-szak (észak) Hangértékei: **i, ĩ, e**

No. 5. 𐰇 **Nyugat** 1789: „*nyugotra*”; de: **nyugszik** 1372 u./ 1448 k.: „*nyugoznakuala*” Hangérték j.: **eny**

No. 6. 𐰇 **Vas** 1300 k.: „*uoƿ feegegkel werethul*” Hangérték jelölése: **f**

No. 8. 𐰇 **Celőke** ~ **cigle** (1300- ???) **Celőke** 1796: „*tzelőkékkel*” De: **cigle** 1862: „*Cziglevessző*” Hangérték jelölése: **ecz**

No. 9. ☉ **Föld** (és közép) 1130-40/12-13. sz. „*Felduuar*” Hangérték jelölése: **f**

Kivétel a ’vas’ (nyílhegy), amely véghangzó **š** (**f**) hangértékű a Nikolsburgi ábécében (jelcsaládban), miként a jenyiszeji ótörök ábécé **f** egyik **š** (s) hangértékű betűjeként is.

A székely betű véghangzó hangértékének közvetlen oka az lehet, hogy a ’vas’ (szó) két betű hangértékadója a Nikolsburgi ábécében. Egyszer a nyílhegy (vas (fém) anyagaként) véghangzó ’**f**’ hangértékkel, másik alkalommal pedig az ☉ **vst** (üst) piktogram megfelezett felső részeként: **M** — az ’üst’ réz anyagának korábbi ’vas’ szóval történt megnevezéseként (L. a TESz-ben), akrofonias

'ew' (v) hangértékkel. Az ótörök ábécékben М 'lt, ld' hangértéke van, amelyben a t és d a 'tämür > dämür szókezdő hangja.

Az 'észak' ideogramma betűként nincs jelen a székely nikolsburgi ábécében, csak az ótörök ábécékben Ё 'ir, yir' (észak) i, ĩ, e hangértékkel. Az e feltehetően az Ё 'ej' -szak (észak) szavunkból származó akrofoniás e hangértékkel.

A Q 'kelet' ideogramma egyik ábécének sem alkotója. Eddig nem sikerült nyomára akadni. A Hung fan szélrózsából származó többi ideogramma hangértéke betűként, No. 10-től No. 18-ig — három kivételtől eltekintve — szintén akrofoniás (szókezdő) hangértékű.

A Hung fan szélrózsa tájolt ideogrammaínevei, a hangértékeik által helyreállított magyar és ótörök szavak jelentéseinek azonosító összehasonlításával jelentős megállapításokra adnak lehetőséget.

Megállapíthatjuk, hogy az ótörök jelek (betűk) átvétele kizárt, mert az ótörök betűk esetenként egyszerűsített (rontott) rajzai, olykor a forrásanyagtól eltérő (piktogram, ideogramma előzményű) értelmezéseik, — rendre csak ellenkező irányú átvételt bizonyítanak.

A történeti forrásadatoknak nem megfelelő, rontott rajzú, vagy más jelentést igazoló hangértékek felől a rajzukban és jelentésükben a betűk hangértékét igazolók felé nem vezet átvételi lehetőség! Ellenkező irányba: a romlás, a rontás felé igen!

Ez „tetten érhető” a 'tűz', a 'nyugat' jelentésű betűelőzmények helytelen ótörök értelmezésénél, és a 'föld' 'közép' nélküli rajzánál, valamint a 'száraz fa' (székely: 'cselőke > celőke', vagy 'cigle(vessző) ideogramma' 'nyíl = oq' ótörök értelmezésénél is. Mert a nyíl vesszőjének fa „anyagát” jelentő piktogramot csupán a rajz hasonlóságának vélelmével nyílként (oq) is értelmezte (értelmezték) az ótörök jelrendszer (és ábécé) alkotója (alkotói). Ami téves, mert a kínai írástörténeti szakirodalom és a Hung fan adatai cáfolják.

A nyíl-vessző vas hegyének ótörök rajza 𐰇 is eltér a mértékadó kínai 'nyíl-hegy' 𐰇 rajzától, mert együtt jelölték vele a nyíl-hegyhez tartozó 𐰇 vessző rajzának „hegyét” is, miként (párosított) rajzát a nyugat-mongóliai Хойт-Цэнхэрийн-агуй nevű barlangmélyedésben (Novgorodova 1984, 26) látjuk:

A szélrózsa öt eleméből kettő: a 'víz' és a 'tűz', és tájoló ideogrammaik: 'észak' és 'dél', az ordoszi hun fejdíszén („aranykoronán”) is láthatók, így a szélrózsát alkotó ideogramma hunokhoz kötődő történeti azonosságát — in situ — cáfolhatatlan bizonyítják. Ugyanez nem mondható el a szélrózsa ideogrammaínevei másodlagos átvételű ótörök jeleiről.

Az ótörök mássalhangzók egy része két betűvel rendelkezik, melyek közül az egyik hátsó nyelvvállással képzett („mély” hangrendű) magánhangzók, a

Rendre ismétlődő összefüggés a hangértékképző szavak (nyelvállás szerinti) hangrendje, és a belőlük képzett hangértékek (számokkal jelzett) „mély”, vagy „magas” hangrendje, harmonizálása között nincs. Ennek az egyazon szóból képzett, három hangrendi módon használatos **ŋ** hangérték, az egyik elsőrendű, eklatáns példája. Az ótörök hangértékképzés sokféleségén túl azt a sajátosságot mutatja (miként figyelemmel kísérve más példák is bizonyítják), hogy a hangértékek (akrofoniák, véghangzók, stb.) piktoqram, vagy ideogramma jelentésük szavától elválasztva hangrendi szempontból is önállósultak.

A Nikolsburgi ábécé mássalhangzó hangértékjelölései előtt az 'e' kiejtést segítő magánhangzók (pl.: *eh*, *ej*, *et*, *en*, *ez*, stb.) az ótörök írás hangrendjét követik, ahol (jobbról balra olvasva) a *mássalhangzók után vannak a jelöletlen*, hangrendet követő mássalhangzók. A szóvégi magánhangzókat mindig jelölik.

No. 1. A 𐀵 'tűz' ideogramma. No. 2. A 𐀶 'dél' ideogramma és az ötörök 𐀶 𐀵 𐀶 𐀵 𐀶 'on' (dél, déli) jelentésű ideogrammák

'Tűz' szavunkat nyelvtudományunk ősi örökségnek tartja az ugor korból. ⁽⁵⁹⁾ De kapcsolatba hozták altai szavakkal is. (Lindström, Munkácsi, Németh és Räsänen) Az ókori filozófiában és természettudományban a világot alkotó négy elem egyike. (Mivel délen van: a „Nap tüzét” jelentheti.) A *tűz* és a *víz* egymással mereven szemben álló, kibékíthetetlen ellentétek.

No. 2. A **†** 'dél' ideogramából képzett betű hangértékjelölése *ed* a nikolsburgi ábécében. Rajza betűként jelentős változáson ment át. Először még nem (vagy alig) „húzták” túl a fővonalon a mellékvonalat: **†** (nikolsburgi ábécé), majd később már teljesen áthúzták: **†** s így ferde keresztté alakult. A rontásnak (mint látjuk) „rovástechnikai” okai voltak, és az, hogy ideogramma jelentését elfelejtették.

A TESz '*dél*' szavunkat csuvasos eredetű ótörök jövevényszónak határozza meg oly módon, hogy *feltételez* a régi török nyelvben egy '*dül*' alakot, amely szó a csuvas nyelvből ma hiányzik.⁽⁶¹⁾

Az orhoni és jenyiszeji ótörök ábécében a ʼtüz’ ideogramma betűként η (nazális) hangértékű és minden magánhangzóval „harmonizál” (kapcsolódik; szótagot alkot). A jenyiszeji ʼη betű mellett betűket alkotnak a ʼ⊖ „napkari-kák” is η¹, a ʼtüz’ és a ʼdél’ ideogrammák η² hangértékkel.

Nazálissal török nyelvekben szó nem kezdődik, csak szóközi és véghangzó helyzetben fordul elő. A teknős Ku-wen (óképirás) piktogram rombusz alakú fejének rajzából is „napkarikát” alkottak a jenyiszeji jelrendszerben úgy, hogy középebe a napkarika pontját helyezték. A tájolt teknős feje *délen* helyezkedik el

(mint a Nap), azért „hasonították” (hasoníthatták) napkarikává. (L. Karlgren 1957, No. 404: ☉ 'Nap')

Mivel az ʼ tüz betű az orhoni és jenyiszeji ábécében egyaránt jelen van, erősen feltételezhető, hogy az ʼ tüz¹ és ʼ tüz² betűk időrendben korábbi fejlemények a jenyiszeji jelrendszerben (ábécében). Mert a minden magánhangzóval harmonizáló ʼ tüz betű mellett feleslegesek az ʼ tüz¹ és ʼ tüz² betűk.

A ʼ tüz ideogramából nem képeztek jelentésének megfelelő betűt: „ot, oot Feuer || ates” (tüz). (AlttGramm.) Valamint: „mtü. s-uig. trkm. ot 'Feuer' (tüz).” Hangértéke akrofóniás 'o' lenne (szabályosan; esetleg véghangzó t), de nem az, mert jelentésében „átértelmezve” ʼ tüz (nazális) hangértékű betűt képeztek belőle. Feltehető oka, hogy a szélrózsában a ʼ tüz „délen van”, mint a (delelő) ☉ Nap. Jelentésük közös szava: „kün Tag, Sonne, Süden || gün, güneş, cenup” ('nap' (mint időegység), 'Nap' (mint égitest), és 'dél(i)'). (AlttGramm.) Igazolva a jenyiszeji ábécében a „déli” ʼ tüz, és a ʼ tüz és 'dél' ideogramákból, a delelést jelképező Nap piktogramokból képzett betűk közös ʼ tüz hangértékét.

Csak hogy — kün szóval nem lehet ʼ tüz hangértéket képezni. Hangértékét egy másik 'dél, déli' jelentésű szó adta: „oη rechts, richtig, Westen, Süden || sağ, doğru, garp, cenup” (jobbra, helyes, nyugat(i), dél(i) (AlttGramm))

Az oη szó ʼ tüz (ng) véghangzója adja a jelcsoport betűinek közös ʼ tüz hangértékét. Ezen belül a jenyiszeji ʼ tüz¹ hangértéket az oη szó véghangzója előtti o magánhangzó „harmonizálja”, mert a másik ʼ tüz² hangértéket nem lehet belőle származtatni, mivel az oη szó ä, ö, ü, i magánhangzóval egyetlen török nyelvben sem fordul elő (csak o > u -val). Mégis „harmonizál” az elülső nyelvvállással képzett magánhangzókkal is.

Az ótörök hangértékképzésen túl azt a sajátosságot mutatja (miként figyelemmel kísérve más példák is bizonyítják), hogy a hangértékek (akrofóniák, véghangzók, stb.) piktogram, vagy ideogramma jelentésük szavától különválva hangrendi szempontból is önállósultak. Rendre ismétlődő összefüggés a hangértékképző szavak (nyelvvállás szerinti) hangrendje, és a belőlük képzett hangértékek „mély”, vagy „magas” hangrendje, harmonizálása között nincs. Ennek az egyazon szóból képzett, mindkét hangrendi módon használatos ʼ tüz hangérték, az egyik elsőrendű, eklatáns példája.

Az ótörök mássalhangzók „harmonizálása” a magánhangzó illeszkedések hangrendjére épül. A két betűvel rendelkező mássalhangzók a munkatakarékos, betűkihagyó rövidítések sajátos eszközei, miként a két mássalhangzó hangkapcsolatával alkotott betűk is. Ezért kérdés, hogy miért nincs minden mássalhangzónak két betűváltozata? — Erre csak a szavak és toldalékok hangrendjében vizsgált (konzekvens?) összefüggéseik adhatnak (talán) elemző választ.

A ʼ tüz ideogramma 'dél, déli' jelentése bizonyítja, hogy „átértelmezett” jelentésű átvétel az ótörök jelrendszerekben. A ʼ tüz és 'dél' a szélrózsákban és az ordoszi hun fejdísz két ideogrammájaként is két, fogalom, miként a nikolsburgi ábécében is két betűt alkot.

Eredmények

A nikolsburgi ábécében a ʼtűz' és ʼdél' ideogramma — betűként — a nyelvünkön megnevezett jelentés akrofonias **t** és **d** hangértékével van jelen.

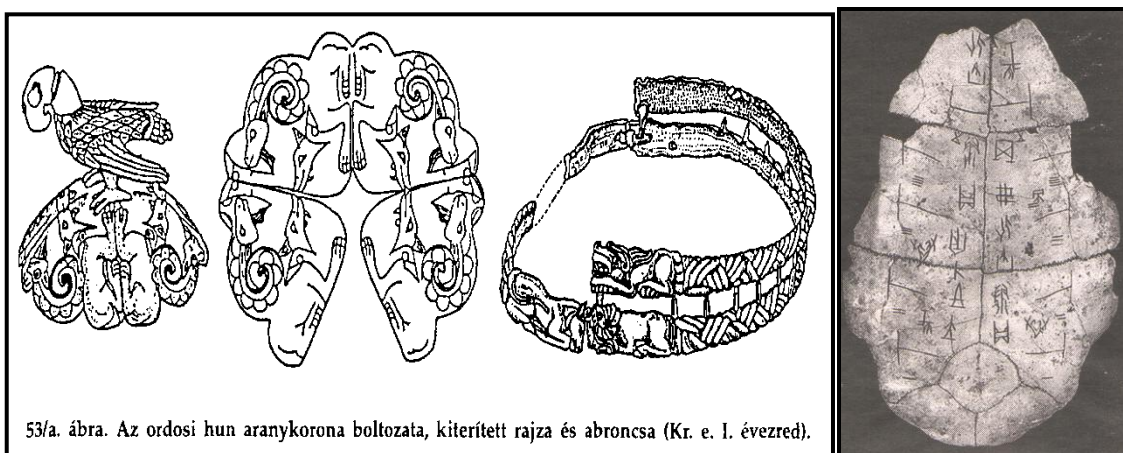
Az ótörök ábécékben a ʼtűz' ideogramma jelentésének 'ot', 'oot' szavával nem képeztek betűt, mert **ŋ** (nazális) hangértékű, és bármilyen hangrendű magánhangzóval „harmonizál”. Emellett a jenyiszeji **ŋ** hangértékű jelcsoportban szintén betűket alkotó ʼnapkarikák” **ŋ**¹, a ʼtűz' és a ʼdél' ideogramma **ŋ**² hangértékű. Betűként hangértéküket a 'dél, déli' jelentésű 'oŋ' szó **ŋ** (nazális) véghangzójától kapták. Rajzukban is látható összefüggésük: a Nap délen van.

Egy azonos jelentésű ideogrammból, vagy piktogramból két, különböző nyelven képzett betű jelentéstörténeti megfelelései, vagy meg nem felelései egyértelműen meghatározzák az átvétel irányát, hogy kik, kiktől, mit, és hogyan vettek át. A ʼtűz' ideogramma 'dél, déli' jelentése bizonyítja, hogy az ótörök jelrendszerekben hunból „átértelmezett” jelentésű átvétel van.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

Az ordoszi hun fejdísz tájoló ideogrammairól röviden:

Az ordoszi hun aranykoronán (fejdíszén) a teknős jelcsalád négy tájoló ideogramma (No. 1, 2, 3, 4) látható, így a tájolt teknősből származtatott Hung fan szélrózsával és az ázsiai hunokkal való összefüggésüket „in situ”, látványosan igazolja:

53/a. ábra. Az ordoszi hun aranykorona boltozata, kiterített rajza és abroncsa (Kr. e. I. évezred).

Bal oldalon a fejdísz rajzai, a jobboldalon egy kínai „jóscsont felirat” látható a teknőc alsó páncéljára vésve. Boltozata egy teknős gömbölyű hátpáncélja, amely egyben a két fővonallal négyfelé osztott alsó, lapos páncéllemezőnek körvonalát és két fővonalának rajzát is mintázza. (Vö. a mellette lévő kínai teknős alsó páncélját a rajta lévő jósfeliratokkal.) Az alkotó a boltozatban „összevonta” az alsó és a felső tokpáncélt. Így nem csak a gömbölyű felső, a teknős alsó páncélja is alkotója két fővonal rajzolatával a hun fejdísznek. A teknős alsó és felső tokpáncélja az *ég* és *föld*, a „világ” szimbólikus modellje. Az ázsiai hun uralkodó a „világ ura”-ként viselte fején szimbólumát.

„Ordos-pusztától, valamint a Gobi sivatagtól délre eső füves terület a hunok szállásterülete volt az ősidőktől kezdve Kr. e. 127-ig, amikor Ordost végleg elvesztették. Korábban, Kr. e. 220-ban a kínaiak ugyan egy 300 000 főnyi hadsereggel, a kiváló Meng Tian (ejtsd: Meng Tien) tábornok vezetésével, hatalmas véráldozattal elfoglalták Ordost. Kr. e. 216-ban a hunok Touman shanyuval az élen (ejtsd: sanjü) nagy lendülettel és fiának Modunnak kiváló harcászati taktikai érzéke segítségével visszafoglalták. Később, 204-ben Modun shanyu, a hunok legnagyobb uralkodója, Atila korai elődje, áttörte a Nagy Falat, Kínát adófizetőjévé tette, és a következő években az ősi déli határt végig visszaállította. A hatalmas ordosi aranykincset földművelő találta meg. A tavasszal kiszálló régészek, Tian és Guo két emberi csontváz maradványait, valamint állatcsontokat találtak a helyszínen a sírokban. A közben széthordott kincs darabjait sikeresen összeszedték. Kínai nyelvű tanulmányaikban és könyvükben azt állapították meg, hogy a lelet korai hun (hsziungnu) (Tian és Guo 1986). A Belső-Mongólia Múzeum a Hadakozó Államok korába, Kr. e. az 5-3. századba keltezi a leletet.” (Érdy Miklós 2001, 97)

A boltozat kiterített felső részén az ’víz’ (No. 3.) és az ’észak’ (No. 4.) jelentésű szimmetrikus ideogrammaikat **1↑** látjuk „hordótorzulás” optikai hibával. Optikai torzulás magyarázza a boltozat másik oldalán (és a jobboldali képen) látható **1** ’tűz’ (No. 1.) és **1** ’dél’ (No. 2.) jelentésű ideogrammak téves átrajzolását is a kiterített boltozatra a jobboldali képen:

Ezért kimásoltuk a fényképről készített rajz részletét, majd 180°-al elforgatva megfordítottuk, hogy a jelek normál helyzetűek legyenek, mint mellettük az egymástól eltérő szögben kimásolt fényképrészletek:

Jól láthatjuk, hogy az ideogrammak tévesen vannak átrajzolva.

Balról a második rajzon a jobboldali jel a 𐰢 'dél' (No. 2) ideogramma, ahol a fővonal szintén hordótorzulásos görbületű, de mélységelesség (távolság) beállítás hibája is van. Alul a függőleges fővonal két, egymással párhuzamos vonalra válik szét. Az ettől eltérő irányú, jobbra menő mellékvonal és a fővonal felső része nem válik szét. A mellékvonal nem azonos magasságban végződik a fővonnallal. A bal oldali 𐰣 'tűz' (No. 1) ideogrammat hasonló optikai hibákkal látjuk. Rajzán a függőleges fővonal már felülről válik ketté, s ahogy haladunk „lefelé”, a két vonal között egyre nagyobb a távolság.

A korona boltozatának térbeli elhelyezkedéséből adódik, hogy különböző pontjai eltérő távolságra vannak a lencsétől, így egy beállított ponton éles a kép, egy távolabbi ponton már nem, sőt: a vonal is szétválik, duplázódik. (A jelenséget nagyító lencsével ellenőriztük.) A távolság növelésével egyre jobban szétválik a vonal, nő köztük a távolság. Ha „visszatoljuk” helyére, megkapjuk a 'tűz' ideogrammat.

A két jel (tűz és dél) függőleges fővonala azonos magasságban végződik, miként a két ferde mellékvonaluk is. A jelek — származtatásuk szerint — egymásnak szimmetrikus tükörképei: 𐰢 Két 𐰣 ipszilon alakú jel esetén (vö.: Tian és Guo rajzát) a bal és jobboldalra menő ferde mellékvonalaknak rendre azonos magasságban kellene végződnie a középső fővonnallal! De ez nem így van! A rajzoló nem ismerte a hun ideogrammakat, s a kínai „tűz” piktogram belső vonalait rajzolta a „tűz” és a „dél” helyére.

A hun aranykorona boltozata és kiterített rajza egy olyan fényképről készült, ahol a fényképezőgép a 'víz' és 'észak' 𐰢𐰣 ideogrammakat viszonylag szabályosan (és helyes távolságból) fényképezte. Ezért láthatók a rajzon is tisztán és jól felismerhetően, a gömbölyűségéből adódó arányos hordótorzulással.

A 'tűz' és 'dél' 𐰢𐰣 ideogrammak függőleges vonalai felülről válnak ketté, és lefelé egyre nagyobb a kettőződött vonalak közti távolság. De a baloldalinál nagyobb, mint a másik ideogrammánál. Valószínű, hogy nem szabályos a beállítás, és nem megfelelő távolságból lett fényképezve a félgömbyszerű felület. Különböző távolságra vannak az ideogramma rajzelemei a rövid fókusztaávolságú lencsétől. Talán teljesen nyitott blendével (?) lett exponálva.

A részletek vizsgálata a fényképezés optikai és beállítási hibáiból adódó torzulásokat állapít meg, amelyeket a rajzok készítője nem ismert fel. (Az állatok rajzolása nem ütközött ilyen nehézségekbe, mivel minden fajtából négy darab van, így valóság-hű megrajzolásuk nem okozhatott nehézségeket.)

Az ordoszi hun „aranykorona” egy 'észak — víz, dél — tűz' ideogrammakkal észak-dél főirányba tájolt szakrális fejdísz.

„Több alkalommal összegyűltek az előkelők. Az év első hónapjában a san-jü udvarában találkoztak, az ötödik hónapban áldozatot mutattak be az ország egy más helyén az ősöknek, az Égnek, a Földnek, a szellemeknek és az isteneknek.

Több sárkány-áldozó összejövetelet is tartottak évente. Egyszer egy évben, ősszel pedig azért gyűltek egybe, hogy számbavegyék emberanyagukat és állatállományukat.

A hunok vallásáról alighogy sejtünk valamit, a kényelmes sámánizmus szóval semmiesetre sem térhetünk napirendre a kérdés felett. A fejedelemnek különleges helyzete lehetett ebben a vallási életben, talán afféle főpapi hatáskörrel is rendelkezett. Minden reggel kijött a sátorból, meghajlással üdvözölte a napot, este pedig a holdat. Mikor szertartásosan helyet foglalt, akkor arccal észak felé fordult.” (Németh Gyula: Attila és hunjai 43-44)

Az arccal észak felé forduló fejedelmet látványosan idézi fel a régmúltból észak-dél irányba tájolt szakrális fejdísz, „koronája”.

— És most vegyük át néhány olyan nikolsburgi betű történeti összehasonlító levezetését, amelyek nem a teknős jelcsaládba tartoznak.

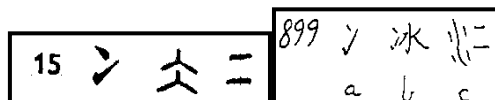
No. 23. A ノ > 𠂇 'gyeg' (jég) piktogram

No. 23. A gy hangértékű betű a nikolsburgi ábécében a kínai ノ 'jég' írásjegy rajza. Hangérték jelölése: *eg*. A később használatos ferde kettős-kereszt alakú jelet az *n* és *gy* betűk ligatúrájaként látjuk:

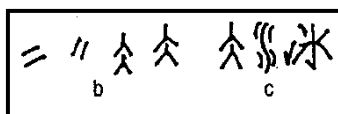
Hangérték jelölésük: *eng*. De ez kettős-kereszt alakúvá 𠂇 alakított jel már későbbi fejlemény, amikor az eredeti ノ piktogram két ferde vonalát egy függőleges vonallal összekötötték, mivel a két külön álló részből álló betű — zavaró. Kiváltképp ligatúrák összevonás esetén. A változás logikája belátható. (L. No. 25. és No. 47. jelcikket.) A több külön rajzrészéből álló pikogrammak rajzrészeinek összevonása az ótörök betűknél is végbement.

Bernhard Karlgren „Easy lessons in chinese writing” (Könnyű leckék kínai írásban) c. könyvében⁽¹⁷⁰⁾ a 15. sorszám mellett látjuk rajzát. „15 A legelső írásjegy lehet, hogy jégcsapokat formál. Különös eltérés észlelhető a Pecsét és az Archaikus forma valamint a későbbi forma között. Ez az írásjegy ismét azok közé tartozik, amiket sosem használnak önmagukban, a *ping* 'jég' viszont egy gyakori szó, lásd 85 c. lent.”

A „Grammata Serica Recensa”-ban: „899 a. **piōng* / *piōng* / *ping* A Shuowen [szótár} szerint: jég, tehát az alábbi b. elsődleges formájának tekinti (szöveg nincs). — b—c id. jég (Sī); kölcsönzés a 886 n. részére (Tso). c Csou IV (inscr. 292).”⁽¹⁷¹⁾ Karlgren a c –vel jelzett Csou IV. időszakban (i.e. 450—250) ábrázolja a (folyó)víz és jég piktogramját.

Kyryl Ryjik No. (520) sorszám alatt foglalkozik a 'jég' írásjeggyével:

„Két kristálya a jégnek”. ⁽¹⁷²⁾ „Az előző forma csak összetételben létezik; a klasszikus karaktert a víz terjesztette ki újra: Jég. (2) Megfagy, lefagy, hideg, jeges. (3) Tiszta, őszinte (szív).”

Rajza — más sziklarajzokkal, szimbólumokkal (teljes azonosságban) Mongólia nyugati részén, a Хойт-Цэнхэрийн-агуу nevű barlangmélyedés sziklarajzaként előfordult. ⁽¹⁷³⁾ Más piktogrammák rajzával együtt:

Nyelvtudományunk 'jég' szavunkat „ősi örökség”-nek tartja a „finnugor korból”.

„jég 1156: ? „de uillis, quas georgius decimat, X, Quarum IIII^{or} maiores sunt hee: Jegu, duor, sulad, lopas” hn. (MonStrig. 1: 107-8); 1405 k.: „glacies ieg” (SchSzj. 86.); 1416 u./1450 k.: iègi gr. (BécsiK. 132); 1416 u./1490 k.: egh (AporK. 138); 1538: ijeeg (PestiN. V₍₁₎); 1566: gyegre gr. (Helt: Mes. 403: NySz.); 1818: Gyeg (Zakál Gy.: Őrség. 74: NSz.); — dzsiëg (UMTSz.); gyiëk, ijëG, ijéG, jëG (Nyatl.). J: 1405 k.: 'Eis' # (1. fent). Sz: jeges 1355: ? Jeges szn. (OkISz.); 1510: jeges (MargL. 22) | jegel 1638: Jegelő sz. (OkISz.).

Ősi örökség a finnugor korból; vö.: vog. T. *län*, Szo. *iänG*; osztj. V., Vj. *ionk*; zürj. V. *ji*; votj. Sz. *jo*; cser. KH.i; md. E. *ej*, *ev*, *eñ*, M. *jej*, *ej*; finn *jää*; észt *jää*; lp. N. *jiegnâ*: 'jég'. A finnugor alapalak **jäne* lehetett. Az eredeti finnugor **ŋ* a permiben eltűnt, az ugorban **ŋ* > **ŋk*-vá fejlődött. A szó esetleges törökségi kapcsolatait további vizsgálatot kívánnak; indoeurópai rokonsága nem valószínű. — A magyar szó tőhangzója eredetileg nyílt volt.” (TESz)

A felsorolt nyelvtörténeti adatokból részünkre most a *gy* akrofoniával rendelkező változatok adatai fontosak. Az egyik Heltainál: „gyegre”, (Erdélyben!) 1566-ban, a másik „Gyeg” az Őrségben — 1818-ban fordul elő. Itt még ma is ejtik „gyeg” -nek a jeget. (Alsóőrön ellenőriztem.)

Árpád népének honfoglalása után gyepűöröknek székelyeket telepítettek az Őrségbe. A jeltörténeti és a két nyelvtörténeti adat arra is utal, hogy feltehetően már az Őrségbe telepítés előtt is „gyeg” -nek ejtették a 'jég' szót!

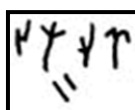
Heltai Gáspár (erdélyi szászként) német anyanyelvű volt, nyelvünket felnőttként tanulta meg. Nyelvhasználatából kitűnik, hogy (erdélyi székely?) környezetben. A kérdés tehát az, hogy miért tért el egykoron a szókezdő *j* -hangtól a székely írásjel akrofoniás **gy** -je?

„A szókezdő gy — amúgy is kényes kérdést érint. Mint láttuk, ez a mássalhangzó az ómagyar kor elején alakul ki, korábbi j-ből; ez utóbbi nagy számmal fordul elő régi török elemeink szókezdőjéül.”⁽¹⁷⁴⁾ A 'jég' szó bizonyossága szerint nem csak régi török szavainknál.

A két nyelvtörténeti adat (és Árpád népének írástörténeti hagyatéka) nem igazolja a „**székely-magyar rovásírás**” elnevezést, mert ha ragaszkodunk a történeti (történelmi) igazsághoz, akkor csak *székely rovásírásról* beszélhetünk. (Bár szerintem csak az 'írás' szó használata helyesebb, mert a 'rovás' szó csak a jelek (betűk) rögzítésének csak egyik változatát jelenti. Az erdélyi Árpád-kori templomok belső falfelületére sem rótták a székely betűket, hanem festették. S a vizsolyi Református templom freskójára sem rótták a kínai 'juh' piktogrammákat.)

A 𐰇 > 𐰈 'jég' piktogramból képzett betűk hangértéke: akrofonias gy. Az ótörök ábécékből hiányzik!

Nem hiányzik viszont egy ótörök felirattól. A már említett orhoni “Дал уул” I. típusú feliratban egy esetben előfordul a sor alatt:

Az olvasati próbálkozásokban az (utólag?) odavésztett 'jég' piktogram rajzát figyelmen kívül hagyták. Ez az egyetlen előfordulása az ótörök feliratok adatbázisában.

Eredmények

A nikolsburgi ábécében a 𐰇 gy hangértékű betű az archaikus jég piktogramból, a (ma már) tájnyelvi gyeg (jég) szó akrofonijával nyerte el hangértékét. A gyeg, gyég változat minden valószínűség szerint egyértelműen a székelység korabeli nyelvjáráshoz kapcsolódik, mivel Heltai Gáspár „krónikájában” (Erdélyben) így rögzítette, s az Őrségben a székely eredetű örök maradványai még 1818-ban is szókezdő gy -vel ejtették, és ejtik ma is (pl. Alsóőrben) a jég szót. A kínai írástörténetben írásjegyét B. Karlgren a Csou IV. időszakba (Kr.e. 450—250) helyezi. A székely írásban a kettőskereszt alakú betű a 'jég' piktogramjából származik úgy, hogy a két ferde vonalat egy függőleges vonallal összefogták.

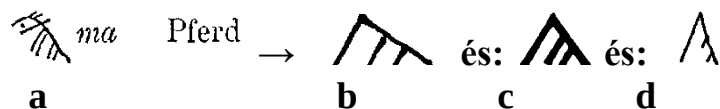
A jég (jégcsap) fogalmának írástörténetben, írásjelként is nyomatékositott jelenléte a hunoknál és a korai avaroknál (régészeti leleteiken is) egyértelmű. Az ótörök jelrendszerekből hiányzik. Egyetlen előfordulása a “Дал уул” I. típusú feliratban egy a sor alá vésve.

A jel más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

No. 24. A 𐰇 'ló' piktogram

No. 24. Karl Faulmann⁽¹⁷⁵⁾ ku-wen (kínai óképírás) jelei közt feltűnt a 'ló' sajtóságos rajza, és a székely ábécé 𐰇 l hangértékű jelei közt a jeltörténeti azo-

nosság. Minden írásjel a képszerű bonyolultból az egyszerűbb, sematikus formák felé fejlődik, s ez mintaszerűen követhető a székely betűjel esetében:

Az **a**: ku-wen piktogram; **b**: nikolsburgi ábc; **c—d**: egyéb székely **l** hangértékű betűjelek. A ku-wen (óképírás) eredetét Karl Faulmann ⁽¹⁷⁶⁾ a XIX. század végi sinológia, és a kínai hagyományok alapján fogalmazta meg:

„A kínaiak jelenlegi írása egy régi képíráson (ku-wen) alapul, amely feltalálójának Tsan-ke -t tartják, aki Krisztus születése előtt 2650 körül élhetett és a Sárga Császár egyik minisztere vagy történetírója (írástudója) lehetett. A kínai archeológus Wei-tšan szerint: „Volt néhány dolog, amit a Sárga Császár feltétlen érdemesnek tartott, az építkezést, a rendbe szedett dolgokat, és a feltalálásokat.” Továbbá: „A világhírű Kun-fu-tse (Confuciusz) Šu-kin -jában azon a helyen, melyet különböző írásnemekben az V. táblának nyilvánítunk, Tsan-ké neve sincs megemlítve, e helyet az szerepel, hogy „szent emberek” találták fel az írást, és valóban minden körülmény megfontolásánál nem lehet attól elzárkózni, hogy a kínai képírást nem feltalálták, hanem külföldről egy idegen dinasztián és egy idegen papdinasztián keresztül vezették be.”

Ez lehetséges, mivel a jel fejlődés, az átadás iránya több jel esetében a mongóliai kőrajzokról (vö. No. 19., No. 20.) irányul a kínai írástörténet kezdeteihez, így a feltételezést (legalább is részben) igazolhatja. A dél-szibériai ligetes steppén a neolit-korban kelet felé terjedő szimbolikus piktográfia kapcsolata a kínai írástörténet Jin –kori kezdeteivel e két példa szerint feltehető. A székely jelcsalád jeltörténetében jelen lévő ku-wen írásjelek arra is utalhatnak, hogy egykor (talán) a hun piktográfiába tartoztak.

Az időrendi összefüggések tisztázására a kínai írástörténetben több megoldás kínálkozik, amelyből az egyik valószínűtlen lehetőség, hogy (a modern sinológia megállapításaival szemben) a ku-wen valóban a kínai írástörténet kezdeteihez kapcsolódik, miként több más írásjegy is. Csakhogy — a korai Han –korban a kínai írás fejlődése már (régén) túlhaladta ezt az igen képszerű formajelleget.

Egy másik — szintén kevésbé valószínű elgondolás szerint a „koholt” (ku-wen) írásjeleket a korai Han –korban átvették volna a hunok. Csakhogy — erre szintén kevés lehetőség volt, mivel nehezen elhíhető, hogy a kínai írnokok viszonylag rövid idő alatt közvetlenül befolyásolhatták volna a hunok írás-és jeltörténetét egy olyan jelrendszerrel, aminek használata időben korlátozott, és megjelenése a kínai írástörténetben erősen vitás. Ámbár nem lehetetlen.

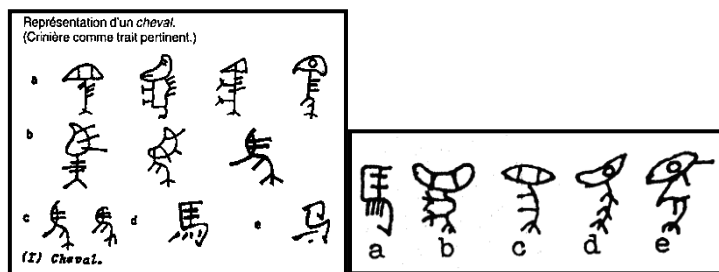
A harmadik lehetőség, hogy a korai Han-korban igen erős hun politikai és kulturális befolyás érvényesült (volna) a kínai írástörténetben. Ez feltehetőbb, mert semmi mással nem indokolható egy fejlődésében már túlhaladott képjel-

rendszer megjelenése (használata) a kínai írástörténetben. Ugyanekkor jelentek meg rombusz és ágyékháromszög nemjelzők is a kínai tárgyakon.

„A Han-korban rekonstruált Su king-szöveg hitelességének kutatása a mai napig sem fejeződött be. Kínai és európai filológusok (például Wang Kuo-wei, Kuo Mó-zso, B. Karlgren) megkülönböztetnek egymástól hiteles és Han-korban írott fejezeteket. A hiteles fejezeteket általában a Konfuciusz működése előtti időkre teszik.”⁽¹⁷⁷⁾

Kyryl Ryjik fejlődésében mutatja be a 'ma; ló' piktogramot (a) jóscsont feliratokon; (b) rituális bronzokon; (c) kis pecsétírásban, a ma használatos, modern (d) változatig. A jobboldali rajzon B. Karlgren, 1957, No. 40. tételeként látjuk:⁽¹⁷⁸⁾

Jeltörténeti bizonyításaim során minden esetben — ha lehetséges — két sinológus véleményét ismertetem.

„a—e. *mā / ma:/ ma ló (Sī). b. is Jin csont (A 2:n19,1), c. is Jin csont (A 4:47,5), d. is Jin (inscr. 26), e. Csou I (Kr. e. kb. 1027—900) (inscr. 55). Az írás-jegy egy rajz.”

A legfeltűnőbb e piktogram-rajzokban az, hogy — időrendben minél régebbiek, annál közelebb áll rajzuk a székely nikolsburgi ábécé „l” hangértékű betűjének rajzához, valamint a ku-wen (óképirás) rajzhoz, amelyen jól láthatók még a ló páros lábai, szeme és két füle.

A székely jel rajzában a páros lábak egy vonallá vannak összevonva (egyszerűsítve), s ugyanezt látjuk Ryjik (a) és Karlgren Jin-kori (b, c) rajzain is. Észre kell vennünk a jelek közt a jeltörténeti megfelelést.

’Ló’ szavunk a finnugor nyelvek közül csak az ugor nyelvekben van meg. Lótartásra és lószerszámokra vonatkozó szavaink között szinte nincs is török eredetű, így bizonyos, hogy a török (nyelvi) kapcsolatok előtt már nyelvünkben voltak. Viszont a török nyelvekbe sem kerültek át nyelvünkből, így megállapíthatjuk, hogy a két népesség egymástól függetlenül lett lótaró. Talán egyetlen nép nyelvében nincs annyi közmondás a lóval kapcsolatban, mint a mi nyelvünkben. Népünket különleges szimbiózis kötötte össze a lóval. Hangértéke: akrofonias l a székely jelrendszerben.

Az ótörök jelrendszerekből hiányzik.

Eredmények

A székely 'l' hangértékű betűjel előzményként a ku-wen 'ma; ló' rajzával azonosítható. A betűjel rajzán a ló páros lábai már összevontan egy vonallá egyszerűsödtek. A ku-wen rajz előzményeit a közép-ázsiai és mongóliai szikla-rajzokon véljük rokoníthatónak a rajzok stílusa alapján, de az összefüggés hitelesen nem bizonyítható.

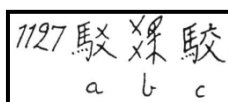
'Ló' szavunk a finnugor nyelvek közül csak a vogulban és az osztjákbán van jelen. Lótartásra és lószerszámokra vonatkozó szavaink között alig van török eredetű, így bizonyos, hogy a török (nyelvi) kapcsolatok előtt már léteztek nyelvünkben. A török népelemek csak később jelentek meg a földrajzi térségben. A ló piktogram székely betűhangértéke: akrofonias **l**. Az ótörök jelrendszerekből hiányzik.

A jel más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

No. 25. A ^x 'hóka' piktogram

No. 25. A nikolsburgi ábécé 'h' hangértékű betűjele két, függőleges elrendezésű x-jelből áll oly módon, hogy köztük jelentős távolság van. Ez feltűnő és szokatlan betűjel esetében. Gyanúnk (egyik) felkeltője volt, hogy a székely írás betűi piktogram, ideogramma előzményekre vezethetők vissza. Az egyetemes írástörténetben rendellenes és szokatlan, hogy egy betű, két (vagy több) egymástól külön álló részből áll. Gyanúnkat erősítette, hogy később a két külön álló részt összerótták: $\times$ — vagy könnyebben róható (hasonló) jellel helyettesítették: $\times$ Ez pedig már rontásnak minősül.

Bernhard Karlgren, 1957, No. 1127. tételeként a lóval együtt van rajzolva: (183)

„1127 a—b * *pők / pāk / po* vegyes színű ló (e. g. barna és fehér) (Sī); kevert (Sün); l i u – p o egy fajtája (Sī). Gls. 324, 391. b. is Jin csont (A 4: 47,3). Az írásjegyen 'ló' szerepel és kereszt alakú vonalak. — c. *ua*. egy legendás állat (Kuan); kölcsönzés *ua* -ra egy fajtája megnevezésére (Sī). Az írásjegyet gyakran használják a fenti a. helyett.” — B. Karlgren, 1957, No. 1167 a — c — szintén már a Jin -kortól $\times$ 'change; változatosság' jelentéssel (is) értelmezi.

Eric Grinstead külön választja a lótól, és önállóan is értelmezi a két jegyet: (184)

horse	40	
piebald	1127	$\times$ $\times$

(40) ló; (1127) tarkán foltos [ló]. A „tarkán foltos”, „kevert színű” lovat, ahol a barna ló fehér foltokkal tarkított, **hóka-kesely** lónak hívjuk. E jeltörténeti adat szerint a székelyek „üsti”⁽¹⁸⁵⁾ (ősi) színű lova — **hóka** ló volt. A **hóka**⁽¹⁸⁶⁾ „Olyan ló, melynek homlokán fehér folt (un. csillag v. hold van).” (MszFgrE.) A hóka szótörténeti párhuzama a „hódas ~ hódos, hódikós ’fehér foltos homlokú <ló>’ ”.

Szótő a ’hó’⁽¹⁸⁷⁾ (hold)⁽¹⁸⁸⁾, amelyből a hódas, hódikós változatok származnak. Így: „1211: ? Holdus sz. szn., Huldus sz. szn.” (TESz)

A hóka 𐰃 piktogram betűhangértéke: akrofoniás **h**. Az ótörök jelrendszerekből hiányzik. —

Történelmünket „első kézből igazoló” fontossága a többi hasonló jellel (pld.: ’jég’, ’ló’, stb.) abban van, hogy a kínai írástörténeten kívül csak a székely jelrendszerben fordul elő. Az ótörök ábécékből hiányzik. Csak közvetlen átvétellel kerülhetett (kerülhettek) a székely jelrendszerbe.

Eredmények

*A székelyek ősi lova hóka-kesely ló volt. A nikolsburgi ábécében (jelcsaládban) a nyelvünkön ’hóka-kesely’ (ló) piktogramból képzett akrofoniás 𐰃 **h** hangértékű betű összehasonlító jeltörténeti feltárása a kínai írástörténet segítségével történt, ahol a Jin-korban már a ’tarkán foltos’ ló (barna és fehér) „kevert” színét jelölte. Az ótörök jelrendszerekből hiányzik. Csak közvetlen átvétellel kerülhetett a székely jelrendszerbe.*

A jel más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

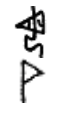
Több székely betű történeti összehasonlító levezetésre előadásom keretében nincs lehetőség.

A történeti összehasonlító jeltörténeti bizonyítás kiemelkedő fontosságú művelete, amikor a feltárt rokon ábécék közös forrásadataira visszamenő betűit és képzésüket együtt láttatjuk.

Az így bizonyított összefüggések nem feltevések, hanem történeti (történelmi) összefüggéseikben bizonyított adatok. A jelentések azonosságai, vagy szinonim eltérései olyan írástörténeti és történelmi adatrendszer alkotnak, amelyek az írott források pontatlanságaitól, szubjektivitásától mentesen határoznak meg (látható) írástörténeti, és történelmi folyamatokat. A Nikolsburgi ábécé betűivel kínai-hun írástörténeti kapcsolatokat. Ezért a „Nikolsburgi ábécé” nem csak ábécé, hanem egy olyan kiterjedtebb „jelcsalád”, amelyben a betűkön kívül még piktogramok és ligatúrák vannak.

2. A székely és az ótörök jelrendszerek történeti összehasonlító jeltörténeti táblázata

Jelcikk sor-száma:	Kínai piktogram rajza:	Jelentése(i):	Székely jel rajza:	Piktogram jelentése:	Betűhang-értéke:	Orhoni jel rajza:	Piktogram jelentése:	Betűhang-értéke:	Jenyiszeji jel rajza:	Piktogram jelentése:	Betűhang-értéke:
1.		teknős		tűz	eth (t)						
2.		teknős		dél	ed (d)		oη (dél)	η		oη (dél)	η η ¹ η ²
3.		teknős		jó (folyó)	eÿ (j)		sub, sup (?) (víz)	p		sub > sup (?) (víz)	p
4.		teknős					ir, yir (észak) ej(szak)	i, ĩ e		ir, yir (észak)	i, ĩ
5.		teknős Hold		nyug- (at)	eny (ny)		ay (Hold)	y ¹			
6.		nyíl-hegy		vas nyílhegy	f (s)		tämür-gän (vas nyílhegy)	t ¹		tämür-gän (vas nyílhegy)	t ¹
7.		teknős		kel(et)			(?)			(?)	
8.		vessző, rovás- vessző		celőke, cselöte (bot, husáng)	ecz (c)		oq (nyíl) siruq (pózna, karó)	oq, uq qo, qu		oq (nyíl) siruq (pózna, karó)	oq, uq qo, qu
9.		teknős		föld (és közép)	f					yir (föld)	y ¹
10.		teknős		Ég	egh (g)		eg (?) (ég?) kök (ég)	g ² k ²		eg (?) (ég?) kök (ég)	g ² k ²
11.		teknős		egek	e		(rontott hang- érték)	b ²		egek	e
12.		teknős		üd- hely	ew (ü)					menny (üzüm?) (szőlő?)	m m
13.		teknős		nagy	en (n)		nagy	n ²		nagy	n ²
14.		teknős		széles	s (sz)		széles	š s ²		széles	š s ²
15.		teknős		šän-jü	(us) (?)						
16.		teknős		oldal	o						
17.		teknős		mely (mellső)	ely (ly)						

18.		teknős		kobak	ek (k)						
19.		anya, nő		anya	A		qırqın (haja- don, szüz)	qı, iq		qırqın (haja- don, szüz)	qı, iq
20.		atya		at aty (atya)	a athy (ty)		dädä (apa)	d ²		dädä (apa)	d ²
21.		kutya		eb	eb (b)						
22.		üres határ- vidék, mező		rét	r		rét tariy- lay (mező)	r ¹ t ²		rét tariy-lay (mező)	r ¹ t ²
23.		jég		gyeg (jég)	eg (gy)						
24.		ló		ló	l						
25.		barna ló fehér foltokkal		hóka	eh (h)						
26.		íj		íj	í						
27.		üst		üst	v (u)		üstün (felső fél) ötüg (kérés) küüzäč, kazan (üst)	ü ö k ¹ , q ¹		üstün (felső fél) ötüg (kérés) küüzäč, kazan (üst)	ü ö k ¹ , q ¹
28.		üst		vas	e w (v)		(l) temir (?) vas	ld lt			
29.		magas- ság		magas	m					bädük jök-säk, jük-säk (magas)	ük, kü ök, kö
30.		šeng fű, fiatal hajítás		šeng-ül, zseng-ül, zseng-e	efch (s) fs (zs)		çiğ (éretlen, nyers) šeng (zsenge)	č, ğ (ič, iğ) š		çiğ (éretlen, nyers) šeng (zsenge)	č ² , ğ ² (ič, iğ) š
31.		repülni; hirtelen egy csa- pásra		csap	ecz (č) (cs)						
32.		toll, szárny		pehely pihe	p						
33.		szárny; hirt. egy csapásra		zúg	ez (z)						
34.		vessző, rovás- vessző		fák	ac (ak)		aḡač, äḡäč' (fa, rúd)	a, ä		aḡač, äḡäč' (fa, rúd)	a, ä

35.		juh, antilop, kecske		antilop	ent (nt)		kočqar košqar (kos)	r		kočqar košqar (kos)	r
36.		ciklikus írásjegy		-unk	unc (unk, -ünk)						
37.		ciklikus írásjegy		(???)	eve (ö)						
38.		utódok, utána megy		tiprós	tprus						
39.		szem		szem + p betű ligatúra	emp						
40.				rontott ligatúra	encz						
41.				két cselőte ligatú- rája	ecs+ecs,e chech (ecsecs)						
42.				n és a cs betű ligatú- rája	encz ench (encs)						
43.				z és t, és az s és t ligatúra- ja	ezt eft (est)						
44.				n és gy betű ligatú- rája	eng (engy)						
45.				e, c, k betűk liga- túra- ja	eczk (eck)						
46.				ny és e betűk ligatúra- ja	nye						
47.		kicsi					kičig (kicsi)	γ ¹ (g)		kičig (kicsi)	γ ¹ (g)
48.		Nap, és kicsi					kündü	nt nd		kündü	nt nd
49.		kis patak					oluk, ulak, yulak (kis patak)	o, u		oluk, ulak, yulak (kis patak)	o, u
50.		selyem- hernyó					bögčäk (selyem- hernyó)	b ¹		bögčäk (selyem- hernyó)	b ¹
51.		selyem- hernyó					yumurt- qa (tojás, pete)	y ² (j)		yumurt- qa (tojás, pete)	y ² (j)
52.		hal vonalak, rajzok, írásjegy- ek, írott szöveg					balıq (hal)	b ²		biti, bitig (írás, írásjegy, levél, könyv)	b ²

53.		vonalak, rajzok, írásképek, írott szöveg					bitigim (betűm)	m		bitigim (betűm)	m
54.		ék, nyíl- hegy (behatol, áthatol)					čoy- (?) (öl, megöl, lemészár- rol)	č, ģ		čoy- (?) (öl, megöl, lemészár- rol)	č, ģ
55.		villa, karó, pózna, a sértés, pusztítás sémája					tal (ág, galy) čal- (üt, lever)	l ²		tal (ág, galy) čal- (üt, lever)	l ²
56.		erős ij (izom- erő sé- mája)					??? (erős, erő- teljes)	d ¹		??? (erős, erő- teljes)	d ¹
57.		bárd, ala-bárd					küzät (ör, őrség)	kü kő, ük, ök			
58.		kés, szablya penge sémája					bíčl- (szét- /össze- vágva lesz)	l ¹		bíčl- (szét- /össze- vágva lesz)	l ¹
59.		íjjal lő					jän, jan (íj)	n ²		jän, jan (íj)	n ²
60.		újra, ismét, még					??? (ismét, újra)	ny (nj)			
61.		íj					janči (íjkészí- tő)	nč		janči (íjkészí- tő)	nč
62.		šeng (fű, fiatal hajítás,					saryan (száraz, hervadt, aszott)	s ² (sz)		saryan (száraz, hervadt, aszott)	s ² (sz)
63.		íjjal lő					buz (megsem- misít, el- pusztít)	z		buz (megsem- misít, el- pusztít)	z

3. Székely betűk piktogram előzményei a hunok, avarok és Árpád-népe régészeti leletein

Az ókori Kínától nagy földrajzi távolságra van a Kárpát-medence, ahová a hunok, avarok és Árpád népével a régészeti leleteikkel igazoltan a székely betűk ó-kínai piktogramma és hun ideogramma előzményei eljutottak. S itt az avarok, majd a székelyek betűket képeztek belőlük.

De nem csak a székelyek hagyományaiban voltak még ismertek rajzaik és jelentéseik, amint eddig három Árpád-kori templomunkban megtalált kínai piktogrammaik is igazolják.

És még egy fontos észrevétel: A régészeti leleteken csak olyan piktogramákat és ideogramákat találtam eddig, amelyek a székely (és ótörök) betűk előzményei!

Ez igazolja, hogy a hunok és az avarok zöme már az ótörök hatalomváltás előtt, vagy aközben eltávozott a kínai szomszédságból. Így az ótörök írással már nem volt, mert nem lehetett találkozásuk.

Székely betűk piktogram előzményei a hunok régészeti leletein

1992-ben, Dr. Ecsedy Ildikó sinológus vetette fel, hogy a kínai szomszédság és a Kárpát-medence közti „nomád út” követése, ellenőrzése céljából, a régészeti leleteken fellelhető kínai piktogramoknak igen nagy volna a jelentősége. Szerencsémre ekkor jelent meg Bóna István: *„A hunok és nagykirályaik”* (1993) c. könyve, amelyből a legtöbb adatot sikerült nyertem. Ezek elsősorban díszítésként kerültek hun tárgyra, derékszíjak csatolására. De legnagyobb jelentőségük az általam elnevezett *„feliratos rajzoknak”* van. Előzményeiket Novgorodova, Eleonora Afanaszjevna (1984) és Okladnikov, Alekszej Pavlovics (1974, 1976, 1980) könyveikben találtam meg. Ezekből most egyet mutatok be.

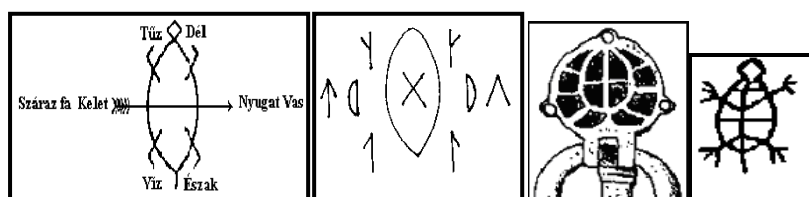
Hun-kori nomád szállás körrajza, amelynek részletén a *Н'рét'* (No. 22) ideogramját látjuk:

Körötte legelésző állatok: ⁽¹²⁶⁾ A sziklába vésett kép címe: *Réten legelésző állatok* — lehetne.

Bóna István könyvét átlapozva, először a teknős valamilyen jelenlétét kerestem a régészeti leleteken, amely alappillére a teknős jelcsaládnak, a tájolt öt elem hun ideogrammaiban történt megjelenítésének, amelyekből két „elem” (és

jel-pár) az ordoszi hun fejdíszén is látható. A 'Hung fan' fogalmait megnevező hun ideogrammak (No. 1—No. 9.) a székely ábc betűinek jellegzetes jeltörténeti, jelalkotó forrását alkotják:

A teknős rajzával rekeszesen díszített csattestet a XXVI. színes táblán az arany csatok között találtam meg, ahol a második sorban a 7. számú. Alcsútdobozon⁽²⁹¹⁾ találták másik két csattal 1838 körül.

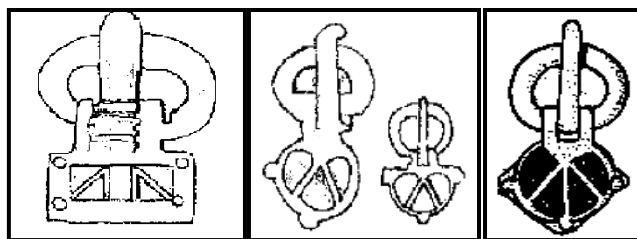
A csattest közepén a teknős alsó páncéljának rajzolatát látjuk a hosszanti és keresztirányú fővonallal. A függőleges fővonaltól a belső, lábak felé menő vonalak hiányoznak, viszont a teknőn kívül eső lábak (irányai) jól jelöltek a teknőst átfúró nyílveessző jelölésével együtt. A 'Hung fán' szemléleti forrásának rajzát látjuk az aranycsat vörös üvegberakásos, rekeszes díszítéseként.

Az aranycsatok a hun uralkodóréteg viseletére voltak jellemzők. A tájolt öt elem ideogrammai közül csattesteken⁽²⁹²⁾ találtam meg a „vas” (nyílhegy, No. 6) és „celőke” (celőke) (No. 8.), valamint kerek rajzolatú „föld” és a kínai négy-szögletes „művelt föld” (No. 9) ideogrammákat:

A középen látható két „celőke” (celőke, vagy cikle) ideogramma rajzáról meg kell jegyeznünk, hogy csupán a rajza alapján lehetne a rontott ótörök **oq** (nyíl), vagy **siruq** (pózna, karó) rajza is, ha a *nyílhegy* és a *föld* fővonalakat is feltüntető rajza nem a székely betűvel volna azonos. Az ótörök **tämürgän** (vas [nyílhegy]) **≈** **∧** **∧** **∧** **∧** és a **yir** **○** **○** (föld) rajzai nem egyeznek a csattesteken látható ideogrammákkal. Az ótörök betűk rajzaiból hiányzik a 'közép' (a két fővonal metszetének) jelölése.

A nyílveessző 'vas' hegyének mindkét — a „felezett” és a felezetlen — változata előkerült a hun csattesteken. A „felezett” Mezőberényben arany csattest. (Bóna 150).⁽²⁹³⁾ A két felezett nyílhegy közül a bal oldali a nikolsburgi véghangzó hangértékű 's' betű (No. 6.):

A „felezés”, még a kínai piktogram-felezésre visszamenő történeti folyamán volt. A középső csattesteken nincsenek megfelezve a nyílhegyek. A jobb-oldali arany csattesten nem nyílhegy, hanem a *vessző piktogramma* felső része van. (Celőke, cselőke.)⁽²⁹⁵⁾ Ebből Lébényben (XI. tábla) kettőt is találtak. Az aranycsatokat hun (katonai) vezetők viselték.

A Hung-fan „öt eleme” közé tartozik a ’(folyó)víz’ (a ’jó’) is. Ideogrammáját már az Oljokma menti „feliratos kőrajzon” a XI. fejezetben és az ordoszi hun aranykoronán (fejdíszén) a VI. fejezetben) láthattuk. Egy hun „feliratos csontra rajzon” (Bóna 1993, 100.)⁽²⁹⁶⁾ szintén a ’jó’ (No. 3.) ideogrammát látjuk:

„Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemezt.” (Bóna 1993, 231.) A csontra karcolt jelenetben egy kis folyón megy át a szarvas. A folyó szélessége — a szarvas háta felett a „háttérben” — szügyétől a faráig terjed. Közepén (a szarvas hátával párhuzamosan) a 1 ’jó’ (folyó) ideogrammát (No. 3) látjuk bekarcolva. A szarvas nyakán és a háta felett az ’Ég’ ideogrammát (No. 10) látjuk, de még nem „szögletesítve”, ahogy a székel $\wedge$ ’g’ hangértékű betűként ismerjük, hanem származtatásának szemléletes, eredeti, $\frown$ „boltozatos” formájában.

A csontra rajz egy ideogrammákkal feliratos kép, amely szemléletesen, in situ bizonyítja, hogy a hunoknak a kínai írástörténeti kultúrkörből származó piktográfiájuk volt. A temetkezést a Bóna által ismerttetett publikáció a III.—V. századba keltezi.

Két ’hegység, hegylánc, hegykoszorú’ jelentésű kínai piktogramot látunk a **regölyi nyitott arany karperec**⁽²⁹⁷⁾ oldalán is „körbezárulni”:

Ezt a háromcsúcsos „hegykoszorú” piktogramot látjuk a címerünkön is. Jelent(het)i a Kárpátok hegy(ség)koszorúját, amelynek rajzán kettőskereszt áll. Vagyis: hazánk hegységkoszorúval határolt államterületét. Mindkét végén egy-egy kínai ☉ ’Nap’ jelentésű „napkarika” van. (L. B. Karlgren 1957, No. 404: ☉ ’Nap’)

A hun régészeti leleteken lévő kínai piktogrammak és hun ideogrammak az ótörök írás előtt, időrendben bizonyítják, hogy alkalmazóik feltehetően annak a nyelvnek előzményén beszéltek, amelyen a korai avarok, majd a székelyek is betűket alkottak belőlük.

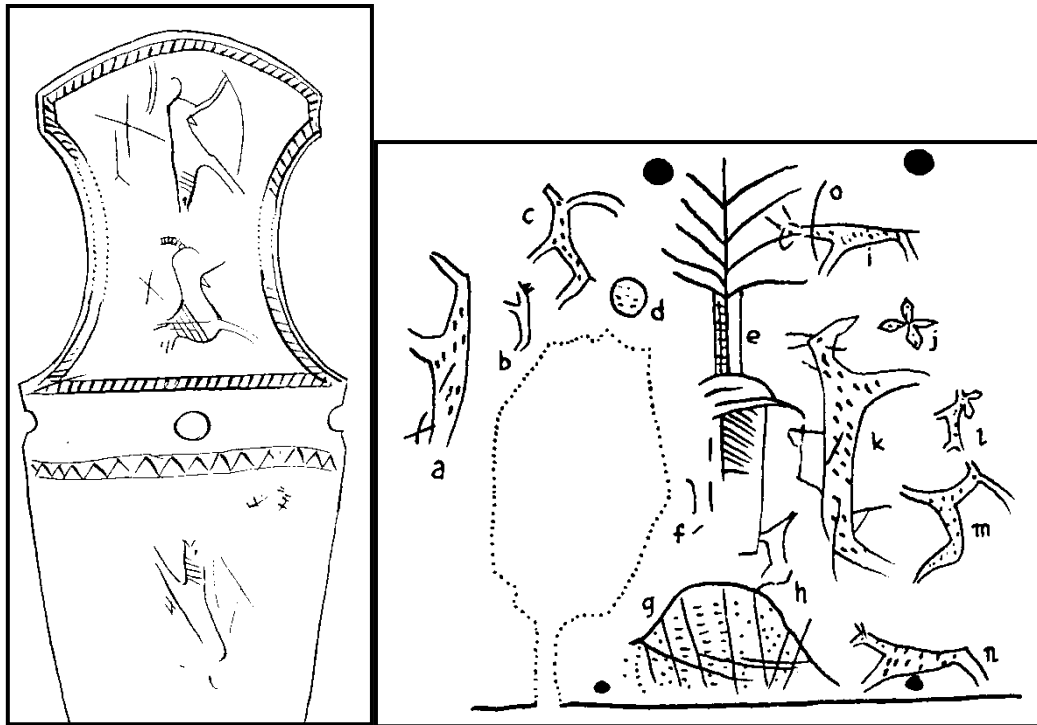
S bár a „későavar” Szavas-Nagyszentmiklósi feliratok betűit is itt képezték (képezhatték) a Kárpát-medencében, de történetük a hangértékek és a betűképző nyelv ismeretlensége miatt még nincs hitelesen feltárva.

Székely betűk piktogram előzményei a korai avarok régészeti leletein

Kr. sz. u. 567-ben Baján vezetésével a Belső-Ázsiából kiszorított avarokból és heftalita hunokból álló nép foglalta el a Kárpát-medencét.

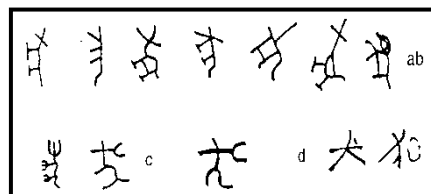
A jutasi 125. avar sírból előkerült vadászsíp csontrajzán ⁽³²³⁾ szintén olyan „nyelvi tanúk” jelennek meg előttünk, amelyek írástörténeti összefüggéseik kapcsolattrendszerében (már önmagukban is) igazolni tudják alkotóik nyelvét, amit a rendelkezésünkre álló néhány jobb állapotban megmaradt kora és középvavarnak tekinthető tárgyfelirat olvasatával is meg tudunk „szilárdítani”.

Jutason a kora és későavar korban egyaránt temetkeztek, így csupán a temetkezés helyéről nem lehet eldönteni, hogy a vadászsíp melyik temetőrészből került elő. Jól ismerjük viszont a „későavar” jelrendszer betűit, s a vadászsíp rajzán látható piktogramok nem tartoznak a „későavar” jelrendszerbe. A székelybe viszont igen. A székelyek az **X** ’eb’ piktogramból (l. No. 21) a **b** –hang jelölését szolgáló betűt alkottak. Így a fej nélküli *ebek* piktogramjukkal történt „feliratozása” (megnevezése) a jutasi és a homokrévi ⁽³²⁴⁾ temetőből előkerült csontrajzon (az *a*-val jelzett állatánál) cáfolhatatlanul határozzák meg a korai avarok nyelvét. A korai avar homokrévi temető csontrajza mellett így a jutasi is korai avar. Annál is inkább, mivel a székelyeket megkülönböztető ’jég’ piktogram is hiányzik betűként a „későavar ábécé” –ből.

A jutasi vadászsípról ⁽³²⁵⁾ László Gyula írja: „A jutasi vadászsípnak meg az az érdekessége, hogy az állatokat derékban elmet szve ábrázolja, akár csak az ógörög pénzeken. Ez az ábrázolás ismeretlen számomra az Altai környékéről, de máshonnan is ebből az időből.” — Csakhogy: László Gyula téved. A jutasi és homokrévi csontrajzon az ebek nem derékban vannak „elmet szve”, hanem a fejük hiányzik. Két vonal metszetéből álló fejüket: X — piktogramjukat látjuk a hátuk felett, ahogy a kora-kínai írástörténetben is a kutyák (ebek) rajzain két vonal metszetéből áll fejük. L.: No. 21. Ryjik rajzait:

Kyryl Ryjik a 316. lajstromszám alatt mutatja be: ⁽¹⁶⁰⁾ a 'küan; eb, (kutya); Hund' rajzának időrendi fejlődését. A Jin -korban a két vonal „metszete”, kereszteződése, az állat fejét jelöli, majd egyre inkább testének, fogalmának rajza:

„Ugató kutya ábrázolása (amely Kongzi szerint különösen helytálló...).”

A jutasi alsó, hosszan elnyúlva futó ebnek van feje, csak kopott, és nem volt eléggé mély a háta felett látható X piktogramjának vésete.

A homokrév/mokrini csontraajz is érdekes. Az **a** –val jelzett állatnak szintén az **X** 'eb' azonosító (megnevező) piktoqramja van a hasa alatt. A fejnélküli b, h jelzetű rajz szintén 'eb' lehet, de nincs piktoqram feliratuk.

Mivel az 'eb' nem jövevényszó nyelvünkben, a jutasi és homokrévi csontraajzon látható jelenet az ebek piktoqrammaival és a belőle képzett betű 'b' hangértékével meghatározza a korai avarok nyelvét, és azt, hogy a korai avar feliratokat elsősorban nyelvünkön kell olvasni. Jóllehet, (bizonyára) voltak török nyelvű hódolt, vagy csatlakozott néprészek is Baján honfoglaló népében.

A jutasi vadászsípon lévő rajz szerkezete azonos a hun „feliratos rajzok” ábrázolásmódjával. (Vö. Žaman-Togaj 21. kurgán feliratos csontraajzával és a feliratos sziklarajzokkal.)

A jutasi legfelső eb piktoqramja alatt a 人 'bemegy, behatol, öl, megöl, lemészárol' jelentésű kínai piktoqramot látjuk (L. No. 54), amely hunoktól átvett piktoqram az ótörök ábécének lett č, ģ hangértékű betűje. A rajz készítője piktoqramokkal jelöli („írja le”) a vadászat helyszínét és az időjárás körülményeit:

Az alsó 'eb' hasa alatt és a fűrészfog-szerűség alatt is a 𐀃 'rét' (No. 22.) piktoqram rajzát látjuk. Az utóbbi helyen két példányban is, melyek közül az alsó ligatúrában össze van vonva a 𐀄 'jég' (No. 23.) piktoqramjával. S hogy ne tévedhessünk: fölötte külön is oda van karcolva a 'jég' piktoqramja. Így a „feliratos csontraajzról” leolvashatjuk, hogy téli, jeges (havas) réten futnak az ebek. Téli vadászat ebeit látjuk.

A koraavar tárgyfeliratok olvasatával terjedelmi okok miatt nem tudok foglalkozni. Miként a „későavar” feliratokkal sem.

A 670 körül betelepülő onogur „későavaroknak” a korai avaroktól (és a székely betűktől) jelentős részben más jelekből álló betűírásuk volt. Olvasataik az ótörök írás betűhangértékeinek találkozó ráfogásain nyugszanak. Nincsenek piktoqrammma (ideogramma) előzményeikből a hangértékeik történeti összehasonlító módon, rendre, megbízhatóan levezetve.

Székely betűk piktogram előzményei Árpád-népe régészeti leletein

Árpád honfoglaló népe, miként a hunok és az avarok, nem volt írástudatlan. Az írástörténeti hagyaték forrástörténeti alapokig hatoló tudományos igényű vizsgálata azonban nem kevés nehézségbe ütközik.

Az azonosítás megköveteli, hogy a bizonyító írástörténeti hagyatékok a honfoglalók sírjából kerüljenek elő, amint a hunok és a korai avarok írástörténeti vizsgálatánál is történt.

Árpád népe esetében ez csupán a Kárpát-medencére korlátozódik, mert a Kárpátoktól keletre és délre, hitelt érdemlő, a korabeli nyelvünkön olvasható betűfelirat — tudtommal még nem került még elő. És szerintem — nem is várható.

Vegyük sorra a paleográfiai adatokat.

A Békés-Povádon feltárt Árpád-kori temető 45. sz. lovassírjában talált íjvégen és az íj markolat-lemezén találtak azonos alakú, felezett-hegyű, kínai 'nyíl' piktogramot: 𐀀 (Vékony Gábor: Későnépvándorlás-kori rovásfeliratok a Kárpát-medencében 106-107. Varázserejű szavak egy honfoglaláskori íjon)

Ugyanilyen négy betűalakot találunk az Ačiqtašon előkerült rováspálca maradványán, amelyek közül egynek *bal oldali felezett* nyílhegye van: 𐀀 — háromnak *jobb oldali*: 𐀁. Nem tudni, hogy a hangértékük azonos, vagy különbözik, mert elfogadott olvasata nincs. Ahányan próbálkoztak, annyiféle az olvasata. (A „TÜRIK BITIG” elektronikus adatbázisában a VIII. – X. századba datálják a rováspálca korát.)

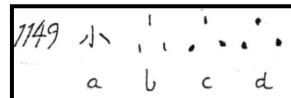
Vékony Gábor az 'oq' (nyíl) szó 'ox' csuvas változatának tartja, amelyet a bolgár törökkel hoz összefüggésbe, és szerinte a 'lőj' jelentése volna, mivel a $-q > -x$ változás több török nyelvben, így a kun nyelvben is megvolt. Végül leszögezi: „A békési íjon mindenesetre inkább bolgár-török *ux*, mintsem köztörök *ox* feliratot olvasnánk. Én a 'nyíl' egyik rövidített rajzú piktogramjának tartom. Különösebb olvasat nélkül.

A homokmégy-halomi feliratot a honfoglalás-kori temető 6. sírjából előkerült tegez csontlemezén találták:

IX) 𐀀 𐀁 𐀂 𐀃 𐀄 𐀅 𐀆 𐀇 𐀈 𐀉 𐀊 𐀋 𐀌 𐀍 𐀎 𐀏 𐀐 𐀑 𐀒 𐀓 𐀔 𐀕 𐀖 𐀗 𐀘 𐀙 𐀚 𐀛 𐀜 𐀝 𐀞 𐀟 𐀠 𐀡 𐀢 𐀣 𐀤 𐀥 𐀦 𐀧 𐀨 𐀩 𐀪 𐀫 𐀬 𐀭 𐀮 𐀯 𐀰 𐀱 𐀲 𐀳 𐀴 𐀵 𐀶 𐀷 𐀸 𐀹 𐀺 𐀻 𐀼 𐀽 𐀾 𐀿 𐁀 𐁁 𐁂 𐁃 𐁄 𐁅 𐁆 𐁇 𐁈 𐁉 𐁊 𐁋 𐁌 𐁍 𐁎 𐁏 𐁐 𐁑 𐁒 𐁓 𐁔 𐁕 𐁖 𐁗 𐁘 𐁙 𐁚 𐁛 𐁜 𐁝 𐁞 𐁟 𐁠 𐁡 𐁢 𐁣 𐁤 𐁥 𐁦 𐁧 𐁨 𐁩 𐁪 𐁫 𐁬 𐁭 𐁮 𐁯 𐁰 𐁱 𐁲 𐁳 𐁴 𐁵 𐁶 𐁷 𐁸 𐁹 𐁺 𐁻 𐁼 𐁽 𐁾 𐁿 𐂀 𐂁 𐂂 𐂃 𐂄 𐂅 𐂆 𐂇 𐂈 𐂉 𐂊 𐂋 𐂌 𐂍 𐂎 𐂏 𐂐 𐂑 𐂒 𐂓 𐂔 𐂕 𐂖 𐂗 𐂘 𐂙 𐂚 𐂛 𐂜 𐂝 𐂞 𐂟 𐂠 𐂡 𐂢 𐂣 𐂤 𐂥 𐂦 𐂧 𐂨 𐂩 𐂪 𐂫 𐂬 𐂭 𐂮 𐂯 𐂰 𐂱 𐂲 𐂳 𐂴 𐂵 𐂶 𐂷 𐂸 𐂹 𐂺 𐂻 𐂼 𐂽 𐂾 𐂿 𐃀 𐃁 𐃂 𐃃 𐃄 𐃅 𐃆 𐃇 𐃈 𐃉 𐃊 𐃋 𐃌 𐃍 𐃎 𐃏 𐃐 𐃑 𐃒 𐃓 𐃔 𐃕 𐃖 𐃗 𐃘 𐃙 𐃚 𐃛 𐃜 𐃝 𐃞 𐃟 𐃠 𐃡 𐃢 𐃣 𐃤 𐃥 𐃦 𐃧 𐃨 𐃩 𐃪 𐃫 𐃬 𐃭 𐃮 𐃯 𐃰 𐃱 𐃲 𐃳 𐃴 𐃵 𐃶 𐃷 𐃸 𐃹 𐃺 𐃻 𐃼 𐃽 𐃾 𐃿 𐄀 𐄁 𐄂 𐄃 𐄄 𐄅 𐄆 𐄇 𐄈 𐄉 𐄊 𐄋 𐄌 𐄍 𐄎 𐄏 𐄐 𐄑 𐄒 𐄓 𐄔 𐄕 𐄖 𐄗 𐄘 𐄙 𐄚 𐄛 𐄜 𐄝 𐄞 𐄟 𐄠 𐄡 𐄢 𐄣 𐄤 𐄥 𐄦 𐄧 𐄨 𐄩 𐄪 𐄫 𐄬 𐄭 𐄮 𐄯 𐄰 𐄱 𐄲 𐄳 𐄴 𐄵 𐄶 𐄷 𐄸 𐄹 𐄺 𐄻 𐄼 𐄽 𐄾 𐄿 𐅀 𐅁 𐅂 𐅃 𐅄 𐅅 𐅆 𐅇 𐅈 𐅉 𐅊 𐅋 𐅌 𐅍 𐅎 𐅏 𐅐 𐅑 𐅒 𐅓 𐅔 𐅕 𐅖 𐅗 𐅘 𐅙 𐅚 𐅛 𐅜 𐅝 𐅞 𐅟 𐅠 𐅡 𐅢 𐅣 𐅤 𐅥 𐅦 𐅧 𐅨 𐅩 𐅪 𐅫 𐅬 𐅭 𐅮 𐅯 𐅰 𐅱 𐅲 𐅳 𐅴 𐅵 𐅶 𐅷 𐅸 𐅹 𐅺 𐅻 𐅼 𐅽 𐅾 𐅿 𐆀 𐆁 𐆂 𐆃 𐆄 𐆅 𐆆 𐆇 𐆈 𐆉 𐆊 𐆋 𐆌 𐆍 𐆎 𐆏 𐆐 𐆑 𐆒 𐆓 𐆔 𐆕 𐆖 𐆗 𐆘 𐆙 𐆚 𐆛 𐆜 𐆝 𐆞 𐆟 𐆠 𐆡 𐆢 𐆣 𐆤 𐆥 𐆦 𐆧 𐆨 𐆩 𐆪 𐆫 𐆬 𐆭 𐆮 𐆯 𐆰 𐆱 𐆲 𐆳 𐆴 𐆵 𐆶 𐆷 𐆸 𐆹 𐆺 𐆻 𐆼 𐆽 𐆾 𐆿 𐇀 𐇁 𐇂 𐇃 𐇄 𐇅 𐇆 𐇇 𐇈 𐇉 𐇊 𐇋 𐇌 𐇍 𐇎 𐇏 𐇐 𐇑 𐇒 𐇓 𐇔 𐇕 𐇖 𐇗 𐇘 𐇙 𐇚 𐇛 𐇜 𐇝 𐇞 𐇟 𐇠 𐇡 𐇢 𐇣 𐇤 𐇥 𐇦 𐇧 𐇨 𐇩 𐇪 𐇫 𐇬 𐇭 𐇮 𐇯 𐇰 𐇱 𐇲 𐇳 𐇴 𐇵 𐇶 𐇷 𐇸 𐇹 𐇺 𐇻 𐇼 𐇽 𐇾 𐇿 𐈀 𐈁 𐈂 𐈃 𐈄 𐈅 𐈆 𐈇 𐈈 𐈉 𐈊 𐈋 𐈌 𐈍 𐈎 𐈏 𐈐 𐈑 𐈒 𐈓 𐈔 𐈕 𐈖 𐈗 𐈘 𐈙 𐈚 𐈛 𐈜 𐈝 𐈞 𐈟 𐈠 𐈡 𐈢 𐈣 𐈤 𐈥 𐈦 𐈧 𐈨 𐈩 𐈪 𐈫 𐈬 𐈭 𐈮 𐈯 𐈰 𐈱 𐈲 𐈳 𐈴 𐈵 𐈶 𐈷 𐈸 𐈹 𐈺 𐈻 𐈼 𐈽 𐈾 𐈿 𐉀 𐉁 𐉂 𐉃 𐉄 𐉅 𐉆 𐉇 𐉈 𐉉 𐉊 𐉋 𐉌 𐉍 𐉎 𐉏 𐉐 𐉑 𐉒 𐉓 𐉔 𐉕 𐉖 𐉗 𐉘 𐉙 𐉚 𐉛 𐉜 𐉝 𐉞 𐉟 𐉠 𐉡 𐉢 𐉣 𐉤 𐉥 𐉦 𐉧 𐉨 𐉩 𐉪 𐉫 𐉬 𐉭 𐉮 𐉯 𐉰 𐉱 𐉲 𐉳 𐉴 𐉵 𐉶 𐉷 𐉸 𐉹 𐉺 𐉻 𐉼 𐉽 𐉾 𐉿 𐊀 𐊁 𐊂 𐊃 𐊄 𐊅 𐊆 𐊇 𐊈 𐊉 𐊊 𐊋 𐊌 𐊍 𐊎 𐊏 𐊐 𐊑 𐊒 𐊓 𐊔 𐊕 𐊖 𐊗 𐊘 𐊙 𐊚 𐊛 𐊜 𐊝 𐊞 𐊟 𐊠 𐊡 𐊢 𐊣 𐊤 𐊥 𐊦 𐊧 𐊨 𐊩 𐊪 𐊫 𐊬 𐊭 𐊮 𐊯 𐊰 𐊱 𐊲 𐊳 𐊴 𐊵 𐊶 𐊷 𐊸 𐊹 𐊺 𐊻 𐊼 𐊽 𐊾 𐊿 𐋀 𐋁 𐋂 𐋃 𐋄 𐋅 𐋆 𐋇 𐋈 𐋉 𐋊 𐋋 𐋌 𐋍 𐋎 𐋏 𐋐 𐋑 𐋒 𐋓 𐋔 𐋕 𐋖 𐋗 𐋘 𐋙 𐋚 𐋛 𐋜 𐋝 𐋞 𐋟 𐋠 𐋡 𐋢 𐋣 𐋤 𐋥 𐋦 𐋧 𐋨 𐋩 𐋪 𐋫 𐋬 𐋭 𐋮 𐋯 𐋰 𐋱 𐋲 𐋳 𐋴 𐋵 𐋶 𐋷 𐋸 𐋹 𐋺 𐋻 𐋼 𐋽 𐋾 𐋿 𐌀 𐌁 𐌂 𐌃 𐌄 𐌅 𐌆 𐌇 𐌈 𐌉 𐌊 𐌋 𐌌 𐌍 𐌎 𐌏 𐌐 𐌑 𐌒 𐌓 𐌔 𐌕 𐌖 𐌗 𐌘 𐌙 𐌚 𐌛 𐌜 𐌝 𐌞 𐌟 𐌠 𐌡 𐌢 𐌣 𐌤 𐌥 𐌦 𐌧 𐌨 𐌩 𐌪 𐌫 𐌬 𐌭 𐌮 𐌯 𐌰 𐌱 𐌲 𐌳 𐌴 𐌵 𐌶 𐌷 𐌸 𐌹 𐌺 𐌻 𐌼 𐌽 𐌾 𐌿 𐍀 𐍁 𐍂 𐍃 𐍄 𐍅 𐍆 𐍇 𐍈 𐍉 𐍊 𐍋 𐍌 𐍍 𐍎 𐍏 𐍐 𐍑 𐍒 𐍓 𐍔 𐍕 𐍖 𐍗 𐍘 𐍙 𐍚 𐍛 𐍜 𐍝 𐍞 𐍟 𐍠 𐍡 𐍢 𐍣 𐍤 𐍥 𐍦 𐍧 𐍨 𐍩 𐍪 𐍫 𐍬 𐍭 𐍮 𐍯 𐍰 𐍱 𐍲 𐍳 𐍴 𐍵 𐍶 𐍷 𐍸 𐍹 𐍺 𐍻 𐍼 𐍽 𐍾 𐍿 𐎀 𐎁 𐎂 𐎃 𐎄 𐎅 𐎆 𐎇 𐎈 𐎉 𐎊 𐎋 𐎌 𐎍 𐎎 𐎏 𐎐 𐎑 𐎒 𐎓 𐎔 𐎕 𐎖 𐎗 𐎘 𐎙 𐎚 𐎛 𐎜 𐎝 𐎞 𐎟 𐎠 𐎡 𐎢 𐎣 𐎤 𐎥 𐎦 𐎧 𐎨 𐎩 𐎪 𐎫 𐎬 𐎭 𐎮 𐎯 𐎰 𐎱 𐎲 𐎳 𐎴 𐎵 𐎶 𐎷 𐎸 𐎹 𐎺 𐎻 𐎼 𐎽 𐎾 𐎿 𐏀 𐏁 𐏂 𐏃 𐏄 𐏅 𐏆 𐏇 𐏈 𐏉 𐏊 𐏋 𐏌 𐏍 𐏎 𐏏 𐏐 𐏑 𐏒 𐏓 𐏔 𐏕 𐏖 𐏗 𐏘 𐏙 𐏚 𐏛 𐏜 𐏝 𐏞 𐏟 𐏠 𐏡 𐏢 𐏣 𐏤 𐏥 𐏦 𐏧 𐏨 𐏩 𐏪 𐏫 𐏬 𐏭 𐏮 𐏯 𐏰 𐏱 𐏲 𐏳 𐏴 𐏵 𐏶 𐏷 𐏸 𐏹 𐏺 𐏻 𐏼 𐏽 𐏾 𐏿 𐐀 𐐁 𐐂 𐐃 𐐄 𐐅 𐐆 𐐇 𐐈 𐐉 𐐊 𐐋 𐐌 𐐍 𐐎 𐐏 𐐐 𐐑 𐐒 𐐓 𐐔 𐐕 𐐖 𐐗 𐐘 𐐙 𐐚 𐐛 𐐜 𐐝 𐐞 𐐟 𐐠 𐐡 𐐢 𐐣 𐐤 𐐥 𐐦 𐐧 𐐨 𐐩 𐐪 𐐫 𐐬 𐐭 𐐮 𐐯 𐐰 𐐱 𐐲 𐐳 𐐴 𐐵 𐐶 𐐷 𐐸 𐐹 𐐺 𐐻 𐐼 𐐽 𐐾 𐐿 𐑀 𐑁 𐑂 𐑃 𐑄 𐑅 𐑆 𐑇 𐑈 𐑉 𐑊 𐑋 𐑌 𐑍 𐑎 𐑏 𐑐 𐑑 𐑒 𐑓 𐑔 𐑕 𐑖 𐑗 𐑘 𐑙 𐑚 𐑛 𐑜 𐑝 𐑞 𐑟 𐑠 𐑡 𐑢 𐑣 𐑤 𐑥 𐑦 𐑧 𐑨 𐑩 𐑪 𐑫 𐑬 𐑭 𐑮 𐑯 𐑰 𐑱 𐑲 𐑳 𐑴 𐑵 𐑶 𐑷 𐑸 𐑹 𐑺 𐑻 𐑼 𐑽 𐑾 𐑿 𐒀 𐒁 𐒂 𐒃 𐒄 𐒅 𐒆 𐒇 𐒈 𐒉 𐒊 𐒋 𐒌 𐒍 𐒎 𐒏 𐒐 𐒑 𐒒 𐒓 𐒔 𐒕 𐒖 𐒗 𐒘 𐒙 𐒚 𐒛 𐒜 𐒝 𐒞 𐒟 𐒠 𐒡 𐒢 𐒣 𐒤 𐒥 𐒦 𐒧 𐒨 𐒩 𐒪 𐒫 𐒬 𐒭 𐒮 𐒯 𐒰 𐒱 𐒲 𐒳 𐒴 𐒵 𐒶 𐒷 𐒸 𐒹 𐒺 𐒻 𐒼 𐒽 𐒾 𐒿 𐓀 𐓁 𐓂 𐓃 𐓄 𐓅 𐓆 𐓇 𐓈 𐓉 𐓊 𐓋 𐓌 𐓍 𐓎 𐓏 𐓐 𐓑 𐓒 𐓓 𐓔 𐓕 𐓖 𐓗 𐓘 𐓙 𐓚 𐓛 𐓜 𐓝 𐓞 𐓟 𐓠 𐓡 𐓢 𐓣 𐓤 𐓥 𐓦 𐓧 𐓨 𐓩 𐓪 𐓫 𐓬 𐓭 𐓮 𐓯 𐓰 𐓱 𐓲 𐓳 𐓴 𐓵 𐓶 𐓷 𐓸 𐓹 𐓺 𐓻 𐓼 𐓽 𐓾 𐓿 𐔀 𐔁 𐔂 𐔃 𐔄 𐔅 𐔆 𐔇 𐔈 𐔉 𐔊 𐔋 𐔌 𐔍 𐔎 𐔏 𐔐 𐔑 𐔒 𐔓 𐔔 𐔕 𐔖 𐔗 𐔘 𐔙 𐔚 𐔛 𐔜 𐔝 𐔞 𐔟 𐔠 𐔡 𐔢 𐔣 𐔤 𐔥 𐔦 𐔧 𐔨 𐔩 𐔪 𐔫 𐔬 𐔭 𐔮 𐔯 𐔰 𐔱 𐔲 𐔳 𐔴 𐔵 𐔶 𐔷 𐔸 𐔹 𐔺 𐔻 𐔼 𐔽 𐔾 𐔿 𐕀 𐕁 𐕂 𐕃 𐕄 𐕅 𐕆 𐕇 𐕈 𐕉 𐕊 𐕋 𐕌 𐕍 𐕎 𐕏 𐕐 𐕑 𐕒 𐕓 𐕔 𐕕 𐕖 𐕗 𐕘 𐕙 𐕚 𐕛 𐕜 𐕝 𐕞 𐕟 𐕠 𐕡 𐕢 𐕣 𐕤 𐕥 𐕦 𐕧 𐕨 𐕩 𐕪 𐕫 𐕬 𐕭 𐕮 𐕯 𐕰 𐕱 𐕲 𐕳 𐕴 𐕵 𐕶 𐕷 𐕸 𐕹 𐕺 𐕻 𐕼 𐕽 𐕾 𐕿 𐖀 𐖁 𐖂 𐖃 𐖄 𐖅 𐖆 𐖇 𐖈 𐖉 𐖊 𐖋 𐖌 𐖍 𐖎 𐖏 𐖐 𐖑 𐖒 𐖓 𐖔 𐖕 𐖖 𐖗 𐖘 𐖙 𐖚 𐖛 𐖜 𐖝 𐖞 𐖟 𐖠 𐖡 𐖢 𐖣 𐖤 𐖥 𐖦 𐖧 𐖨 𐖩 𐖪 𐖫 𐖬 𐖭 𐖮 𐖯 𐖰 𐖱 𐖲 𐖳 𐖴 𐖵 𐖶 𐖷 𐖸 𐖹 𐖺 𐖻 𐖼 𐖽 𐖾 𐖿 𐗀 𐗁 𐗂 𐗃 𐗄 𐗅 𐗆 𐗇 𐗈 𐗉 𐗊 𐗋 𐗌 𐗍 𐗎 𐗏 𐗐 𐗑 𐗒 𐗓 𐗔 𐗕 𐗖 𐗗 𐗘 𐗙 𐗚 𐗛 𐗜 𐗝 𐗞 𐗟 𐗠 𐗡 𐗢 𐗣 𐗤 𐗥 𐗦 𐗧 𐗨 𐗩 𐗪 𐗫 𐗬 𐗭 𐗮 𐗯 𐗰 𐗱 𐗲 𐗳 𐗴 𐗵 𐗶 𐗷 𐗸 𐗹 𐗺 𐗻 𐗼 𐗽 𐗾 𐗿 𐘀 𐘁 𐘂 𐘃 𐘄 𐘅 𐘆 𐘇 𐘈 𐘉 𐘊 𐘋 𐘌 𐘍 𐘎 𐘏 𐘐 𐘑 𐘒 𐘓 𐘔 𐘕 𐘖 𐘗 𐘘 𐘙 𐘚 𐘛 𐘜 𐘝 𐘞 𐘟 𐘠 𐘡 𐘢 𐘣 𐘤 𐘥 𐘦 𐘧 𐘨 𐘩 𐘪 𐘫 𐘬 𐘭 𐘮 𐘯 𐘰 𐘱 𐘲 𐘳 𐘴 𐘵 𐘶 𐘷 𐘸 𐘹 𐘺 𐘻 𐘼 𐘽 𐘾 𐘿 𐙀 𐙁 𐙂 𐙃 𐙄 𐙅 𐙆 𐙇 𐙈 𐙉 𐙊 𐙋 𐙌 𐙍 𐙎 𐙏 𐙐 𐙑 𐙒 𐙓 𐙔 𐙕 𐙖 𐙗 𐙘 𐙙 𐙚 𐙛 𐙜 𐙝 𐙞 𐙟 𐙠 𐙡 𐙢 𐙣 𐙤 𐙥 𐙦 𐙧 𐙨 𐙩 𐙪 𐙫 𐙬 𐙭 𐙮 𐙯 𐙰 𐙱 𐙲 𐙳 𐙴 𐙵 𐙶 𐙷 𐙸 𐙹 𐙺 𐙻 𐙼 𐙽 𐙾 𐙿 𐚀 𐚁 𐚂 𐚃 𐚄 𐚅 𐚆 𐚇 𐚈 𐚉 𐚊 𐚋 𐚌 𐚍 𐚎 𐚏 𐚐 𐚑 𐚒 𐚓 𐚔 𐚕 𐚖 𐚗 𐚘 𐚙 𐚚 𐚛 𐚜 𐚝 𐚞 𐚟 𐚠 𐚡 𐚢 𐚣 𐚤 𐚥 𐚦 𐚧 𐚨 𐚩 𐚪 𐚫 𐚬 𐚭 𐚮 𐚯 𐚰 𐚱 𐚲 𐚳 𐚴 𐚵 𐚶 𐚷 𐚸 𐚹 𐚺 𐚻 𐚼 𐚽 𐚾 𐚿 𐛀 𐛁 𐛂 𐛃 𐛄 𐛅 𐛆 𐛇 𐛈 𐛉 𐛊 𐛋 𐛌 𐛍 𐛎 𐛏 𐛐 𐛑 𐛒 𐛓 𐛔 𐛕 𐛖 𐛗 𐛘 𐛙 𐛚 𐛛 𐛜 𐛝 𐛞 𐛟 𐛠 𐛡 𐛢 𐛣 𐛤 𐛥 𐛦 𐛧 𐛨 𐛩 𐛪 𐛫 𐛬 𐛭 𐛮 𐛯 𐛰 𐛱 𐛲 𐛳 𐛴 𐛵 𐛶 𐛷 𐛸 𐛹 𐛺 𐛻 𐛼 𐛽 𐛾 𐛿 𐜀 𐜁 𐜂 𐜃 𐜄 𐜅 𐜆 𐜇 𐜈 𐜉 𐜊 𐜋 𐜌 𐜍 𐜎 𐜏 𐜐 𐜑 𐜒 𐜓 𐜔 𐜕 𐜖 𐜗 𐜘 𐜙 𐜚 𐜛 𐜜 𐜝 𐜞 𐜟 𐜠 𐜡 𐜢 𐜣 𐜤 𐜥 𐜦 𐜧 𐜨 𐜩 𐜪 𐜫 𐜬 𐜭 𐜮 𐜯 𐜰 𐜱 𐜲 𐜳 𐜴 𐜵 𐜶 𐜷 𐜸 𐜹 𐜺 𐜻 𐜼 𐜽 𐜾 𐜿 𐝀 𐝁 𐝂 𐝃 𐝄 𐝅 𐝆 𐝇 𐝈 𐝉 𐝊 𐝋 𐝌 𐝍 𐝎 𐝏 𐝐 𐝑 𐝒 𐝓 𐝔 𐝕 𐝖 𐝗 𐝘 𐝙 𐝚 𐝛 𐝜 𐝝 𐝞 𐝟 𐝠 𐝡 𐝢 𐝣 𐝤 𐝥 𐝦 𐝧 𐝨 𐝩 𐝪 𐝫 𐝬 𐝭 𐝮 𐝯 𐝰 𐝱 𐝲 𐝳 𐝴 𐝵 𐝶 𐝷 𐝸 𐝹 𐝺 𐝻 𐝼 𐝽 𐝾 𐝿 𐞀 𐞁 𐞂 𐞃 𐞄 𐞅 𐞆 𐞇 𐞈 𐞉 𐞊 𐞋 𐞌 𐞍 𐞎 𐞏 𐞐 𐞑 𐞒 𐞓 𐞔 𐞕 𐞖 𐞗 𐞘 𐞙 𐞚 𐞛 𐞜 𐞝 𐞞 𐞟 𐞠 𐞡 𐞢 𐞣 𐞤 𐞥 𐞦 𐞧 𐞨 𐞩 𐞪 𐞫 𐞬 𐞭 𐞮 𐞯 𐞰 𐞱 𐞲 𐞳 𐞴 𐞵 𐞶 𐞷 𐞸 𐞹 𐞺 𐞻 𐞼 𐞽 𐞾 𐞿 𐟀 𐟁 𐟂 𐟃 𐟄 𐟅 𐟆 𐟇 𐟈 𐟉 𐟊 𐟋 𐟌 𐟍 𐟎 𐟏 𐟐 𐟑 𐟒 𐟓 𐟔 𐟕 𐟖 𐟗 𐟘 𐟙 𐟚 𐟛 𐟜 𐟝 𐟞 𐟟 𐟠 𐟡 𐟢 𐟣 𐟤 𐟥 𐟦 𐟧 𐟨 𐟩 𐟪 𐟫 𐟬 𐟭 𐟮 𐟯 𐟰 𐟱 𐟲 𐟳 𐟴 𐟵 𐟶 𐟷 𐟸 𐟹 𐟺 𐟻 𐟼 𐟽 𐟾 𐟿 𐠀 𐠁 𐠂 𐠃 𐠄 𐠅 𐠆 𐠇 𐠈 𐠉 𐠊 𐠋 𐠌 𐠍 𐠎 𐠏 𐠐 𐠑 𐠒 𐠓 𐠔 𐠕 𐠖 𐠗 𐠘 𐠙 𐠚 𐠛 𐠜 𐠝 𐠞 𐠟 𐠠 𐠡 𐠢 𐠣 𐠤 𐠥 𐠦 𐠧 𐠨 𐠩 𐠪 𐠫 𐠬 𐠭 𐠮 𐠯 𐠰 𐠱 𐠲 𐠳 𐠴 𐠵 𐠶 𐠷 𐠸 𐠹 𐠺 𐠻 𐠼 𐠽 𐠾 𐠿 𐡀 𐡁 𐡂 𐡃 𐡄 𐡅 𐡆 𐡇 𐡈 𐡉 𐡊 𐡋 𐡌 𐡍 𐡎 𐡏 𐡐 𐡑 𐡒 𐡓 𐡔 𐡕 𐡖 𐡗 𐡘 𐡙 𐡚 𐡛 𐡜 𐡝 𐡞 𐡟 𐡠 𐡡 𐡢 𐡣 𐡤 𐡥 𐡦 𐡧 𐡨 𐡩 𐡪 𐡫 𐡬 𐡭 𐡮 𐡯 𐡰 𐡱 𐡲 𐡳 𐡴 𐡵 𐡶 𐡷 𐡸 𐡹 𐡺 𐡻 𐡼 𐡽 𐡾 𐡿 𐢀 𐢁 𐢂 𐢃 𐢄 𐢅 𐢆 𐢇 𐢈 𐢉 𐢊 𐢋 𐢌 𐢍 𐢎 𐢏 𐢐 𐢑 𐢒 𐢓 𐢔 𐢕 𐢖 𐢗 𐢘 𐢙 𐢚 𐢛 𐢜 𐢝 𐢞 𐢟 𐢠 𐢡 𐢢 𐢣 𐢤 𐢥 𐢦 𐢧 𐢨 𐢩 𐢪 𐢫 𐢬 𐢭 𐢮 𐢯 𐢰 𐢱 𐢲 𐢳 𐢴 𐢵 𐢶 𐢷 𐢸 𐢹 𐢺 𐢻 𐢼 𐢽 𐢾 𐢿 𐣀 𐣁 𐣂 𐣃 𐣄 𐣅 𐣆 𐣇 𐣈 𐣉 𐣊 𐣋 𐣌 𐣍 𐣎 𐣏 𐣐

ami Vékony olvasata szerint magyarul annyit tesz, mint: „tíznyilas tegezzel győzz!” A felirat betűi közül jobbról a negyedik és nyolcadik csak az ótörök feliratokban fordul elő. Rajza még azonos a kínai piktogram előzményével. (L. Szekeres 2008, No. 47)

B. Karlgren 1957 No. 1149 jegyzékszámával ⁽²⁵⁷⁾ foglalkozik a kínai 'kicsi, kicsiny' jegyével:

„1149 a—d. *sʰog / sʰäu / h sz i a o kicsi(ny) (Sī); (le)kicsinyel (Tso). b. Jin csont (A 1: 3,4), c. Jin (inscr. 10), d. Csou I (Kr. e. 1027— kb. 900 Kr. e.) (inscr. 54). Az írásjel egy szimbólum.”

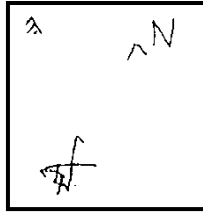
Ótörök hangértéke: **g**¹, mert: „*kičig* klein || *küçük*” (kicsi) (AltGramm) Hangértéke véghangzó **g**, mert az ótörök nyelvben még nem volt szókezdő g hang. Ez meghatározza a felirat olvasati lehetőségét.

Mivel a homokmégy-halomi betűk döntő többségének ideográfikus alapokra visszamenő, lehetséges (legvalószínűbb) hangértéke egyezik a Vékony által megállapított hangértékekkel, olvasatának magyar nyelvűsége — a néhány bizonytalanságtól eltekintve — csaknem kizárható! Vékony olvasatának jelenleg nincs alternatívája.

A benepusztai szíjvégen lévő felirat:

Györffy György – Harmatta János „Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében” c. tanulmányukban ismertetik a benepusztai szíjvégen lévő feliratokat:

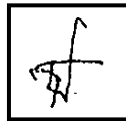
„A székelyföldi rovásírásos feliratoknak ennél a korai csoportjánál is jóval korábbiak a magyar rovásírásnak azok az egyelőre kisszámú emlékei, amelyek honfoglaláskori sírokból különböző lelettárgyakon kerültek elő. Ezek közül elsőként a híres benepusztai lelet szíjvégét említhetjük, amelynek hátlapjára Harmatta János megfigyelése szerint két feliratot karcoltak be. Ezek közül az egyik keleti „türk” rovásírással készült, s olvasata a következő: ²r ²š ²d ⁰η ²k ²š. Ezt az olvasatot következőképpen értelmezhetjük: Erš idiη keš „Ers úrnak az öve”. (Mivel a felirat rajzát nem közlik, hozzászólni nem tudunk.) „A másik felirat magyar rovásírással íródott és a következőképpen olvasható: r s l b h (χ) „Ers (= Örs) ölbő (= nemzetségfő).”

A szerzőpár olvasata hibás. A véset három jól elkülönített csoportból áll. A jobb-felső sarokban a 𐀓 'rét' 𐀔 kelet-európai (vagy későavar) r hangértékű betűjel változatát látjuk. Mellette a 𐀕 'vas' nyílhegy ideogrammáját, amelynek betűhangértéke: véghangzó s. Az olvasat: „Ers” Eddig egyetértek.

A bal felső sarokban, jól elkülönítve a 𐀖 'ló' piktogramja, amelynek betűhangértéke: akrofonias l. Ennek olvasata betűként: 'el', vagy 'ele' lehet, mert a kiejtést segítő magánhangzók a Nikolsburgi ábécében a mássalhangzók előtt vannak. S az „ele” szótört ragozni lehet: ele-im, ele-id, ele-i, ele-ink, stb.

Alatta szintén jól elkülönítve az 𐀗 'at' > aty (avar) betűnek a 𐀘 > 𐀙 'hóka' > 'h' betűvel alkotott ligatúráját látjuk. Ezért a felirat alsó részének olvasatával nem értek egyet:

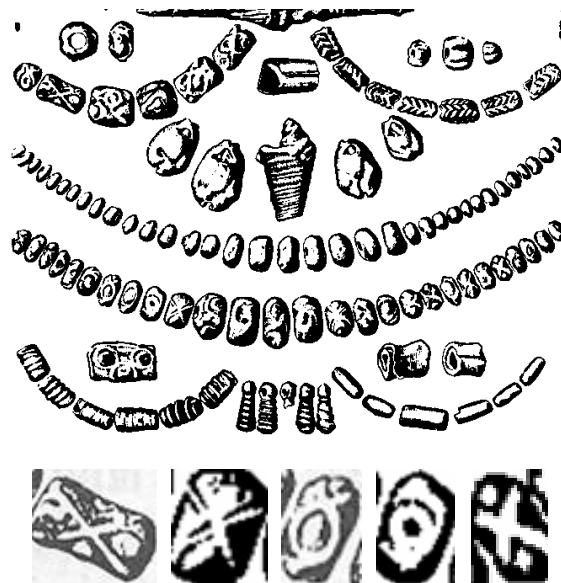
A kinagyított rajzon jól láthatóan az 𐀗 „at” avar típusú piktogramját látjuk, nem az 𐀘 eb jelét. Ez alapvető olvasati tévedése a szerzőpárnak. A nikolsburgi ábécében a kínai 𐀘 'fu' (atya) jelből származó másik változat: 𐀙 athy (aty) jelölésű. Tehát a nikolsburgi jel (még) piktogrammaként, pikogram jelentésével jelölt az ábécében. Hangértéke betűként: véghangzó ty. (L. No. 20. jelcikkemben.) A 𐀘 hóka piktogramma (L. No. 25.) két, egymástól külön álló 𐀗 jele a ligatúra illesztés miatt egymással össze van róva: 𐀘 — (miként az „eredeti” 𐀚 gy' betű két ferde vonalának összefogott illesztése egy függőleges vonallal az 𐀛 nyg ligatúrában), s úgy van az at (aty) bal felső és bal alsó szára közé illesztve. Olvasatuk: ath(a) > atyh(a). S ez megfelelhet a korabeli kiejtésnek. De lehet, hogy csak: aty.

A teljes olvasat: 𐀓-r-s—𐀕-l—at-h^a — „(E)rs — (e)l(e) — ath(a)” > Ers ele atyha, ha az „at” szót már 'aty'-ként ejtették. Mai nyelvünkön: Örs ele atyha, de lehet, hogy csak 'aty'.

A kétpói honfoglalás kori lelet levél alakú lószerszám veretére karcolva 𐀓 és N jel van. Feltehető, hogy monogram.

Marosgombás: Honfoglaláskori magyar asszony sírmelléklete. (Erdély története I. 206 (12. ábra)

Régen észrevettem, aztán meg is feledkeztem egy jó évtizedre róla, hogy a fentebb megadott helyen egy erdélyi, honfoglalás-kori sírból egy olyan gyöngysor került elő, amelynek gyöngyein olyan piktoگرامma díszek vannak, amelyek még a fekete-fehér képen is részben azonosíthatók:

Balról jobbra haladva vegyük sorra a kimásolt, felnagyított gyöngyszemeket a piktoگرامmákat, mert magányos írásjelekről mást nem gondolhatunk. Díszítésként piktoگرامmákat eddig csak a hunok *régészeti leletein* láthattunk. S ez úgy tűnik, hogy a hun hagyomány folytatása.

A balszélső jel az 'eb' piktoگرامma, mert a két vonal által zárt felső és alsó hegyes szögük erre utal. (L. No. 20.: X)

A második jel az a típusú atyakereszt lehet, amit a nikolsburgi X 'and' ligatúra „alapjeleként” és a székely kopjafákon is látunk. (L. No. 20)

A harmadik jel az 'egek' ideogramma, amelynek egyszerűsített változatából később a székely 'e' betű lett képezve: Ǻ > ǻ (L. No. 11)

Negyedik jel a kínai 'Nap' jelentésű „napkarika”. Ez nem része a korai székely írásnak, csak később, Telegdi által került be a már általa is tovább rontott székely írásba az 'ly', és megduplázva a 'ty' betű helyett.

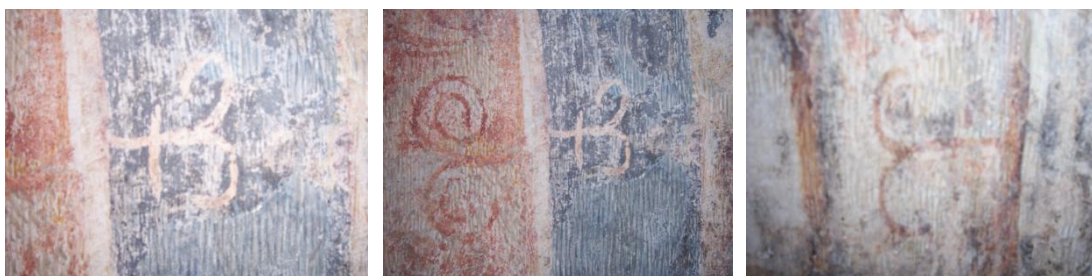
Ötödik jel a kínai ǻ'fu' (atya) piktoگرامm székely X 'athy' (aty) változata, ahol a két vesszőt az atyakereszt felső és alsó szárai közé áthelyezték. (L. No. 20)

A gyöngysoron lévő piktoگرامmok jelentősége abban van, hogy a székelyek (a „napkarikát” kivéve) mindegyikből betűt képeztek.

Kínai piktoگرامm-feliratok Árpád-kori templomainkban

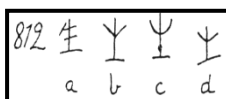
Rendkívül nagy a jelentősége, hogy Árpád-kori templomainkban is még használatosak voltak a kínai piktoگرامmok. 1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Östörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi Refor-

mátus Templomot is, amely 13. században épült szentélyének jobb oldali freskómaradványa alsó szélén rögtön megláttam a jobbra eldőlt Ψ 'juh' kínai piktoqramját:

2014. július 17.-én célzatosan látogattuk meg a Vizsolyi templomot. Sikerült nyugodt körülmények között Molnár Imréné segítségével alaposan megvizsgálni a templom freskóit, és több képet készíteni a templom kínai piktoqrammáiról. Megállapítottam, hogy több olyan haloványan látszó 'juh' piktoqram is van a freskón, amelyeknek (mint egyszerűsített betűváltozataiknak), hiányzik a „keresztvonaluk”.

A palota jelképei fölött lévő diadalíven az újjászületés jelképe négy oldalán kínai sěng piktoqrammák vannak:

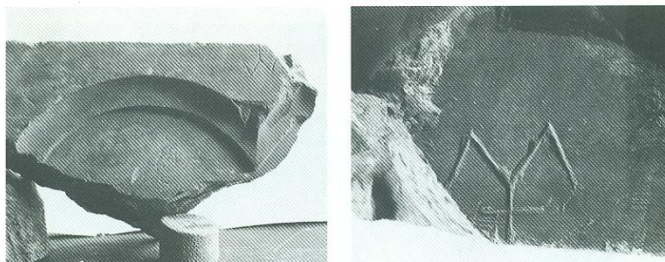
B. Karlgren 1957, **812 a—d.** *sěng /sang / s e n g élő (élni) (Sĩ); terem [gyümölcsöt], születni (Sĩ); termény (Lunyü); friss, üde Továbbá: „**b.** Jin csont, **c.** Csou I, **d.** Csou I”

A Somogyvári Bencés Apátság kínai 'juh' piktoqram felirata

Könyvtáram rendezése közben akadt a kezembe a Dr. Magyar Kálmán szerkesztette: „SZENT LÁSZLÓ ÉS SOMOGYVÁR TANULMÁNYOK A 900 ÉVES SOMOGYVÁRI BENCÉS APÁTSÁG EMLÉKEZETÉRE” című könyv, amely a Somogy Megyei Önkormányzat anyagi támogatásával, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága kiadásában, 1992-ben jelent meg Kaposváron. S amely könyvet a ZMTE 1993. évi Kaposvári Östörténeti Találkozó nyári nagyrendezvényén kapták ajándékkul a résztvevők. —

Felötlött bennem, hogy érdemes volna a képeket átlapozni, ami sikerrel is járt, mert Lantos Miklós fotóművész felvételei között, a 315. oldalon, a Vizsolyi

Református Templom után, egy újabb keresztény valláshoz kötődő feliratát láttam meg a kínai 'juh' piktogramnak:

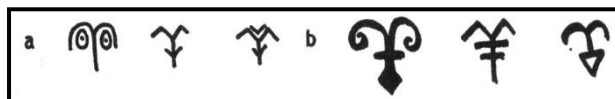
A kép aláírása: „Mosdó márványtöredéke mesterjeggyel.”

— A mosdónál lévő 'juh piktogram' nem (lehet) mesterjegy. (Az apátságot 1091-ben alapították, s akkor már állt a 60 méter hosszú templom.)

A szerzetesek Krisztus juhainak tekintették magukat, akik (piktogrammal jelölten) a mosdónál gyakorolták megtisztulásuk erényét. Mert a „*mosakodás: általában a test, vagy egy testrész vízzel történő megtisztítása; sajátos értelemben a vallásosság erényének cselekedete*”. (Magyar Katolikus Lexikon)

A romokat feltárók és a kép aláírója sem ismerte a kínai írás átfogó történetét, így a 'juh' piktogram rajzát (rajzait) sem abból a korból, amikor hunok átvették. A mosakodás rítusa, „*a vallásosság erényének cselekedete*” különösen fontos (releváns) lehetett „Krisztus juhai”, a szerzetesek számára. Ezért van a mosdó márvány kövébe vésve a 'juh' piktogram.

De itt nem a vizsolyi (b), hanem egy másik kínai (a) változatával találkozunk:

S ez bizonyítja, hogy még a kínai írás átfogó, részletesebb ismeretével rendelkeztek, mert a 'juh' piktogram több változatát ismerték, még az Árpád-korban is. Amikor a „hiteles helyeken” létez(het)ett már az átvett és terjedő latin írás, de létezett még a kínai írás piktogramjainak ismerete is.

Márpedig: ha népalkotó eleink a kínai írástörténeti kultúrkörből eltávozva, még évszázadok múltán is két különböző rajzát is ismerték a kínai Jin-kori 'juh' írásjegyeknek, — akkor igencsak hosszú időn át kellett kínai „szomszédságban élni”.

Az is kimondható immár, adatokkal igazoltan:

— a papok és a templomokat építő mesteremberek voltak, akik kínai eredetű ősi piktográfiánkat tovább „éltették” még az Árpád-korban is. Csak a fejlettebb és hivatalos latin nyelvű írás szüntette meg véglegesen a kínai piktogramok használatát. Miként később a székely írás használatát is.

4. Az Aranyosgerendi Református Templom kínai piktogram feliratai

Aranyosgerend (Luncani) Árpád-kori templomának fényképét látjuk. Mindkét oldalán és tornyán a falak külső felületére rögzített, a kínai 𣎵 'mu' (élő fa) piktogramból egyszerűsített formájú, vékony vasból készített, nagy méretű piktogram díszítés van:

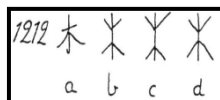
Rajza egyes jenyiszeji ótörök feliratok 𣎵 hangértékű betűváltozatként ismeretes. (L. Szekeres 2008. No. 34.) Ez köztöködö vitát váltott ki, mivel 1860 előtti fényképen még állítólag nem voltak láthatók. S falrögzítő vasaknak tartották ezeket a nagy méretű vasakat, mert kétoldali megfogással, a falakon átmenő csavarral valóban használatosak hasonló formájú, de kisebb és erősebb vasak. Árpád-kori templomaink vastag, többnyire kő falainak statikai problémáit már építésük, vagy szükség esetén később is, *nagy tömegű támpillérekkel, támfalakkal* oldották meg, nem ilyen vékony vasakkal. Amint látjuk a jobb oldali főfal sarkán az aranyosgerendi templomnál is.

De ez a kínai 'élő fa' piktogrammából származó szimbólumok „létét” csöppet sem zavarja, mert a szentély ablakbelsőjének épen maradt festésének felső maradékán a körökben a kínai 𣎵 'mu' (élő fa) piktogrammák szalagfonatokkal összefogott stilizált rajzait látjuk, ahol eredeti szépségükben megmaradtak:

„Indás-tulipános” díszítésnek semmiképp sem tarthatjuk (ahogy a leírásokban szerepel), mert félremagyarázhatatlan egyértelműséggel, a körökben a kínai

✧ 'mu' (élő fa) piktoqram stilizált rajzait látjuk. (L.: Bernhard Karlgren 1957, No. 1212):

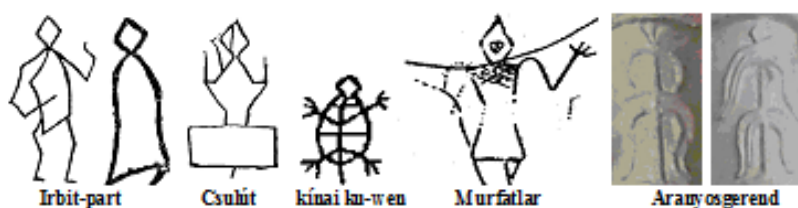

— Helyszíni szemrevételezésünk „felfedezése” volt még, hogy a főbejárat mindkét oldali tagolt oszlopainak felső sorában, a szélektől a második oszlopon, a levéldíszek között: — *rombusz fejű nőalakok* vázlatosan egyszerű véseteit látjuk:

A Kárpát-medencében ez az első „teljes-alakos”, megtalált ábrázolása *a női nem rombusz fejjel történt ősi jelölésünknek!*

— Rombuszfejű nőnem-ábrázolásainkat az *uráli irbit-parti és a mongóliai csulúti sziklarajzok* ábrázolásain át, a *kínai ku-wen* („ó-képirás”) *teknős* piktoqram nőnemének ábrázolásaként ismertük meg! (L. Szekeres 2008: XI. fejezet: „Termékenységi szimbólumaink az Urál-hegység és a Sárga-folyó (Huang-ho) között”)

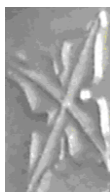

Amely tájolt (ku-wen) teknős piktoqramból *a hunok a teknős jelcsalád* (Hung fan) *jeleit* is származtatták! (L. még: Szekeres 2008. VI. fejezetben: „Az ordoszi hun koronadísz és tájoló ideogrammai”; valamint a VII. fejezetben: „A „Kelet-Ázsiai szélrózsák” (Hung fan) ideogrammai”)

S itt meg kell jegyeznem, hogy eddig egyetlen türk (régii török) nőnemű „kőbabán” nem láttam még nemének *rombusz*, vagy *ágyékháromszög fejjel* történő ábrázolását!

Miként férfi kőszobrot ✕ 'atyakereszt' jelöléssel: igen. (L.: Mandics György: Róvott múltunk II. 386)

A főbejárat mindkét oldali oszlopainak alsó sorában legbelül, egy-egy kínai 'X' > ✕ fu (atya, férfi) stilizált piktogram-változatot látunk (l.: Szekeres 2008, No. 20.), amely a nikolsburgi ábécében 'ty' betűként athy (aty) jelentéssel van megnevezve:

A bejárat mindkét oldalának tagolt oszlopain a levéldíszek között, a templomba érkező *nők és férfiak* piktográfikus jelöléseit látjuk! —

— Ezzel az Aranyosgerendi református templom piktogrammáinak ismertetését be is fejezem azzal, hogy további szorgos gyűjtő munkával írástörténeti adataink tovább gyarapodhatnak.

— Három, egymástól távol eső Árpád-kori templomunkban a „piktogramfeliratok” bizonyítják, hogy nem csak Erdélyben a székelyeknél, hanem egész nyelvterületünkön ismertek voltak a székely ábécét alkotó kínai piktogrammák, de csak a székelyek képezték belőlük az Árpád-korban egységes ábécét.

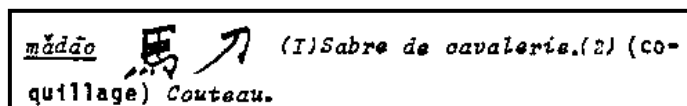
A hunok, a koraavarok és Árpád népe régészeti leletein is megtalált, s még az Árpád-korban is használatos kínai piktogramok és az első székely feliratok időrendje között, immár bizonyított a hiátus nélküli összefüggés!

Régészeti leleteken és Árpád-kori templomainkban lehetséges korabeli ismeretük maradék szórványait szorgosan keresve megtalálni. Ez a feladatunk, és mind azoké, akik e kutató, feltáró munkában kellő módon felkészülve, tudnak és akarnak is segíteni.

5. A „magyar” népnév történeti összehasonlító etimológiája

Névadó tanulmányom hosszúsága miatt csak egyes részeit emeltem ki előadásomba. A Reguly Antal nyomán alkotott elméletekre és Baski Imre „cáfoló tanulmányára” sem térek ki, mert ezeket bárki elolvashatja az interneten. —

Kyryl Ryjik „L'idiote chinois” c. könyvének 218. oldalán, a /12/ Mǎ ('ló') jelicikének glosszáriumában a 'ló' és 'kard' piktogramokból összetett kifejezésre lettem figyelmes:

Jelentése: 'lovassági szablya'. Összetett szó. Első a 馬 *mǎ* (ló), másik a 刀 *dāo* (kard, tör, kés). Figyelmemet a 刀 *dāo* azért keltette fel, mert a *mǎ* (ló) és az íj mellett a 刀 *dāo* (: *tāo*) 'kard' népalkotó néprészeink fontos fegyvere volt.

De, — hogy is ejtik? — a pinyin (p'ín-jin) átírású „*mǎdāo*”-t? —

„Lényeges tudnunk, hogy a kínai nyelv hangzásbeli és jelentésbeli alapegysége a szótag, vagyis a nyelv minden alapszava egy szótagú. Ezért, ha egy szóban több magánhangzó torlódik, csupán egyet kell teljesen kiejteni, a többi félhangzós. Példák: *ao* az a teljes értékű magánhangzó, az *o* csak félhangzó, pl. *csao*, *lao*.” (Nagy Bálint: Kínai Nyelvkönyv 1989, 7)

A pinyin átírású *dāo* szónak — *tāo* volt a kiejtése. A *mǎdāo*(o) kiejtése pedig: — *mǎtāo*(o), mert a szóvégi félhangzót nem ejtjük.

Ebből — *ǎ* > *a* > *á* hangzó változással, a > o labiális véghangzó hangváltozással *mǎta* > *mata* > *máta* és *t* > *d* zöngésüléssel *mada* > *máda* és *mada* > *mado* változatok jöttek (jöhetnek) létre, amelyek személynévként és személynévből keletkezett helységnévként is ismertek hazánkban. Erre figyeltem fel: Pl.: *Máta* > *Máda*, *Nyírmada*, *Madocsa* (*mado* + *csa*), *Madács* (*mada* + *cs* > *madács*).

A *mata* > *mada* > *mado* > (*madu*) *má* > *ma* > *mo* > *mu*, és *ta* > *da* > *do* < (*du*) összetevői szintén jelen vannak *személy* és *helységnévként* hazánk területén: *Mád* (*ma* + *d* > *Mád*); *Macs* (*ma* + *cs*); *Mácsa* (*ma* + *csa* > *Mácsa*); *Macsó* (*Ma* + *cs* + *ó*); *Tác* (*ta* + *c* < *Tác*); *Dad* (*ta* + *d* > *da* + *d* > *Dad*). Ma is élő személyneveink: *Mata* > *Mada*; *Matos* > *Mados*; *Matai* > *Maday*; *Mács*, *Tács*, *Dacsó*, *Daczó*, *Dacza*, *Dáczer*, *Dacsúr*, *Dácsin*. A *máta* > *máda* > *mada* > *mado* — *má* > *ma* > *mo* (> *mu*), és *ta* > *da* > *do* (> *du*) összetevőikhez és elhasonult változataihoz olykor -*cs* (> -*s*) becéző-kicsinyítő (és képző), valamint -*csa* (> -*sa*), (-*t*), -*d*, -*da* kicsinyítő illeszkedik. A *má* ~ *ma* + -*cs*, +*csa* képzőkkel: *Ma-cs*, *Mácsa*; a > o labiális hangváltozással > *Mo-cs*, *Mo-csa*, (*cs* > *s* *Mo-sa*), *Macsó* > *Makó* (*cs* > *k* elhasonulással). (Vö. *Marcsa* > *Marka*.) A *ma* > *má* > *mo* (> *mu*) -hoz -*cs* (> -*s*), -*csa* (> -*sa*), -*ka*, -*d*, és -*da* kicsinyítő-becéző és -*d* ellátottságot jelölő helynévképző képző járult. De nem csak nyelvünkben.

Az ótörök nyelvben a -*č* szintén becéző (pl. 'atačim; apácskám'), miként a -*ča*, -*čä*, -*q*, -*k* is kicsinyítő. A -*ča*, -*čä* és a -*q*, -*k* kicsinyítő összevonásával pedig a -*čaq*, -*čäk* kicsinyítő. Pl. „*ögük* „Mütterchen” (*ög* „Mutter”).” 'anyácska, (anya)'; vagy: „*bičaq*, *bičäk* || Messer, kleines Messer || biçak” — 'kés, kis kés' (AlttGramm. 44., 45., 46., 57.§).

— Személy és helységneveink egy része -*č*, -*ča*, -*če*, -*q*, -*k*, -*csek*, -*csák* és -*d*, -*da* -képzős név, pld. *Feke* → *Fekecs*; *kék* → *Kékcse*; *Bar* → *Barcs* → *Barcsa*; *Kristóf* → *Kristófcsök*; *ma* → *Macsek*; *bán* → *Bánd* (kis bán); *Várda* (kis vár). A későbbi -*cska* kicsinyítő a *cs*, *k* és az *a* kicsinyítők összevonásával, összetapadásával keletkezett nyelvünkben (Bárczi 1975, 111), miként régebben a -*ča*, -*čä* is a -*č* és az -*a*, -*ä* kicsinyítők összetapadásával.

Csakhogy: az ótörök nyelvben nincs (nem volt) *-a*, *-ä* kicsinyítő, így nem lehet kétséges, hogy a *-ča*, *-čä* „összetapadt kicsinyítők” nyelvünkől kerültek (kerülhettek csak) egykor a *(keleti)* ótörök nyelvbe!

A *-cs* nem csak becéző, hanem névszóképző is, pld. kő → kövecs. (Bárczi 17) Miként a *-d* sem csak kicsinyítő, hanem valamiben bővelkedő, valamivel (valamiben) ellátottságot jelölő (helynév) képző is, pld. ma → Mád.

— Ezeket a helyneveket többnyire „puszta személynévből” származó magyar, vagy szláv eredetűnek, vagy a ’madár’ rövidített alakjának gondolja Kiss Lajos a Földrajzi nevek etimológiai szótárában.

Amikor a ’ma’-töví helyneveket és főként a személynevek sokaságát kigyűjtöttem, kételkedni kezdtem abban, hogy a feltett *mancs* és az *er* fátriák összeolvadásából jött volna létre népünk, s ebből származna *mancser* > *madzser* > *medzser* > *megyer* > magyar népneve.

Úgy gondoltam, hogy a ’ma’ (ló) szóhoz *-d* ellátottságot jelölő, vagy a *-cs* főnévképző járult. A ’macs’ hangalakja pedig nagyon is hasonlít a *mancs*-hoz, amelyhez az *-er*, *-ar* népnévképző járult.

Véleményemet erősítette, hogy Nyíregyházától keletre van a **Magy** nevű helység: 1319: *megh*; 1326: *Mogh*. De 1188-ban és 1202-3 k./15. században a Mogy személynévként is létezett. S ez azonos a TESz-ban a magyar népnév ’magy’ szótövével, amelynek korábban *megh* (megy) változata is létezett: *megy* + *er* képző = *megyer*.

Ennek alapján a ’ma’ + ’cs’ képző = *macs* > *madzs* > *magy* ~ *mogy*.

A *ma-d* > *mo-d* > *me-d* (men > mén(?)) a ’ma’-val (lóval) való ellátottságot jelzi (jelezheti). Jelentése: ’lovas’. Családnévként milyenséget kifejező változatai: *Madas*; *Mados*; *Matos*, *Mottos*.

Németh Gyula külön fejezetet szentel népnevünk kelet-európai és ázsiai előfordulásainak. Amennyiben népnevünk első tagja a kínai *ma* (ló) szó, úgy jól felismerhetően jelen volt különböző változataiban.

A ’ma’ -t tartalmazó településneveink előfordulásaiból megállapíthatjuk, hogy népnevünk kialakulása már nagyon korán végbement. Legkorábbi változatait ott kell és lehetséges megtalálnunk. A ’mad, mod, macs, mocs’ kárpát-medencei előfordulásai csak annyit jelentenek, hogy népnevünk alkotó elemei személynévként továbbra is használatosak voltak ősi formájukban, s hordozóik tulajdonlásai nyomán településnevekké is lettek, s így maradtak fenn a mai napig. —

Németh Gyula kigyűjtése szerint:

„Kelet-Európában és Ázsiában, a múltban és jelenben egyformán, számos olyan hely-, személy- és népnevet találunk, mely a magyar névvel azonos, vagy hozzá igen hasonló.

Ezeket a neveket gyakran úgy magyarázzák, hogy a honfoglalás előtti magyarsággal, illetőleg ennek töredékeivel vannak összefüggésben. Ilyen nevek a

következők (azokat a neveket, amelyek világosan a honfoglalás előtti magyarokra vonatkoznak, természetesen nem említem):

Theophylaktos Simokattes (VII. század eleje) beszél egy „mačarok várá”-ról —, mely Bury szerint 587-ben szerepel, s Darkó szerint valószínűleg „azonos a már ókorban is ismeretes Mazara helységgel, mely (Kelet-Kisázsiában, az Euphrátes felső folyásánál) Melitenével átellenben, az Euphrátes bal partjától nem messze feküdt.” (Németh: HMKIAL)

Tehát a VII. század elején létezett a mačar változat. (Amennyiben létezett az ókorban Mazara helység, és ez valóban összefüggésben áll a későbbi névváltozattal, úgy erős a gyanú, hogy a kínai ma (ló) neve a kínai nyelvben talán jövevény lehet. A mač a 'ma' (ló) szótó + č főnévképző (l.: kő > kövecs), vagy kicsinyítő képző. Ehhez kapcsolódik az –ar népnévképző.

„Különösen sok szó esett a tudományos irodalomban arról a Madžar nevű városról, mely a Kuma mellett volt, ott, ahol a Bujvola a Kumába ömlik.” Továbbá: „Madžar a rendelkezésünkre álló adatok szerint jelentékeny város volt. A XIV. században (két) franciskianus kolostor is volt benne. Gmelin, midőn meglátogatja 1772-ben, terjedelmes, jó állapotban lévő romokat talál, Klaphroth szerint Madžar a Toqtamis (†1400) uralkodása utáni nyugtalan időkben pusztult el. Madžar több részből állott; a Derbend-nāme Kiči Madžar-t és Ulu Madžar-t említ.” (Ulu = hatalmas, nagy.) „Az olasz(országi latin) források (Majeria, Mager) e-vel írják ugyan, de itt a g-nek dž hangértéke miatt szerepel az e. Északra a Kumától van a Možar-tó, oroszul Možarskoe ozero.”

Megállapítható, hogy ami nyelvünkben 'gy', a törökben 'dž', a szlávban (oroszban) pedig 'ž'. Érthető, hiszen a török nyelvekben nincsen 'gy' hang, s ahhoz a hangképzésben is legközelebb áll a dž.

A török 'dž' a szláv (orosz) átvételekben 'ž' hanggal történik, mivel az oroszban nincsen 'dž'. A 'magyar ~ madžar > modžar > možar a nyelvi hangmegfelelések iskolapéldái. De minden valószínűség szerint a hangváltozások elődleges sorrendje: mačar > madžar ~ modžer volt. De nem zárhatjuk ki a másik lehetőséget, a 'd'-hang gyésülését sem. Így: madar > magyar > madžar > možar. Az adatokból kitűnik, hogy mind a két alapváltozat létezett.

„Možarsk helység a Kuma alsó folyásánál, a torkolattól mintegy 80 kilométerre, a folyótól mintegy 10-12 kilométerrel északra, az Asztrachani kormányzóságban, a kormányzóság határán.

Számos ilyen, (a magyar népnévhez hasonló) név van (a mai Szovjetunió területén, a történeti) Kelet-Oroszország középső részén.

Munkácsi Smirnov Mordva c. műve (61., j.) után a következőket mondja: „a volgai tatárok előrenyomulása a XIII. század elején arra kényszerítette a Közép-Volga bal partján lakó baskirokat és magyarokat, hogy ősi hazájukat elhagyva a Volga jobb oldalára meneküljenek, hol egész sereg helynév őrizte meg letelepedésük nyomait. Ilyenek: a Kazáni Kormányzóságban Možarka és

Možarki falvak, Možarovo egyházas falu.” (A Možari — magyarka; a Možarovo — magyaré.)

„Možarka folyócska a tetjuši kerületben, Možarka folyó a csebokszári kerületben, a Szimbirszki kormányzóság kurmyši kerületében: Možarovszkij Majdan és Možar-Kasy falvak, a Penzai kormányzóság két kerületében: Možarovka falu és folyónevek, a Tambovi kormányzóságban Možarovka, Možarovo, Možarovszkaja falvak, a Szaratovi kormányzóságban Možary falu. A megyerféle névváltozatot őrizték meg a Kazáni kormányzóság kozmodemjanszki kerületében Mižar és Mižary falvak, továbbá a civilszkiben Mišer falu és Mižer-šjirma folyónév. Hogy pedig e helyneveknek csakugyan népnév az alapja, az kétségtelenül kiviláglik egy Šack városában őrzött 1539-es oklevélből, melyben Kugušev fejedelemtnek jog adatik „régí mód szerint bíróilag ítélettel sújtani és megkötözni a tarchanok, baskírok és možerjánok közül való tatárokat, akik Temnikovban laknak...”

Továbbá: *„Egy 1483-ból való szerződésben is szerepel a Mačjarin név.” „Egy másik kutató, éppen Možarovszkij nevű, szintén foglalkozott e nevekkel. Legfontosabb adata, hogy Možar 1551-ben mint népnév előfordul Kazán vidékén, a csuvasokkal, cseremiszekkel, morvákkal és tarhanokkal együtt. A Vjatkai kormányzóság malmyži, orlovi kerületében van Madjar, illetve Madjarovo község.”*

Tehát: mad + (j) + ar. De itt a 'dj' valószínű a mi 'gy' hangunk írott alakja.

„Reguly „Tschuwaschische Namen” c. kéziratban dolgozatában Modzsár és Matjár neveket találunk, melyeket Munkácsi a magyar népnévvel egyeztetett.”

A Matjár név a mad > mat, d > t, vagy t > d hangváltozást igazolja. Ezek szerint a mad > mat > maty > magy elhasonulás is könnyen belátható. A 'd' hang is 'gy' –sült, pl. 'dió' szavunk esetében: Gyos, Gyóu, Gyófa, gyíj, stb.

„Örményországban, éppen a szevordik földjének a tájékán van egy völgy, amelynek a neve Mačarakajor (jor 'völgy'), új-örmény nyelven Mčrkajor. A Kaukázusban van Madžara folyó s Madžariszkhali folyó. Van egy tatár, illetve orosz község is, mely a magyar névvel függ össze. Ez a szó a krími tatár madžar 'szekér'; az oroszban možára 'grosser, tatarischer Karren'; maža (?) (Südrussl.) 'mit Ochsen bespannter wagen', mažara 'zweispänniger Kameelwagen (in der Krim)'. Ide tartozik még: možarskaja kurica, možarskij pètuh (prov.) 'der Fasan' (fácán).” — Az előzőek szerint népünk jellegzetes megjelenéséhez tartozott az ökör-vontatta szekér, a két-tevés szekér, a csirke és a fácán.

„Találkozunk a Madžar földrajzi névvel Ázsiában is. /.../ A Jeniszeji kormányzóság minuszinszki kerületében, a felső Abakán vidékén, a kizil tatárok földjén találunk Madžar tavat és egy Madžar folyót.

A Madžar személynév is többször előfordul Ázsiában, mégpedig a mongolok történetében. Első előfordulása e névnek azon események leírásában volna, melyek a merkiték, egy régi mongol nép pusztulásával vannak összefüggésben.

E tudósítás szerint a merkitek királya, Tokta-bigi, 1208-ban (?), az Irtis környékén elesik, a testvére és a fiai csak levágott fejét tudják megmenteni. Fiai között szerepel némely forrásokban egy Madžar nevű herceg is. Úgy látom azonban, nem bizonyos, hogy Tokta-biginnek valóban volt ilyen nevű fia.” —

1208-ban még nem érték el a tatárok Juliánus úti célját sem, nem hogy a Kárpát-medencét. Így elhurcolt magyarok semmi szín alatt a névadók nem lehetek. Tó és folyónév pedig végképp nem származhat elhurcolt személyektől Minuszinszk közelében.

„A XIII. század közepe táján, illetőleg e század második felében, Dzsingisz legidősebb fiának Dzsocsinak († 1227) egy unokája (a XIII. század elején született Sejbán tizennegyedik fia) és két dédunokája viseli a Madžar nevet.” „Előfordul a mongol korban s a mongol kor után a magyar név, mint törzsnév. Šejbāni özbeg kán seregében, ki 1500 körül Transoxániát meghódította, volt egy Madžar nevű nemzetség.

Bohara és Szamarkand, pontosabban Karmine és Katta-Kurgan között Tatkend helység környékén egy néhány faluból álló özbeg nép neve Madžar.”

„Van egy másik Madžar nevű török nemzetség is, mégpedig a hívai özbekek között. Harmadik Madžar nevű özbeg törzset találunk Afganisztánban. Néhány további példát is említettem munkám első kiadásában.”

„Milyen viszonyban vannak e nevek a honfoglaló és honfoglalás előtti magyarsággal? Egy részüknek egyáltalán semmi köze a magyarsághoz, más részüknek pedig nincs köze a honfoglalás előtti magyarsághoz. Ebben a kérdésben az a döntő kritérium, hogy a magyarság neve 1200-1250—ig nem magyar, hanem mogyeri, esetleg mogyori, mogyuri, az első szótagban o-val, a másodikban e-vel, o-val, u-val.”

— Mi alapján „döntő kritérium”? — hogy „a magyarság neve 1200-1250—ig nem magyar, hanem mogyeri, esetleg mogyori, mogyuri”?

Erről véleményünk (véleményem) az, hogy különböző (leszakadt) néprészek esetén a népnév kialakulása — a hangzótávolságok törvényein belül — egymástól eltérő módon is végbemehetett. Sőt — idegen nyelvi környezetben — a hangtani törvényszerűségek, a hangzótávolságok is eltérhetnek egymástól. Ezt a „kritériumot” nem látom történelmi, szó és nyelvtörténeti szempontból sem igazoltnak. Ez csak bizonyos nyelvi adatokra való hivatkozás.

„Az említett nevek közül tehát az egyetlen možerjān név az, amelynek a honfoglalás előtti magyarságnak köze van. Ez — mint láttuk — egy 1539-i oklevélben fordul elő, amely Temnikovoban (a Tambovi kormányzóság északi részén) lakó tarhanokról, baskirokról, és možerjānokokról beszél. Valószínű, hogy itt valami baskiriai magyar töredékről van szó.

A HMKial-ban összeállítottam azoknak a „magyargyanú”-ba fogott néprész- és helységelnevezéseknek a jegyzékét, melyek semmiképpen sem köthetők a magyarsághoz. De van a neveknek egy másik csoportja is. A honfoglalás utáni magyarsággal vannak esetleg kapcsolatban a többi magyar-féle nevek, főleg —

mint látom — a tatárjárás után a Mongol Birodalomba költöztetett magyarsággal, esetleg későbbi, Kelet-Európába és Kis-Ázsiába költözött vagy költöztetett magyar települőkkel.

Tudjuk, hogy a mongolok hadseregükhöz kapcsolták a baskíriai magyarokat, azon kívül kunokat, alánokat, szóval más Európában élő népeket is. Eppen így kapcsoltak magukhoz magyarországi néptörödékeket. Adataink vannak rá, hogy a tatárjárás után Kelet-Európában számos helyen, sőt Közép-Ázsiában is voltak magyarok.” Továbbá:

*„Ami a kérdés magyar hangtani oldalát illeti, a magyar név ez időben már — legalább általában — magyar-nak hangzott, mert a tatárjárásról szóló kínai források a nevet Ma-dža-r –nak írják.” **Hoppá!***

A kínai forrásadatban a szótó szintén a 'Ma'. A „dža-r” ebből a szempontból lényegtelen, mert a kínaiak nem lehettek tisztában a hozzá kapcsolódó képzőikkel. Valószínű, a szóvégi –r hangot tartották népnév képzőnek.

Visszaérkeztünk oda, ahonnan elindultunk. A Németh idézet szerint a kínai források a tatárjárás idejében népnevünket bontva Ma-dža-r-nak írják.

„Feltűnő, hogy a Kuma mellett csoportosan találjuk a magyar helyneveket. Itt van Kummadžar, a Možar-tó és Možarsk helység. A névnek e csoportos jelentkezése nem lehet véletlen.”

Bizony nem. A Kaukázustól északra egykor hunok éltek.

„Arra azonban nem jogosítanak fel bennünket az adatok, hogy a jelzett területen a honfoglalás előtti magyarság töredékét keressük. A Kuma melletti Madžar stb. nevek csak a mongol hódítás után jelentkeznek, a Madžar alak magánhangzói XIII. századiak, Madžar városban XIV. századi feliratokat és pénzeket találtak: ezek a nevek a Mongol Birodalomban élő magyarsággal, illetőleg a Mongol Birodalomban elterjedt Madžar névvel függenek össze. Hogy Madžarban valaha magyarok éltek volna, erre semmi elfogadható bizonyítékunk nincsen.”

Csak hogy, tudtommal épp azzal kapcsolatosak ezek a nevek, hogy a mongolok elpusztították! Utána lassan elnéptelenedtek. Németh Gyula mindent nyelvészeti feltevésekre épít!

Nos, népek jelenlétét jelző település neveket, és főként földrajzi nevet (Možar-tó) nem szoktak egy nép nevének ráfogásával elnevezni (úgy), hogy az a későbbi évszázadokban is fennmaradjon. Németh a 306. oldalon ír a Kuma melletti Madžar-ról. Említi, hogy két olyan érmét is találtak, melyből az egyiket: „Madžar el-džedidben, azaz 'Új-magyarban' ” vertek. Tehát volt régebbi is. Olyan nagyságú város volt, hogy romjai még a múlt században is láthatók voltak. Egy szolgaságba elhajtott néptörödék nem tud ilyen jelentős nyomot hagyni maga után.

„Nomád népek költözései, alakulásai nem igen vannak írásban megörökítve. Ezért nincsenek adataink a tatárjáráskor a Mongol Birodalomba hurcolt magyarokról sem, de — amint látszik ilyenek valóban nagy számmal voltak. Lehet-

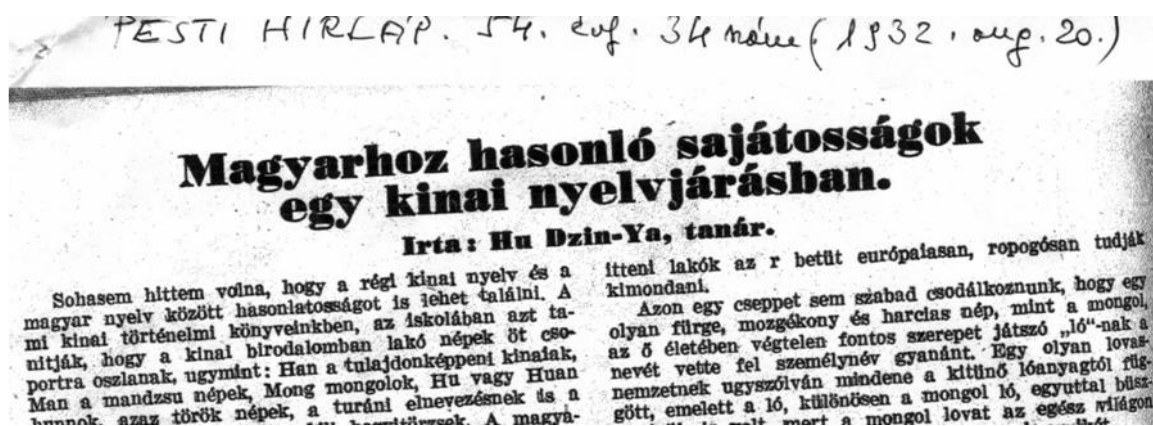
nek ezek között az oroszországi „magyar” telepek között későbbi (pl. XVI.-XVII. századi) eredetűek is. A malmyži területben lévő Ma'djar nevű falut pl. állítólag egy Ma'djar nevű ember alapította. A további kutatás itt még alighanem több részletkérdésre fog világot vetni.”

Ez utóbbi névváltozatban a 'ma' szintén hangsúlyozott, kiemelt formában van leírva. A malmyži terület a Vjatka partján van, kb. 50 km.-re a Káma torkolatától. Nem messze a Belajától. Németh Gyula innen várta a további „részletkérdésekre” a feleleteket.

Népnevünk –cs és –d képzőkkel egyaránt létrejöhetett (vö.: Adács település-név), csak a –cs képző szerepe hamarabb megszűnt, mind a –d –nek. A szóvégi –d kárpát-medencei gy –sült változat, vö.: Almád > Almágy helynévként.

Nos, azt hiszem, nem kell bizonygatnom, hogy Németh Gyula a „magyargyanús” nevek esetében koncepciósan tévedett. De talán nem is ő tehet róla, hanem az a felfogás, amely a honfoglalás előtti magyarokat csak a baskírok mellett tudja elképzelni. A gondolkodás köre önmagába zárul. A madžar és a možar nem mindegy, hol fordul elő. Az egyéb (időrendben is eltérő) változatokról nem is beszélve. Németh akkor is kiáll a saját elmélete mellett, amikor népnevünk másik részét csak –eri –vel tudja elfogadni.

2002-ben Csihák Györgytől egy újságcikk alábbi másolatát kaptam, amit Ő tudtommal Bérczi Szaniszlótól kapott. De ő is kapta Szederkényi Tibor geológustól:

A cikk írója 1926-ban Nyugat-Kínának Csekiang nevű tartományának An-Tju nevű városában felfigyelt az ottani lakosok régies kínai beszédére:

„Az itteni lakosok beszéde egészen régies, sokkal többet tartott meg a kínai nyelv régi kiejtéséből, mint a mai kínai irodalmi nyelv és sok tekintetben emlékeztet a magyar nyelv hangzására. Beszédük egyes hangjai, szótagjai rendkívül hasonlítanak a magyar nyelvéhez. Mióta itt vagyok Magyarországon és hallom napról-napra a magyar beszédet, mindig az a benyomásom, mintha az An-Tjui lakosokat hallanám beszélni, és nem győzők eleget csodálkozni, hogy két egy-

mástól ilyen óriási távolságra lévő népnek nyelve és kiejtése között ekkora hasonlóság létezhet.

E szerfölött érdekes tárgyban kutatva, egy Kínának őstörténetét tárgyaló munkában nyomát találtam annak, hogy ennek az An-Tju város lakóinak elődei nagyon régen, még a hunoknak nyugatra való megindulása előtt, Mongolországból vándoroltak át keletre és hogy An-Tju az egyike az abban az időben keletkezett ily telepeknek. Az újabb kori adatok pedig azt mutatják, hogy An-Tju lakossága azóta is megőrizte elődeinek nyelvét és számtalan szokását, hagyományát és folyton gondot visel arra, hogy az új generáció soha el ne feledje őseinek nyelvét és eredetét.

Mielőtt az észlelt hasonlatosságokkal részletesebben foglalkoznék, egy, nézetem szerint a magyarokat talán minden más történelmi és ethnográfiai kérdésnél jobban érdeklődő tárgyra akarom a figyelmüket irányítani, nevezetesen a „magyar” név valószínű eredetére.

Ebben az An-Tju városban a legtöbb, talán 90% lakósnak a családi neve: **Ma**, ami kínaiul lovat jelent. Hasonló ez a névválasztás a más nyelvekben is előforduló állatnevekre, amelyeket a régiek családi nevekül vettek fel: Farkas, Bárány, Medve, Szarvas, Nyúl.

Már most, azt hogy valaki a „Ma” nevű törzsből, családból, rokonságból származik, a „Tja” szóval jelzik és innen van, hogy az itteni lakósok között majdnem mindenkinek Ma Tja, vagy Ma Kia a neve.

Most még csak az „r” végződés van hátra. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy a kínaiak az európai értelemben vett, mondjuk például: magyar kiejtés szerinti r hangot nem ismernek és beszélnek. De van egy szó, amelyet leghívebben örr-el lehet leírni, és amelyet némely szók végéhez függesztenek, ha azt akarják kifejezni, hogy gyermek, vagy ivadék. Ily értelemben fordul elő az örr szó a dalokban, költeményekben és könyvekben is, úgy, hogy egy Má Tjá nemzetségből származó ivadékot Mátjá. R-nak neveznek itt és megjegyzendő még, hogy az itteni lakók az r betűt európiasan, ropogósan tudják kiejteni.

Azon egy cseppet sem szabad csodálkoznunk, hogy egy olyan fürge, mozgékony és harcias nép, mint a mongol, az ő életében végtelen fontos szerepet játszó „ló”-nak a nevét vette fel személynév gyanánt.

Egy olyan lovas nemzetnek úgyszólván mindene a kitűnő lóanyagtól függött, emellett a ló, különösen a mongol ló, egyúttal büszkeségük is volt, mert a mongol lovat az egész világon úgy ismerték, mint a legkitűnőbb lóanyagok egyikét.

Az itt előadottak alapján annak a véleményemnek vagyok bátor kifejezést adni, hogy nagy valószínűséget látok abban, hogy a „magyar” név ősrégi mongol származású és körülbelül úgy magyarázható, mint „lovas nemzetség ivadéka”.

A magyar és az An-Tju-i szavak meglepő hasonlatosságának illusztrálására lássunk néhány példát a szerző írásából. (Nem mindet idézem, mert nem igazán

része az előadásom tárgyának, de azért érdekes. A magyar után — gondolatjellel elválasztva, dőlt betűkkel írom a szerző An-Tjú-ban hallott szóváloztatót:

apa — *apa*; anya — *anya*; gyermek — *me*, többesszám: *mek*; nagynéne — *nye nye* vagy *né ni*; kutya — *kaü tyuan*; macska — *mo gyi (mo tyi)*; disznó — *dzisz(n)*; ló — *lú*; számár — *ló*; öszvér — *lü tze*; csúnya — *ty hu*; szép — *szépu*; savanyú — *szuan yo*; hideg — *hileg*; meleg — *mellin*; vékony — *vé*; jó — *ju*; rossz — *ru*; test — *test*; szem — *jemi*; fej — *fei tu*; fül — *ül*; szív — *szü* vagy *szen*; kérni — *ké gyi*; köszönöm — *khö szün*; hol? hol van — *ho? hofo?*; nap — *ne* vagy *nepu*; éj — *jjé*; éjszaka — *jjeka, iszak (i)*; est — *eje*.

Hu Dzin-Ya cikkéből a „*ma*” (ló) szóból levezetett népnévünket tartom fontosnak, amelyhez kapcsolni tudom előadásom folytatását, mert a ’Matjar’-ból lett (t > d) Madjar (Madiar), majd teljes hasonlással ’magyar’ (>Megyer) törzs és népnév. (És innen ismét „előjönnek” a Mád, Mod, Macs, Mocs, stb. helynevek és magyar személynevek sokaságai a Kárpát-medencében.) —

Amikor Tóth Tibor 1964-ben készült akadémiai doktori disszertációjának megvédésére, az akkori Szovjetunió területén, Baskíriában kezdte antropológiai felmérő munkáját, majd Almatiban, a Kazak Akadémia ülésén Szeitbek Nurhanov torgaji származású nyelvész hívta fel Tóth Tibor figyelmét a torgaji ’*madijar*’ törzsrre.

Tóth Tibor eljutott a külföldiek számára zárt területre, de nem fényképezhetett. Itthon közöny és értetlenség, irigység fogadta. 1991-ben halt meg.

Megkezdett munkáját Benkő Mihály történész és dr. Bíró András Zsolt antropológus folytatta a SZU. felbomlása után.

„Északnyugat-Kazahsztánban a Torgaj-kapunak nevezett mocsaras-szikes síkságon élnek az argün-magyarok. Északkeleten, az Irtis bal partján, az orosz-kazah határvidéken, de már Nyugat-Szibéria területén, Omszktól déle, mintegy 150 kilométernyire van a magyar-kipcsakok egykori központi szállásterülete.” (Benkő2007, 13)

Itt leltek új hazára szállásterületre a Magna Hungária megsemmisülése után megmaradt magyar törzsek, beolvadva a kipcsak kazakságba úgy, hogy etnikai tudatukat népnévükkel együtt máig megtartották.

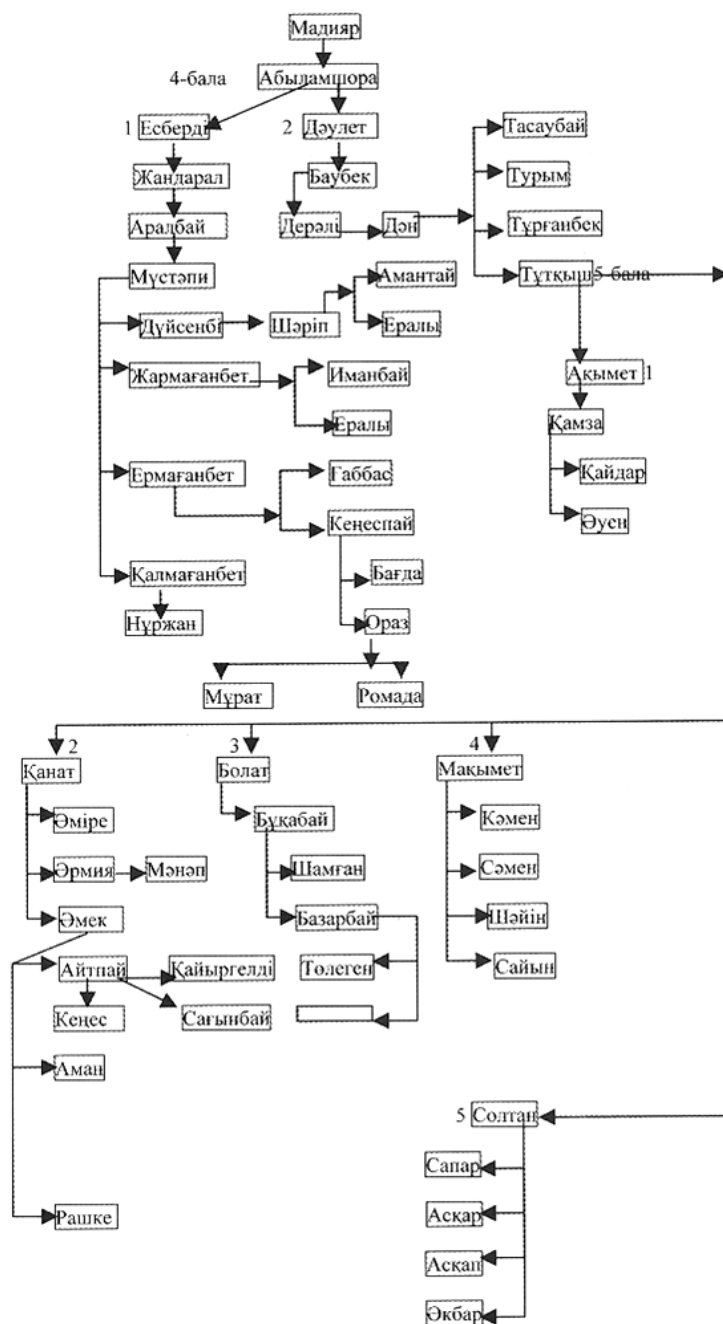
„A Muntakhab at-Tavrikh című középkori perzsa krónika a következőket írja: Toktaj kán uralkodása idején (1290-1312) az Aranyhordán belül a jobb szárnyhoz, vagyis Batu kán testvére, Sejbaní utódainak, a Sejbanidáknak a torborzasi területére osztották be többek között a Madzsar, (magyar), Bulár (bolgár), Basgird (baskír), Ász (jász) körzeteket, Ilbir-Szabirt és a mai Asztrahany közelében Ak-szarajt is.” (Benkő 2007, 89)

A kazak „kipcsak-magyarok” magyar származását sírköveiken is feltüntetik:

A 'magyar' népnév írására különböző megoldások vannak: МАДИЯР, МАДЇЯР, МАДИАР az argün-magyaroknál, МАДЇЯР, МАДЪЯР a magyar-kipcsakoknál. De mindet 'magyar'-nak ejtik.

Fontosak a „szezserék”, a geneológiai táblázatok. L. Benkő 2007, 114:

Ehhez a '*madjar*,' '*madijar*,' '*magyar*'-nak írt (L.: МАДИЯР, МАДҢЯР, МАДИАР, МАДЬЯР) törzsnévhez kapcsolódik történeti (történelmi!) előzményként az An-Tju-i *Má Tjá* nemzetségből származó „ivadékok” *Mátjá. R* törzsneve a '*Ma*' (ló) nevükkel (nevekkel) együtt. Amely '*madzsar*' népnévként volt ismeretes azon népek körében, akik a '*gy*' hangot csak '*dzs*'-nek tudták ejteni.

Adatok összefoglalása:

a./ Németh Gyula szerint: „a kínai források a nevet 'Ma-dža-r' –nak írják”
b./ An –Tjuban: „egy Má Tjá nemzetségből származó ivadékot Mátjá. R-nak neveznek itt”.

c./ A 'Mátjá. R' –ból szóközi **t** > **d** zöngésüléssel származik a Mádjár (МАДЇЯР).

d./ A Mádjár '**dj**' mássalhangzó hangkapcsolat teljes hasonulásával pedig a 'magyar' (МАДЬЯР).

e./ Amely 'magyar' szóban lévő 'gy' hangot kiejteni nem tudók 'madzsar' –nak ejtik, s a kínai források is 'Ma-dža-r' –nak írják. Feltüntetve a szóban a 'Ma' (ló) nevet, amely 'ma' névalakokból tanulmányom elején elindultam.

Ezzel végére értem a „magyar népnév” eredetét is fejtegető előadásomnak, amelynek jelentése a kínai '**ma**' (ló) szó alapján: '**lovasnép**'.

Ma pedig: „A magyar szó (kínaiul: *sjüng-já-li*, 匈奴利 első írásjegye azonos a *hun* szó (kínaiul: *sjüng-nu* 匈奴) első írásjegyével. Nem csak az ebből fakadó képzettársítás miatt, de egyébként is a kínaiak minket Európába szakadt rokonaikként kezelnek, mondván, hogy elődeink Közép-Ázsiában egymás mellett éltek, hol békében, hol hadakozva.” (Nagy Bálint: Kínai nyelvkönyv (1989) Előszó)

Mert nem csak az írástörténeti bizonyságok, — 'magyar' törzs és népnévünk is az ókori Kína egykori szomszédságába, az ázsiai hunok közé vezet.

Epilógus

Az An-Tju nevű várost már a cikk kézhez vétele után több alkalommal is kerestem Kínában, de nem sikerült megtalálnom. A város földrajzi meghatározása félreérthető, mert egyszer „Nyugat-Kínának Csekiang nevű tartományában” helyezi el a cikkíró, utána pedig: „Mongolországból vándoroltak át keletre”. Tehát egyszer Nyugat-Kínában, másodszor pedig: Mongolországtól keletre van. Ez a pontatlanság, és az *An-Tju* név is a fordító és a cikk tényleges (magyar?) írójának elkövetett hibája lehet. Ezért erős fenntartással voltam a cikkben írt adatok hitelessége iránt.

Csak a kazak „kipcsak-magyarok” МАДЬЯР, МАДИЯР, МАДЇЯР, МАДИАР sírfeliratai okán jutott eszembe a Hu Dzin-Ya névvel jelzett cikkben a „Ma” nevű törzsből származók „MátjáR” neve. Valamint: „Reguly „Tschuwaschische Namen” c. kéziratos dolgozatában Modzsár és Matjár neveket találunk, melyeket Munkácsi a magyar népnévvel egyeztetett.”

S bár két különböző nyelvben egynémely azonos hangképzésen alapuló hangváltozás hasonlóan is végbe mehetett, nem nélkülözhettem sinológus szaknyelvész véleményét. Ezért elküldtem dr. Bartos Huba sinológusnak. Válasza pár nap múlva (2015. január 8.-án) megérkezett:

„A küldött újságcikket elolvastam -- nehéz komolyan venni. Pl. mert furcsa alapvető tévedéssel kezdődik (Csekiang tartomány nem Északnyugat-Kínában van, hanem épp az ellenkező végen, a délkeleti tengerparton, Sanghajtól délre). Továbbá a javasolt népnév-etimológia sem olyan egyszerű ügy: pl. ha a jelzett régió népének köze lehet a magyarsághoz, mikori eredetű lehetne a "magyar" név átírása? Ez azért nem mellékes, mert a szerző által megadott elemek ('ló' + 'család' + 'gyermek') kiejtése MAI alakjában valóban hasonlóan hangzik a 'magyar' szó mai magyar kiejtéséhez -- csak hogy ugyanezt az elemsort 1200-1300 évvel ezelőtt nagyon másképp ejtették Kínában (kb.: mae-kae-nye), 2000 évvel ezelőtt meg végképp (kb. *mra-kra-ne a jelenleg legáltalánosabban elfogadott rekonstrukció). És attól tartok, hogy az "amatőr rokonítások" jellemző hibája a teljes adatsort utoléri: a mai kiejtésben valóban hasonlóak, csak hogy ha bármi szoros kapcsolat volt az ottani és itteni népek közt, az bőven több, mint 1000 évvel ezelőtt lehetett, és minthogy azóta mindkét szóban forgó nyelv sokat változott, a korabeli kiejtések többnyire már jóval kevésbé mutatnak hasonlóságot vagy egyezést.

Üdvözlettel: Bartos Huba”

— A Csekiang (Csöcsiang) tartomány székhelye Hangcsou. Ma már két és fél millió lakója van. Ennek lehet (talán) valamilyen (rég, rontott, vagy félreértett, félrehallott?) névváltozata az An-Tju. (?)

A cikkben összehasonlított „ant-jui szavakat” érdemes volna (mégis) hangtörténetük, de legalább a TESz megfelelő szótörténeti adataival összevetni. Hiszen az „an-tjui szavak” (talán) nyelvünk „szigetként” megmaradt régi szavaira mehetnek vissza (ha igaz) a kínai nyelvek tengerében. S ha az összevetett szavak etimológikus történetében előfordulnak azonosító „szótörténeti találkozások”, akkor hitelességük (talán) valamelyest megerősíthető. Vagy végleg elejthetők. Ezért a cikket fenntartással visszavettem tanulmányomba.

Jegyzetek

(240) „**Yáng** Représentation d’un Ovin ou Caprin.” „Ovidés, capridés: mouton, chèvre, daim, antilope, etc.”

(59) **tűz** 1226 k.: „tres carratas ligmorum, gue vocant Cuzfa [j: tuzfa]” (Oklsz.); 1240 k.: Tyzfa (Oklsz.); 1298: ? Thyuzen hn. gr. (Csánki 2: 357); 1372 u./1448 k.: „le ewlea tewf mellett” (JókK. 84); 1508: tóz (DöbrK. 35); — tyűz MTsz.). **J:** 1. 1226 k.: ’meggyújtott anyag gyors égési folyamata; Feuer | égés-kor keletkező láng, szikra, parázs; Flamme, Funken, Glut’# ” „Ősi örökség az ugor korból; vö.: vog. T. teüt, AK. täßt,” Továbbá: „Az ugor alapalak *täßtr *täñtr lehetett. Az ugor szót kapcsolatba hozták altai szavakkal. — A magyar tűz hosszú mássalhangzójában az eredeti *äß vagy *äñ hangkapcsolat mássalhangzóeleme is benne lappang. Az eredeti 1. jelentésből keletkezett a többi je-

lentes. A viszonylag későn adatolt 8. jelentés is feltehetőleg régi időkbe nyúlik vissza; az ellenségnek tüzesített, gyulladó és gyújtó hatású hadi szerszámokkal való pusztítására az ősi nyíllövés korszakától kezdve vannak nyomok. — Finn-ugor egyeztetése, valamint török származtatása téves.” (TESz)

(60) „A török tűs-sel szemben a szabályos mongol megfelelő düli, kezdettől fogva bizonyos megfontolásokat ébresztett dél szavunk esetleges mongol eredetét illetően.” Továbbá: „Németh, HMKial 136-7 szerint elképzelhető a szókezdő d- a hún nyelvben is.” (Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I. 229) Továbbá: „2. A mongolosság feltevését nem vehetjük el fenntartás nélkül három szóval kapcsolatban, melyek megfelelőit ma csak a mongolból tudjuk kimutatni. Határozott véleményt ezekben az esetekben is csak akkor mondhatunk, ha a velük kapcsolatban felmerült nehézségeket sikerült tisztázni. Ezek: a dél (a lambdacizmus feltehetőleg bolgár-török jövevényszerűsége; egyesek u.i. ezt tagadják (ige, ígér) nehézségek a magyar szó körül (ölyű) a magyar szó feltehető forrásának jellegzetesen török alakja a ma ismert mongol szóval szemben). 3. A csuvasban vannak, a bolgárban lehettek mongol jövevények és vándorszók; huzamosabb bolgár-török (csuvas)-mongol nyelvi érintkezés feltevésére ezek azonban nem elegendők. 4. Mongol nyelvekkel — már a mongol kor előtt is — érintkeztek nem bolgáros, köztörök jellegű nyelvek is; éppen ezért a magyar nyelv esetleges mongol eredetű vándorszavainak magyarázatához nem szükséges okvetlenül bolgár-török (csuvas) közvetítésre gondolni.” (Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I. 282-3) Továbbá: „Gombocz (EtSz. I, 1303-5) nem kételkedett: a dél forrásául egy bolg. tör. düli alakot vett fel; ezen a nyomon jár a TESz. (I, 606-7) is: a magyar szó forrását egy „csuvasos jellegű régi török nyelv” düli alakjában keresi. Mindkét szótár említi a mongol düli adatot (az EtSz. rokonságával együtt), ezzel szemben egyik helyen sem kísérlik meg megmagyarázni a magyar szó rendhagyó szókezdőjét, mely különben döl szavunkban is jelentkezik. Nos, a mong. düli nem tartozik a magyar dél megfelelői közé. A szó a mongolban igen régi, megvan a XIII. századi forrásokban (a MTT.-ben és egy kínai-mongol szójegyzékben), megvan a XI.-XV. századi kínai és arab írásos szójegyzékben, noha nem önállóan, hanem az üdür düli ’dél’ és söni düli ’éjfél’ kifejezésekben, melyekben a düli jelentése ’közép; fél’; az idézett kifejezések pontos fordítása tehát ’nap-fél’, illetőleg ’éj-fél’. A mongol szó átment a mandzsuba is, ahol dulin alakban található meg, jelentése: 1. ’Mitte; 2. ’Hälfte’ (HAUER 221). Itt még megvan — mongolból kölcsönzött tükörszavakként — az inenggi dulin ’Mittag’ és dobori dulin ’Mitternacht’, de a dzsürdzsiben (a XV. és XII. században) csak dülila ’középen’ és dülimba < dulin-ba ’közép/só hely’) található, ezek az eredeti duli-n ’közép’; fél alakot és jelentést tükrözik. A mandzsun és a dzsürdcsin kívül megvan a szó ugyanebben az alakban és jelentésben még a nanajban, az olcsában, udéban, orocsban, negidálban, evenben, vagy lamutban, szolonban, és evenkiben vagy tkp. -i tunguzban; vö. V. I. CINCIUS és mások, Stravnitelnyj

slovar' tungusko- manjčžurskich jazykov I, Lgd. 1975, 222-3. Ebből következően a mong. *düli*-nek a m. dél forrásául felvett török szavakhoz nincs semmi köze.” (Ligeti L.) A továbbiakban Ligeti egy oguz típusú *düş*-ből is próbálja levezetni, (dől ige) melyet párhuzamba állít a dől szóval: „Miért kezdődik dél szavunk d-vel? Ugyanazért, amiért a dől. Ez utóbbit is egy „bolgár-török”, illetőleg egy „csuvasos jellegű régi török” *dül* alakból vezetik le (EtSz. I. 1403 és TESz, I, 669). A magyarban fennakadás nélkül magyarázható, hogy ugyanabból a régi török *dül*-ből miért lett egyszer dél, másszor dől; a szókezdő alakulásához azonban a magyarnak semmi köze. A magyarázatért a törökhöz kell fordulnunk.” Ezután Ligeti a *tüş* – *düş* nyelvi alakulással foglalkozik: „Úgy látszik, minden esetre számolhatunk egy oguz nyelvi *düş* 'dél' (ennek emlékét a Leideni Névtelen adata őrzi) és *düş*- 'leszáll' stb. kettősséggel, talán nomen-verbummal. Most messze vezetne annak a firtatása, vajon az oguz szókezdő d (tudvalevőleg nem minden t helyén jelentkezik) és a két magyar szó szókezdője között van –e (valami távoli) összefüggés. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a d a többségben jelentkező t-vel szemben legrégebbi csuvasos típusú jövevényszavaink közt eddig számon nem tartott nyelvjárási különbség, melynek — nem ez az egyetlen eset — nem maradt nyoma a csuvasban.” (Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van (I. 304-5) — De ha nyoma sincs, akkor mit bizonyít? Szerintünk — a mongol 'dülü' -vel és a mandzsuba is átkerült 'Dulin' személynevünkkel az összefüggés nyilvánvaló, mert rövidült családnév változatai: Duli, Dul, Dulka, Dulik, Duló, Dula, Dulcz (Telefonkönyv 2002) ma is léteznek nyelvünkben.

(61) „**dél** 1237-40: ? „sunt nomina seruientium equestrium: Gurlud, Cheke, Iba, Bes, Dele” sz. szn. (PRT. 1:778); 1344: *Dellew* sz. hn. (Csánki 5; 698); **1405** k.: „me[ri]dies: del” — „**J**: 1. 1344: 'a nappalnak az időpontja, amikor a Nap pályájának legmagasabb pontján áll; Mittag' * (l. mint fent), 1405 k. 'ua.' (l. fent); 2. 1416 u./1450 k.: 'az az égtáj, amerre az északi félgömbön a Napot a legmagasabb pontján látjuk; Süden' *” — „*Csuvasos jellegű ótörök jövevényszó*; vö.: CC. *tüş*; kirg. *tüş*; kar. *tüş*; alt. *tal түш*; ujj. mod. *tüş*: 'dél, mint napszak és mint világtáj'; hasonló szók a törökség minden ágában. Vö. még mong. *düli* 'ua.' A mai csuvasban nincs meg; a csuvas, mongol és török ű megfelelőek, valamint a magyar szó alapján egy csuvasos jellegű régi török nyelvben **dül* alakot tehetünk fel; vö. a m. *dől* ige török megfelelőivel. — A török *ü* helyébe a magyarban hanghelyettesítéssel *i* lépett, majd ebből nyúlással, valamint nyíltabbá válással *é* fejlődött. Eredetileg változatlan tövű névszó volt: *dél* ~ *délt* stb.: a *szél* ~ *szelet* típusú szavak analógiájára lett változó tövűvé. 1. és 2. jelentése már a törökben is megvolt. 3. és 4. jelentése hasonlóságon, 5. jelentése érintkezésen alapuló névátvitel eredménye a magyarban.” (TESz) A „*tüş*” szót Martti Räsänen etimológiai szótárában csak „uig. (Gab.) KB. *tuš* Zeit (idő), hak. *Tus* 'время, пора' (idő)”

(170) **15.** „*ping* 'ice'. The earliest char. may have been a drawing of icicles. There is a curious discrepancy between the Seal form and the Archaic as well as the later form. This char. again is never used as an independent char., but the word *ping* 'ice' is common, see 85 c. below.”

(171) „**899 a.** **piōng* / *piōng* / *ping* Shuowen says: ice, thus taking it to be the primary form of b. below (no text). — **b—c** *id.* ice (Shī); loan for 886 n. above (Tso). c is Chou IV (inscr. 292).”

(172) „Deux cristaux de glace.” Továbbá: „La forme précédente n'existe qu'en composition; le caractère classique est rēextensivē par *shūi*: (I) Glace. (2) Geler, se congeler, froid, glacial. (3) Pur, limoide (cœur).”

(173) Новгородова: Мир петрофилов Монголии 26. és 28.

(175) Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift, Wien, Pest, Leipzig, 1880, 284.

(176) „Die gegenwärtige Schrift der Chinesen beruht auf einer alten Bilderschrift (*ku-wen*), als deren Erfinder Thsañ-ke genannt wird, der um das Jahr 2650 vor Christi gelebt haben und ein Minister oder Historiograph (Vermerker) des gelben Kaisers gewesen sein soll. Der chinesische Archäolog Wei-tšañ sagt darüber: „Es stand einst bei dem gelben Kaiser, Dinge zu bilden, einzurichten und zu erfinden.” Továbbá: „Im Šu-kin des weltberühmten Kun-futse (Confucius) wird in der Stelle, welche wir auf Tafel V in verschiedenen Schriftarten geben, der Name Thsan-ke's nicht genannt, sondern gesagt, „die heiligen Männer” hätten die Schrift erfunden, und in der That kann man sich bei Erwägung aller Umstände der Überzeugung nicht verschliessen, dass die chinesische Bilderschrift nicht erfunden, sondern vom Auslande durch eine fremde Dynastie und ein fremdes Priestergeschlecht eingeführt wurde.” (Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift, 282)

(178) „**a—e.** **mā* / *ma*: / *ma* horse (Shī). b. is Yin bone (A 2:n19,1), c. is Yin bone (A 4: 47,5), d. is Yin (inscr. 26), e. is Chou I (inscr. 55). The graph is a drawing.”

(183) „**1227 a—b.** * *pōk* / *pāk* / *po* horse with mixed colours (e. g. brown and white) (Shi); mixed (Sün); *l i u – p o* a kind of tree (Shī). Gls. 324, 391. b. is Yin bone (A 4: 47,3). The graph has 'horse' and crossing lines. — c. *id.* a kind of fabulous animal (Kuan); loan for. *id.* a kind of tree (Shī). The character is often used as a variant of. a. above.”

(184) Eric Grinstead: Guide to archaic Chinese script (: Ősi kínai írás kalauz)

(185) „**üsti 1317/1329:** „Quidam equus noster famosus *Isty* coloris” (Oklsz.); 1405 k.: *hwfti* (SchlSzej. 1376.); 1460: *vsthy* (Oklsz.); 1500: *Ewschy* [ɔ: *Ewsthy*] (MNY. 13: 256 Ősi a.). **J:** 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló>; scheckig, gefleckt <Tier, besonders Pferd>' (l. fent). Ismeretlen eredetű. Alakváltozatainak egymáshoz való viszo-

nya tisztázatlan. — Az *üst* 'ezüst' szóval való származásbeli összekapcsolása valószínűtlen. — Kihalt szó." (TESz)

(185) „**üsti** 1317/1329: „Quidam equus noster famosus *Isty* coloris” (Oklsz.); 1405 k.: *hwfti* (SchlSzj. 1376.); 1460: *vsthy* (Oklsz.); 1500: *Ewschy* [ɔ: *Ewsthy*] (MNY. 13: 256 *Ősi* a.). **J:** 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló> 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló>; *scheckig*, *gefleckt* <Tier, besonders Pferd>' (l. fent). Ismeretlen eredetű. Alakváltozatainak egymáshoz való viszonya tisztázatlan. — Az *üst* 'ezüst' szóval való származásbeli összekapcsolása valószínűtlen. — Kihalt szó." (TESz)

(186) „**hóka** 1709: „megérdemli az *Hóka* az 3 vég posztót... micsudás az jó ló” [egy ló neve] (Pais-Eml. 589); **1764:** „Egy pej Kancza Csoka szemü. *hoka* fejü” (MNY. 50: 498); 1837: *Hókka* (Beke K.: Vegyes Tájsz. 5: NSz.). **J:** A) mn. 1. 1764: 'fehér foltos homlokú vagy orrú <ló, ritkábban kecske, juh, szarvasmarha, vadlúd stb.>' ” Továbbá: „Származékszó a 'hold' jelentésű *hó* főnévből alakult –*ka* kicsinyítő képzővel. Eredeti jelentése 'holdacska' volt. Párhuzamként kívánczik a *hold*-ből képzett N. *hódas* ~ *hódos*, *hódikos* 'fehér foltos homlokú <ló>', továbbá az, hogy a *csillag*-nak is fejlődött 'ló, szarvasmarha homlokán levő kerekded folt' jelentése.” (TESz)

(187) „**hó**² 1372 u./1448 k.: „Mert netalamtal hatt *ho* nemuolt ez bezedek utan” (JókK. 63), de 1. *hold*¹; 1416 u./1450 k.: *hauaknac* gr. (BécsiK. 139);” Továbbá: „Ősi örökség az uráli korból; vö.: osztj. Kaz. *хuω* 'hónap' (Steinitz: FgrVok. 24), Ko. *хqω* 'ua.' (PD.); md. E. *kov*, *kon*, M. *kov* 'hold, hónap'; finn *kuu* 'ua.'; — szam. kam. *ki*, *ki*, *ki* 'hold, hónap'. Az uráli alapalak **kuŋe* lehetett. A szócsalád jukagir kapcsolata további vizsgálatot igényel.” (TESz)

(188) „**hold**¹ 1152: ? „item Damacham et *Houodi* et Hudi liberas esse constituo” szn. (PRT. 1): 601); 1211: *Holdus* sz. szn., *Huldus* sz. szn. (Oklsz.); 1345: *Hodwylag* szn. (Oklsz. *Hold-világ* a.); **1372 u./1448 k.:** „*hold* vilagofyttuan kŋnek vŋlagoffaga bel megyenuala az hazba” (JókK. 43). **J:** 1. 1372 u./1448 k.: 'a Föld mellékbolygója; Mond' # (l. fent); 2. 1416 u./1466: 'holdhónap; Mondmonat' (MünchK. L); 3. 1510: 'állat homlokán lévő fehér folt; Blesse' (MNY. 10: 370);” Továbbá: „Származékszó: a *hó*² 'hold, hónap' főnévből alakult a –*d* kicsinyítő-becéző képzővel. Az eredetibb *houd* alakból a *hold* az *l* utólagos betoldásával keletkezett; vö. *ács* ~ R., N. *álcs*, *boldog*, *old*. A 2. jelentés a hold szabályos időközönként ismétlődő változásaira vonatkozik, s annak az időnek emlékét őrzi, amikor a hónapokat a holdváltozások alapján számították. A 3. és 5. jelentés alaki hasonlóságon alapul.” (TESz)

(126) Novgorodova 1984, fénykép: Кочевье Бичигтын-ам

(291) Bóna 1993, XXVI. színes táblán „7. Alcsútdoboz-Szentgyörgy, azelőtt Alcsút-Vértesszent György Puszta, Fejér m. (1838 körül). Szorítótestét kettőspajzsszerű osztásban 12 rekesz díszíti, a vörös üvegberakás alatt recézett aranylemezek. H (kb.): 6 cm. MNM Ltsz.: 43/1847. B Új Ltsz.: 62.155.40. A lelőköörülményeket lásd fentebb, a 4. pontnál.” **4.** „József főherceg, palatinus

(nádor) birtokán találták az alább ismertetendő két másik csattal együtt, az ő határából került a múzeumba.” (Bóna 1993, 256/7 és 4.-ből részlet.)

(292) Bóna 1993, 150. „106. (kép) Aranycsatok a mezőberényi sírból.”

(293) Bóna 1993, 259. „106. Aranycsatok Mezőberény, Békés m. (1884) Négyszögletes szorítórészükön erőteljes keretben három cellával, amelyek közül a szélső szélesebbeket ferde rekeszfal osztja ketté. A rekeszekben vörös ékkőbe-rakás Teljes H.: 3,2 cm. MNM Ltsz.: 44.1884.2 és 94.1885. A téglalap alakú szorítólemezek ezúttal is női jellegzetességek (vö. nagydorogi övcsatot, XXVII. tábla), legjobb rekeszdíszes rokonát az Észak-Kaukázusból, Ozorukovóból torzított koponyás női sírleletből ismerjük (Miller, V.: Materialy po Archeologii Kavkaza, I. Moskva, 1888. 87-91. XX. t. 3.), alátámasztva a gyanút, hogy a jendrychowicei/höchrichi leletben másodlagosan felhasznált női ékszerek is vannak (16. rajz).”

(295) Bóna 1993 „Aranycsatok és díszek (XI. tábla) Lébény magasmart, Győr-Moson-Sopron m. (1964).” „2. Aranycsat, kerek szorítóján legyező alakban komponált rekeszekben vékony aranylemezre helyezett bordóvörös kőberakással. H.: 3,6 cm. HMMM Ltsz. 64.1.11.1.”

(296) Bóna 1993, 231 (kép: 100) „45. *Felajzott íjjal eltemetett hun vagy hun kori keleti harcos* Žamantoĝaj korymy (Žaman-Togaj) 21. kurgán, SZU, Kazakisztan, čimkenti kerület. A korábbi korszakok sírjaiból álló kurgántemető kisméretű, 21. kurgánjának szélébe utólag beásott, alig 50 cm. Mélységben kezdődő, deszkával fedett aknasírban nyugvó erőteljes férfi halott mellől, együtt kerültek elő a hun kor fontos fegyverei. Koporsójára fektették a csontmerevítő, aszimmetrikus íjat. A bal csípő és láb mellé helyezték a 80 cm. hosszú, keresztvassal felszerelt kardot, amelynek csontból olyan faragott függesztőfüle volt, mint amilyen nefritből a Volga menti pokrovski Voshod-leletben talált hun díszkardon van (vö. 22/1. rajzunkat). A jobb comb mellett hosszú, egyélű rohamkés volt, míg a tegezre utaló különböző méretű, háromélű nyílcsúcsok a bal térdnél heverték egy csomóban. A hun leletekben nem ritka szőrscipeszt, egy árat és egy kést az övről lefüggő tarsoly tartalmazta. A bokákon a hun kori viseletre jellemző kerek csizmaszíjcsatok egyszerű vas előképei kerültek elő. Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemez. A fej mögé tett bőséges élelem (báránycsontok, edények) és a lábához csuporban elhelyezett italmelléklet említésre méltó még. A temetkezést a publikáció a III—V. századra keltezi. A 14. katakombában nyugvó, kétélű hosszú karddal és kerek vascsatokkal felszerelt csontváz egyanebből az időből származik, valószínűleg a IV—V. századból, tehát az európai hunok elődei vagy kortársai voltak.”

(297) Bóna 1993, 242 „14. Arany karperecek Regöly-Pénzesdomb, Tolna m. (1967). A regölyi sír egyik jelentősége, hogy végei felé kiszélesedő, ún. kürtös végű arany karperec — ez a Közép-Ázsiában és a Kaukázusban már az I. század óta gyakori, keleti hatásra a III. század végétől kárpát-medencei vandál fejedel-

mi férfi és női sírokban (Céke/Cejkov, Osztropataka/Ostroviany 2. sír) is megjelenő, de igazi európai elterjedését a hun mozgalom idején elérő fejedelmi ékszer — együtt került elő a IV.– V. században újból népszerűvé váló orientális-antik eredetű, állatfejekben végződő karpereccel. Mindkettő tömör öntvény. A kürtős végű Átm.: 6,4 cm, az állatfejes Átm.: 6,1 cm.”

(323) László Gyula: *Őseinkről* (1990) 123. old. 6. kép

(325) László Gyula 1990, 124

(160) „Représentation d’ un *chien la gueule aboyante* (appréciée par Kongzi comme étant particulièrement adéquate...)”

(257) B. Karlgren „**1149 a—d.** **siog / siäu / s i a o* small (Shī); to belittle (Tso). b. is Yin bone (A 1: 3,4), c. is Yin (inscr. 10), d. is Chou I (inscr. 54). The graph is a simbol.”

Irodalom

Anonymus: *Gesta Hungarorum*

Bakay Kornél: *Östörténetünk régészeti forrásai II.* Miskolci Bölcsész Egyesület 1997.

Bárczi Géza: *A magyar nyelv életrajza*, Gondolat Bp., 1975.

Bárczi Géza: *A magyar nyelv múltja és jelenje* Budapest, Gondolat 1980.

Benkő Mihály: *A keleti magyarság írott emlékeiből* Masszi Kiadó, 2007.

Bernhard, Karlgren: *Grammata Serica Recensa* (1957)

Biblia, Újszövetségi Szentírás, Szent Gellért Egyházi Kiadó, tizenegyedik kiadás, Szeged, 1990.

Donner, Otto: *Wörterverzeichnis zu den Inscriptions de l’Énissai : nach den im Jahre 1889 von der finnischen Expedition an den Oberen Jenissei genommenen neuen Abklatschen und photographischen Aufnahmen / zsgest. von O. Donner* Helsingfors 1896.

Dorzs, D. - Novgorodova, Eleonora Afanaszjevna: *Petroglifü Mongolii Ulan - Bator*, Izdat ANMR (Insztitut Isztorii Akadémii Nauk Mongolszkoj Narodnoj Reszpubliki) 1975.

Erdély története a kezdetektől 1606-ig Akadémiai Kiadó, Bp. 1986.

Finály Henrik *A latin nyelv szótára* Franklin Társulat Bp. 1884.

Fodor István, Diószegi György, Legeza László: *Őseink nyomában*, Helikon Kiadó, 1996.

Gabain, A von: *Alttürkische Grammatik*, Otto Harrasovitz, Leipzig, 1950.

Götz László: *Keleten kél a nap*, Püski Kiadó Budapest, 1994.

Gudor Lajos – Gudor Péter: *Aranyosgerend*, Hiperborea, 2007.

Győrffy György – Harmatta János: *Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében* Honfoglalásról sok szemmel. Szerk. Kovács László és Veszprémi László. Balassi Kiadó, 1997.

- Gyurkó János Dr.*: Árpád-kori templomok a Kárpát-medencében, Érdi Környezetvédő Egyesület, 2006.
- Heltai Gáspár*: Krónika az magyarok dolgairól, Magyar Helikon, 1981.
- Herényi István*: Magyarország nyugati végvidéke 800-1242, Argumentum Kiadó, 1999.
- Hu Dzin-Ya, tanár*: Magyarhoz hasonló sajátosságok egy kínai nyelvjárásban. Pest Hírlap 54. évf. 34. szám (1932. aug. 20.)
- Karlgren, Bernhard*: Grammata Serica Recensa, Stockholm, 1957.
- Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó, Bp. 1978.
- László Gyula*: A honfoglaló magyarok, Corvina, 1996.
- László Gyula*: Árpád népe, Helikon, 1986.
- Lugosi József* — *Temesváry Ferenc*: Kardok Zrínyi Katonai Kiadó Bp. 1988.
- Madzsar Tárihi* (Az 1740. Évi Névtelen) Cleveland, Ohio 1988.
- Magyarország Története I. Előzmények és magyar történet 1242-ig* Ak. Könyvkiadó Bp. 1984.
- Mahmúd Terdzsüman*: Tarih-i Üngürüş Cleveland, Ohio 1988.
- Mandics György*: Róvott múltunk, Irodalmi Jelen Kiadó, Arad, 2010.
- Nagy Bálint*: Kínai nyelvkönyv 1989.
- Nagypál Teréz*: Bolgár nyelvkönyv I. 139 Bp. 1982.
- Németh Gyula*: A honfoglaló magyar nép kialakulása.
- Ryjik, Kyril*: L' idiot chinois, initiation élémentaire a la lecture intelligible des caracteres chinois, Paris Payot, 1980.
- Szekeres István*: A „magyar” népnév etimológiája (1992-)
- Szekeres István*: A 'magyar' népnév történeti összehasonlító vizsgálata (2013)
- Szekeres István*: A székely és az ótörök írás jeltörténete, Mundus Kiadó, 2008.
- Szekeres István*: Kínai piktogram-feliratok Árpád-kori templomainkban (2014)
- Telefonkönyv* Budapest (1992)
- Vékony Gábor*: Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében. Életünk könyvek, 1987.
- Vékony Gábor*: Varázsszöveg a halomi honfoglaláskori temetőből Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának kiadványai. Rovásírás a Kárpát-medencében Szerk.: Sándor Klára, Szeged 1992.